

**CENTRUM SZKOLENIA
STRAŻY GRANICZNEJ**

36

PROBLEMY OCHRONY GRANIC

BIULETYN

Kętrzyn

2007

PROBLEMY OCHRONY GRANIC

BIULETYN

NR 36

KĘTRZYN

2007

KOMITET REDAKCYJNY: Marek Waszczuk (przewodniczący),
Katarzyna Dzieszkiewicz (sekretarz),
Miroslaw Babula, Janusz Ciešlewicz,
Krzysztof Ślaski, Andrzej Masłóń,
Andrzej Rak, Andrzej Skóra,
Julita Kasperska, Cezary Szczepański
(członkowie)

Redaktor wydawniczy
Katarzyna Dzieszkiewicz

© Wszelkie prawa zastrzeżone.

ISSN 1505-1757

CENTRUM SZKOLENIA
STRAŻY GRANICZNEJ
Kętrzyn 2007
ark. wyd. 8,75
ark. druk. 12,25

Druk: „Poligrafia” CSSG Kętrzyn
Zam. nr 102.../2007, nakład 115 egz.

Od redakcji

Dobrze zorganizowane społeczeństwo powinno być przygotowane do reagowania na sytuacje zagrażające życiu i zdrowiu ludzkiemu. Jak wygląda organizacja, cele i zadania wyspecjalizowanych służb w państwach współdziałających w NATO dowiemy się z rozważań dr. Mieczysława Kozińskiego.

Uzyskanie wysokiego poziomu wiedzy i umiejętności w formacjach mundurowych w zgodzie ze standardami Unii Europejskiej umożliwiają właściwe procedury doboru kadr. Tym problemom poświęcone było szkolenie twinningowe, o którym obszernie pisze dr Sebastian Skalski w art. pt. „Procedury doboru kadrowego według standardów UE”.

Natomiast por. Robert Zawisza wprowadza czytelnika w tematykę procedur obowiązujących na lotniskach w USA oraz odwołuje się do doświadczeń uczestników międzynarodowego szkolenia International Air Cargo. Kwestie odpowiedzialności przewoźników, w tym głównie lotniczych zostały zanalizowane pod względem prawnym przez mjr. Sławomira Bilskiego w pracy „Akty prawne odpowiedzialności przewoźnika lotniczego w świetle ustawy o cudzoziemcach”.

Interpretacją definicji przestępczości zorganizowanej i organizacji przestępczej zajmują się pplk Mikołaj Kisły, kpt. Robert Leonowicz

w art. pt. „Zorganizowana grupa przestępcza i związek mający na celu popełnianie przestępstw w ocenie sądów polskich”.

Na łamach naszego periodyku mł. chor. Małgorzata Wicha szeroko omawia działalność Stowarzyszenia Autorów ZAiKS dbającego o przestrzeganie i ochronę praw intelektualnych, współpracującego z organami państwa w dziedzinie tworzenia i egzekwowania istniejącego prawa autorskiego.

Każdy wykładowca mający wpływ na proces szkolenia funkcjonariuszy powinien zapoznać się z refleksjami mjr. Andrzeja Wawrzusiszy na nt. „Nauczyciel – refleksyjny praktyk”. Praktyczną wiedzę o technikach przeszukiwania obiektów i interwencjach z tą tematyką związanych zdobędzie czytelnik zapoznając się z pracą kpt. Tomasza Podresa pt. „Analiza sytuacji oraz podstawowe zasady przeszukiwania pomieszczeń”.

Zachęcamy do zapoznania się z wszystkimi artykułami Biuletynu oraz niezmiennie zapraszamy do współpracy.

Spis treści

Od redakcji.....	3
------------------	---

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

Mieczysław Kozłowski: Porównanie organizacji zarządzania kryzysowego w wybranych państwach członkowskich NATO oraz w krajach współdziałających z NATO	7
Sebastian Skalski: Procedury doboru kadrowego według standardów Unii Europejskiej.....	31
Robert Zawisza: International Air Cargo Interdiction (IACIT) Training	45
Małgorzata Wicha: Zaiks – zbiorowe zarządzane prawami autorskimi i pokrewnymi	59
Marek Kostuś: Poglądy Piłsudskiego w kwestii kształtu państwa polskiego do połowy lat dwudziestych i ich odzwierciedlenie w prasie międzywojennej.....	73
Robert Gązko: Kwalifikowana pierwsza pomoc. Podstawy prawne. Nowe zadanie dla sił zbrojnych RP i służb podległych i nadzorowanych przez ministra spraw wewnętrznych i administracji – cz. I.....	89

MISCELLANEA

Agnieszka Wójcicka: Organizacja Narodów Zjednoczonych	111
Tomasz Podreś: Analiza sytuacji oraz podstawowe zasady przeszukiwania pomieszczeń	119
Sławomir Bilski: Aspekty prawne odpowiedzialności przewoźnika lotniczego w świetle ustawy o cudzoziemcach	125

Robert L e o n o w i c z, Mikołaj K i s ł y. Zorganizowana grupa przestępcza i związek mający na celu popełnianie przestępstw w ocenie sądów polskich	133
Andrzej W a w r z u s i s z y n: Nauczyciel – refleksyjny praktyk	145
Lucyna S i k o r s k a: Funkcjonariusz SG – wzorzec osobowościowo-moralny. Postawy i wartości istotne w służbie	157
Roman S ł a w i ń s k i: Szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Olsztyńskim latach 1945-1949	165
Piotr K o z ł o w s k i: Tęczowy Promyk – dzieciom	169

OPINIE I RECENZJE

Roman S ł a w i ń s k i: Słów kilka nt. artykułu pt. <i>Zarys działalności politycznej Józefa Piłsudskiego</i> autorstwa M. Kostusia.....	171
Andrzej S k ó r a: KALENDARIUM.....	174

dr Mieczysław Koziński

Warszawa

PORÓWNANIE ORGANIZACJI ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO W WYBRANYCH PAŃSTWACH CZŁONKOWSKICH NATO ORAZ W KRAJACH WSPÓLDZIAŁAJĄCYCH Z NATO

W artykule tym przedstawiono organizację, cele i zadania Cywilnego Planowania Kryzysowego w wybranych państwach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) oraz państwach współdziałających z NATO na różnych forach międzynarodowych (np. w ramach Partnerstwa dla Pokoju).

Dobrze zorganizowane społeczeństwo jest przygotowane do funkcjonowania w różnych sytuacjach. W zdecydowanej większości przypadków reagowanie na zdarzenia związane z zagrożeniem życia i zdrowia ludzkiego, mienia, środowiska naturalnego mieszczą się w granicach mających charakter reagowania rutynowego. W akcjach biorą udział odpowiednie służby zawodowe (czasami ochotnicze) jednego lub kilku rodzajów (straż pożarna, policja, pogotowie ratunkowe, techniczne służby specjalistyczne, służby komunalne), dowodzone przez profesjonalistów. Jedynym problemem może stać się koordynacja w razie konieczności współdziałania kilku wyspecjalizowanych służb oraz sposób rozwijania sił dodatkowych celem wsparcia sił pierwszego rzutu.

Jednakże czasami zdarzenia mogą wkroczyć w obszar krytyczny i spowodować powstanie sytuacji kryzysowej. Kryzys nie jest więc zdarzeniem, jest sytuacją będącą następstwem określonego zdarzenia (lub ciągu zdarzeń), w której następuje nie tylko znaczne zagrożenie bezpieczeństwa ludzi, ale również poważnie ograniczone jest funkcjonowanie struktur państwowych i (lub) samorządowych, więzi społecznych, zaburzenie w funkcjonowaniu instytucji i organizacji. Brak jest uniwersalnej definicji kryzysu, na własny użytek definiują ten stan państwa i organizacje.

Nie ulega jednak wątpliwości, że kryzys musi zawierać następujące elementy:

- musi wystąpić zdarzenie inicjujące (sytuacja rodząca zagrożenie) lub

– cały ciąg zdarzeń powodujący lub mogący powodować duże zmiany.

Gdy zdarzenie inicjujące wystąpi w określonym podmiocie prawnym lub danym terytorium, może dojść do kryzysu, jeśli:

– kierownictwo (organizacja, instytucji, administracji) czuje, że nie jest w stanie podolać zmianom, które mają miejsce,

– zdarzenie inicjujące jest na tyle istotne, że jego skutki stwarzają zagrożenie bytu organizacji, rządu, a nawet państwa.

Na wysoki stopień złożoności systemów zarządzania kryzysowego wpływają między innymi:

– duża różnorodność przyczyn (zdarzeń inicjujących), których skutki mogą prowadzić do zagrożenia wystąpieniem lub wystąpienia sytuacji kryzysowej; należą do nich przyczyny naturalne (trzęsienia ziemi, wybuchy wulkanów, powodzie, pożary, huragany, tajfuny, tornada, cyklony, sztormy, długotrwałe susze, silne mrozy i ulewy, lawiny, epidemie i inne zjawiska, które współczesny człowiek umie już przewidzieć, lecz nie potrafi im stawić czoła), zagrożenia cywilizacyjne (awarie produkcyjne, w tym: wybuchy, pożary, awarie urządzeń hydrotechnicznych, systemów energetycznych i komunikacyjnych, awarie z uwolnieniem niebezpiecznych substancji chemicznych i promieniotwórczych, ale także zagrożenia polityczne i społeczne, ekonomiczne) i zagrożenie wojną oraz terroryzmem, konieczność angażowania różnorodnych sił oraz koordynacji ich współdziałania, konieczność wykorzystywania różnorodnych zasobów i przemieszczania ich na duże nieraz odległości.

Chęć zapobiegania stratom lub ich minimalizowania oraz ograniczenia obszaru objętego sytuacją kryzysową zmusza do szybkiego, skutecznego i kontrolowanego odpowiadania na sytuację kryzysową. Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych musi być rozpatrywane z punktu widzenia potrzeb i zasobów. Przeważnie będzie brakowało dostępnych środków i dlatego ich niedostatek należy korygować innymi dostępnymi narzędziami np. właściwą organizacją, kooperacją, optymalnym wykorzystaniem sił i środków.

Ważne jest również, aby strategie zarządzania kryzysem nie koncentrowały się wyłącznie na fazie reagowania na kryzys. W grę wchodzić powinny również bardziej dalekosiężne strategie, jak: działania prewencyjne i zapobiegające kryzysom, planowanie bezpieczeństwa, łagodzenie

skutków sytuacji kryzysowych. Stąd niezmiennie ważne jest, aby organizacja zarządzania kryzysowego na różnych szczeblach pozwalała na pozyskiwanie środków finansowych nie tylko na zasoby niezbędne do właściwego reagowania na kryzys, ale również na podejmowanie działań zmierzających do zapobiegania im, doskonalenie systemów ostrzegania i alarmowania, tworzenie sieci kooperacyjnych i współdziałania, utrzymywanie rozwiniętej organizacji umożliwiającej szkolenie i ćwiczenia. Często zadawane jest pytanie: czy można zarządzać skutecznie w sytuacji kryzysowej? Odpowiedź brzmi tak pod warunkiem, że zaakceptuje się trzy podstawowe przykazania:

- kryzysy są czymś nieuniknionym,
- należy zaplanować działania na wypadek ich zaistnienia,
- zarządzanie w sytuacjach kryzysowych jest integralną częścią odpowiedzialności każdego menadżera.

Rolą cywilnego planowania kryzysowego jest zapewnienie ciągłości funkcjonowania rządu i społeczeństwa w czasie różnorodnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych, niezależnie od przyczyn ich powstawania, poczynając od małych wypadków do dużych katastrof, włącznie z wojną. Cywilne planowanie kryzysowe ukierunkowane jest na zapobieganie katastrofom powodowanym działalnością człowieka, łagodzenie skutków klęsk żywiołowych oraz ochronę ludności, majątku narodowego i środowiska.

W odniesieniu do konfliktów militarnych cywilne planowanie kryzysowe wzmacnia zdolność kraju do powstrzymania potencjalnych agresorów oraz zapewnienia ciągłości funkcjonowania rządu i akceptowalny poziom życia społecznego i ekonomicznego. Działanie cywilnego planowania kryzysowego zapewnia także sprawne przejście ze stanu normalnego do stanu zagrożenia, w tym także ze stanu pokojowego do stanu zagrożenia i wojny. To ostatnie zadanie wskazuje na potrzebę odpowiedniej współpracy cywilno-wojskowej, co oznacza wspieranie wojska, włącznie z polityką zaopatrywania ukierunkowaną na zapobieganie brakom materiałów strategicznych. Przedstawione wyżej zadania wskazują na olbrzymią i niemożliwą do przecenienia rolę zarządzania w sytuacjach kryzysowych, które w rozwiniętych państwach demokratycznych funkcjonują jako system cywilnego planowania kryzysowego.

Zorganizowanie państwa i jego obywateli do radzenia sobie w razie katastrof, klęsk żywiołowych, innych nadzwyczajnych zagrożeń i nagłych wypadków w celu ochrony życia i zdrowia ludzi, mienia i środowiska, to przygotowanie struktur państwa, jego administracji na wszystkich szczeblach organizacyjnych, zasobów i samych obywateli do realizacji celów i zadań zarządzania kryzysowego. Te cele i zadania są przygotowywane i realizowane w sposób planowy i zorganizowany przez system określony jako Civil Emergency Planning (CEP) a tłumaczony w wielu publikacjach i oficjalnych dokumentach jako:

- Cywilne Planowanie Kryzysowe,
- Planowanie Cywilne w Nagłych Wypadkach,
- Planowanie Cywilne dla potrzeb Sytuacji Nadzwyczajnych,
- Planowanie Cywilne na Wypadek Zagrożeń.

W celu przedstawienia organizacji, celów i zadań Cywilnego Planowania Kryzysowego autor dokonał wyboru państw Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) oraz państwach współdziałających z NATO na różnych forach międzynarodowych. Wyboru państw dokonano na podstawie:

- roli i reprezentatywności w NATO (USA),
- wysokiego poziomu zaawansowania systemu zarządzania kryzysowego (USA, Kanada),
- zbliżonej do Polski wielkości powierzchni i liczby ludności (Hiszpania), co może stanowić przesłankę do przeniesienia organizacji CEP na grunt Polski (w całości bądź w części),
- dużej aktywności na arenie międzynarodowej i doświadczeniu w organizowaniu np. międzynarodowej pomocy humanitarnej (Szwecja).

HISZPANIA

Ludność 39,4 mln.

Powierzchnia 504,75 tys. km².

Członkostwo w organizacjach międzynarodowych

NATO, ONZ, Unia Europejska, Unia Zachodnioeuropejska, Rada Europy, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej (OSCE). Hiszpania jest podzielona na 17 regionów autonomicznych, które z kolei

dzielią się na prowincje (razem 50). Władze lokalne stanowi ok. 3 000 rad gminnych. Hiszpańskie Cywilne Planowanie Kryzysowe składa się z trzech głównych komponentów:

1. Rządowa Komisja Delegatów ds. Sytuacji Kryzysowych (tzw. Gabinet Kryzysowy).
2. Krajowy Komitet ds. Cywilnego Planowania Kryzysowego (NSEPC), jako międzyresortowy organ wspierający.
3. Departament ds. Obrony Cywilnej.

Zadania i cele

Ochrona Cywilna w Hiszpanii jest zdefiniowana jako fizyczna ochrona ludzi i dóbr materialnych na wypadek poważnych zagrożeń, klęsk społecznych lub nadzwyczajnych katastrof, w których zagrożone jest życie ludzkie i fizyczna integralność społeczeństwa. Przedsięwzięcia Cywilnego Planowania Kryzysowego (CEP) dotyczą głównie zaopatrywania i mobilizacji cywilnych zasobów materialnych i służb, które są niezbędne, aby sprostać wymaganiom obrony narodowej. Składają się na nie (CEP) trzy główne obszary wsparcia: obrona państwa, ochrona ludności i ochrona sektorów szczególnych zasobów. Te sektory szczególnych zasobów funkcjonują w warunkach zwyczajnych, ale mogą być mobilizowane niezwłocznie w razie katastrofy lub na potrzeby obrony narodowej.

Struktura organizacyjna Cywilnego Planowania Kryzysowego

Rządowa Komisja Delegatów ds. Sytuacji Kryzysowych (Gabinet Kryzysowy) została utworzona w 1986 roku. Składa się ona z prezesa Rady Ministrów i zastępcy prezesa Rady Ministrów (tj. prezydenta i wiceprezydenta Rządu), ministrów: spraw zagranicznych, obrony, ekonomii i finansów, spraw wewnętrznych. Zadaniem Gabinetu Kryzysowego jest kierowanie i koordynowanie wszystkich działań związanych z zapobieganiem, kontrolowaniem i zarządzaniem w sytuacjach kryzysowych. Odpowiedzialność decyzyjna spoczywa na premierze.

Krajowy Komitet ds. Cywilnego Planowania Kryzysowego, jako międzyresortowy organ wsparcia Gabinetu Kryzysowego powstał w 1987 roku. Komitet ten (będący krajowym odpowiednikiem Dyrektoriatu Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożeń NATO) jest głównie nastawiony

wiony na realizację zadań związanych z zaopatrzeniem i wykorzystaniem niemilitarnych zasobów w sytuacjach kryzysowych lub na wypadek zagrożeń. Komitet podlega ministrowi szefowi Urzędu Rady Ministrów i spełnia następujące funkcje:

- prowadzi planowanie dyrektywne w zakresie przygotowania planów na różne zagrożenia, związanych z celami, możliwościami i określeniem limitów czasowych w celu zapewnienia warunków do opracowania planów na różne hipoteczne sytuacje kryzysowe (określone przez Gabinet Kryzysowy),
- uzgadnia różne plany dysponowania zasobami, układane przez Komitety Sektorowe i wysyła je do akceptacji Gabinetowi Kryzysowemu,
- okresowo informuje Gabinet Kryzysowy o stanie gotowości w związku z sytuacjami kryzysowymi i na wypadek zagrożeń,
- reprezentuje Hiszpanię w Wysokim Komitecie Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożeń NATO (SCEPC) i uczestniczy w jego pracach.

Na szczeblu centralnym Krajowy Komitet ds. Cywilnego Planowania Kryzysowego funkcjonuje jako pośrednia organizacja z Gabinetem Kryzysowym z jednej strony (z którego otrzymuje dyrektywy i hipoteczne sytuacje kryzysowe do rozpracowania) i Komitetami Sektorowymi z drugiej (którymi kieruje i które kontroluje). Na arenie międzynarodowej Komitet jest organizacją reprezentującą Hiszpanię w Natowskim Wysokim Komitecie Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożeń. Krajowy Komitet ds. Cywilnego Planowania Kryzysowego spełnia koordynującą rolę w systemie hiszpańskiego Cywilnego Planowania Kryzysowego i jest usytuowany na szczycie struktury organizacyjnej obrony cywilnej.

Składa się z sekretarza Gabinetu Kryzysowego (jako prezydenta Komitetu), dyrektora generalnego ds. ochrony cywilnej (drugi wiceprezydent Komitetu) oraz szefa Niższego Dyrektoriatu ds. Gotowości Cywilnej (jako sekretarza Komitetu). Wśród pozostałych członków są dyrektor Departamentu Sztabu Kryzysowego oraz doradca prezydenckiego Komitetu ds. Obrony Bezpieczeństwa. Niższy Dyrektoriat ds. Gotowości Cywilnej funkcjonuje jako stały organ wspierający Krajowy Komitet ds. Cywilnego Planowania Kryzysowego. Dyrektoriat ten powstał w celu koordynacji i doradzania innym ministrom w sprawach obrony cywilnej.

Departament ds. Obrony Cywilnej realizuje udział ministerstwa macierzystego i koordynuje udział innych resortów w przedsięwzięciach obrony cywilnej. Departament ten podlega ministrowi obrony.

Współpraca cywilno-wojskowa jest realizowana w razie zagrożenia i na wniosek władz cywilnych. Wniosek o podjęcie współpracy może być złożony przez władze cywilne za pośrednictwem ministra spraw wewnętrznych. W razie zagrożenia, wniosek może być również złożony ustnie, ale najszybciej jak jest to możliwe powinien być potwierdzony pisemnie. Odmowa współpracy jest traktowana jak przestępstwo.

Jednym z zadań sił zbrojnych jest tworzenie krajowej sieci alarmowania i koordynacji z różnymi organami w ramach Ministerstwa Obrony. Siły zbrojne mogą być również zatrudnione do organizowania wsparcia innych służb publicznych. Odpowiedzialność za realizację działań takiego wsparcia spoczywa na dowódcy wojskowym, chociaż nie odpowiada on za przygotowanie w tej dziedzinie (odpowiedzialność za przygotowanie takiego wsparcia pod względem planistycznym i organizacyjnym spoczywa na władzach cywilnych).

SZWECJA

Ludność 8,8 mln.

Powierzchnia 449,96 tys. km².

Członkostwo w organizacjach międzynarodowych

ONZ, Rada Europy, Rada Partnerstwa Euro-Atlantyckiego (EAPC), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej (OSCE), Unia Europejska, Unia Zachodnioeuropejska (obserwator).

Władze regionalne zorganizowane są w 24 hrabstwach. Każde Hrabstwo posiada zarząd (radę administracyjną) podlegającą bezpośrednio rządowi. Na szczeblu lokalnym funkcjonuje 288 jednostek samorządowych, które są kierowane przez zarządy pełniące władzę wykonawczą.

Szwedzka koncepcja „obrony totalnej” zmierza do połączenia obrony militarnej [wojskowej z niewojskową (obywatelską)]. Ostatnia Rezolucja o Obronie Totalnej określa nowe potrzeby w osiąganiu zdolności do krótkotrwałej i długotrwałej adaptacji w razie zmian sytuacji bezpieczeństwa, a także konieczność nowego sprecyzowania szerszej definicji bezpieczeństwa, obejmującej poważne zagrożenia występujące w okresie

pokoju oraz wzmożenia wysiłków przygotowujących do udziału w międzynarodowych operacjach pokojowych i humanitarnych.

Cele i zadania Cywilnego Planowania Kryzysowego

- ochrona ludności, zapewnienie podstawowego zaopatrzenia oraz najważniejszych usług publicznych, a także wspieranie możliwości sił zbrojnych w razie aktu przeciwko Szwecji lub wojny w jej sąsiedztwie;
- zapewnienie możliwości realizacji międzynarodowych operacji pokojowych i humanitarnych,
- wzmocnienie ogólnej zdolności radzenia sobie z poważnymi zagrożeniami występującymi w okresie pokoju.

Nowe poszerzone międzynarodowe zadania szwedzkiego Cywilnego Planowania Kryzysowego oznaczają konieczność zwiększenia zdolności do radzenia sobie z różnorodnymi sytuacjami, poczynając od stosowania środków budowy międzynarodowego zaufania po koordynację zarządzania złożonym kryzysem. Dlatego planowanie cywilne na wypadek zagrożeń musi być zdolne do zapewnienia, skoordynowania i udostępnienia wszelkich środków i zasobów oprócz tych, jakimi dysponują tradycyjne służby ratownicze. Tak zwana „zasada odpowiedzialności” zakłada, że władza odpowiedzialna za sprawowanie funkcji publicznych w czasie pokoju jest odpowiedzialna za te funkcje również w czasie kryzysów i wojen.

Struktura organizacyjna Cywilnego Planowania Kryzysowego Zdecentralizowany system Cywilnego Planowania Kryzysowego w Szwecji ma dwa wymiary: pierwsze to rozłożenie obowiązków w tym zakresie między różne szczeble władzy: centrum, wyższy regionalny, niższy regionalny oraz lokalny. Drugi tworzy około 20 agencji realizujących zadania funkcjonalne. Agencje te reprezentują sektory uznawane za ważne dla ciągłości funkcjonowania społeczeństwa. Odpowiedzialność jest więc dwuwymiarowa:

1. Odpowiedzialność terytorialna, ponoszona na wszystkich szczeblach (krajowym, wyższym regionalnym, niższym regionalnym i samorządowym). Działania Cywilnego Planowania Kryzysowego muszą być koordynowane w ramach każdego szczebla wraz z obroną militarną. Ta pionowa struktura jest realizowana przez Szwedzką Agencję Cy-

wilnego Planowania Kryzysowego (OCB) na szczeblu krajowym; dyrektorów regionów obrony cywilnej (niewojskowej), na szczeblu wyższym regionalnym, zarządy hrabstw, na szczeblu niższym regionalnym; oraz zarządy samorządów, na szczeblu lokalnym.

2. Odpowiedzialność funkcjonalna która zakłada, że władza mająca obowiązek realizacji określonej funkcji (np. działań ratowniczych lub pomocy medycznej) kieruje i koordynuje planowanie realizacji tej funkcji na wszystkich szczeblach (struktura pozioma). Ponadto szwedzka Agencja Cywilnego Planowania Kryzysowego ma obowiązek ogólnej koordynacji cywilnego planowania na sytuację zagrożeń. Ministerstwo Obrony jest odpowiedzialne za wszystkie cywilne i wojskowe działania obronne. Składa się z trzech departamentów:
 - spraw cywilnych,
 - spraw wojskowych
 - bezpieczeństwa i spraw międzynarodowych.

Szczebel wyższy regionalny tworzy trzech dyrektorów regionów obrony cywilnej (niewojskowej), którzy odpowiedzialni są bezpośrednio przed rządem. W okresie pokoju główną funkcją dyrektora regionu obrony cywilnej (niewojskowej) jest planowanie cywilne na wypadek zagrożeń. W okresie wojny ci cywilni dowódcy koordynują działania Cywilnego Planowania Kryzysowego w regionach obrony cywilnej (niewojskowej) wspólnie z dowódcami wojskowymi.

Na niższym szczeblu regionalnym występuje około 100 organów administracji centralnej. Wiele z nich w sytuacji kryzysowej realizuje specjalne zadania określone przez rząd. W 1986 roku utworzono Szwedzką Agencję Cywilnego Planowania Kryzysowego (OCB) w celu koordynacji planowania cywilnego na wypadek zagrożeń.

Na szczeblu lokalnym istnieje 288 jednostek samorządowych. Samorządy zapewniają szeroki zakres usług takich jak: budownictwo mieszkaniowe, drogi, kanalizację i zaopatrzenie w wodę, szkolnictwo podstawowe, opiekę nad dziećmi i osobami w podeszłym wieku itd. Mają one także prawo do nakładania podatków dochodowych.

Zarząd samorządu jest najwyższą władzą w zakresie Cywilnego Planowania Kryzysowego na szczeblu lokalnym. Szwedzka Agencja Cywilnego Planowania Kryzysowego (OCB) jest centralną władzą administracyjną kierującą (i koordynującą) działaniami tego planowania.

Jej najważniejszym zadaniem jest inspirowanie i wspieranie innych agencji w ich działaniach w zakresie Cywilnego Planowania Kryzysowego.

Współpraca cywilno-wojskowa

Obrona cywilna (niewojskowa) i wojskowa ściśle ze sobą współdziałają zgodnie ze szwedzką koncepcją obrony totalnej. Współpraca cywilno-wojskowa podejmowana jest na wszystkich szczeblach administracji i obejmuje zagadnienia dotyczące planowania, szkolenia i ćwiczeń. Dowództwa wojskowe i cywilne organy zarządzania są razem rozmieszczone w sytuacjach kryzysowych. Ułatwia to ścisłą współpracę i wzajemną wymianę informacji.

Na szczeblu krajowym Szwedzka Agencja Cywilnego Planowania Kryzysowego (OCB) i Kwatera Główna Szwedzkich Sił Zbrojnych koordynują działania cywilno-wojskowe. Planowanie długookresowe, przedsięwzięcia międzynarodowe oraz wspólne sprawozdania dla rządu to najbardziej powszechne obszary współpracy cywilno-wojskowej. Na szczeblu regionalnym główne obszary współpracy to planowanie działań na czas sytuacji kryzysowych w regionie oraz prowadzenie szkoleń i ćwiczeń na szczeblu lokalnym.

Zarówno na szczeblu regionalnym, jak i lokalnym organizacje cywilne i wojskowe przedstawiają wyniki procesu planistycznego w dokumencie Wspólne Zasady Kierunkowe, którego celem jest dostarczenie wytycznych dla szczebli regionalnych i lokalnego. W okresie podwyższonej gotowości współpraca obejmuje także wspólne rozmieszczenie władz.

Na wyższym szczeblu regionalnym dyrektorzy regionów obrony cywilnej (niewojskowej) oraz dowódcy połączonych dowództw rozmieszczani są w tym samym centrum dowodzenia operacyjnego. Na niższym szczeblu regionalnym zarząd hrabstwa ma grupę operacyjną rozmieszczaną razem z dowództwem taktycznym po to, by zapewnić współpracę we wszystkich ważnych obszarach.

Na szczeblu lokalnym główny doradca wojskowy wyznacza jednego dowódcę jednostki wojskowej do współpracy z samorządami. W Szwecji działa szereg ochotniczych organizacji obronnych zarówno w zakresie działań cywilnych, jak i wojskowych na przykład Gwardia Narodowa i Liga Obrony Cywilnej. Organizacje te, to niezależne politycznie stowa-

rzyszenia o celach niedochodowych. We współpracy z odpowiednimi władzami informują, rekrutują i szkolą ochotników na potrzeby sytuacji kryzysowych i na wypadek wojny.

KANADA

Ludność 30,3 mln.

Powierzchnia 9.976 tys. km².

Członkostwo w organizacjach międzynarodowych

NATO, ONZ, Rada Partnerstwa Euro-Atlantyckiego (EAPC), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej (OSCE), Rada Europy (obserwator).

Większość kanadyjskich ministerstw federalnych ma przypisaną odpowiedzialność w Cywilnym Planowaniu Kryzysowym (federalnym) jako resort wiodący lub wspomagający. Obowiązki te są przeważnie związane z mobilizacją, zarządzaniem lub kierowaniem w określonych sektorach, takich jak zaopatrywanie w energię, środki transportu, budownictwo.

Rządy prowincji (rządy regionalne zorganizowane są w 10 prowincji i 2 terytoria) i sektor prywatny są zaangażowane w powyższych sektorach jako producenci i dostawcy dóbr materialnych i usług. W większości nadzwyczajnych zagrożeń, wypadków i katastrof skutkujących sytuacją kryzysową a mających miejsce na administrowanym terytorium będącym w jurysdykcji rządu prowincji, konstytucja Kanady daje pełnię uprawnień właśnie rządowi prowincji, wyłączając jurysdykcję rządu federalnego.

Zadania i cele

Cywilne planowanie Kryzysowe i reagowanie są częścią odpowiedzialności rządów, władz miejskich i indywidualnie każdego obywatela. W Kanadzie obowiązują cztery główne zasady Cywilnego Planowania Kryzysowego:

- gotowość i reagowanie są powierzane możliwie najniższemu szczeblowi kompetencji, który jest zdolny wykonać właściwie niezbędny kompleks przedsięwzięć,

- planowanie na wypadek różnorodnych zagrożeń musi uwzględniać sytuację wystąpienia braku niezbędnych do podjęcia działań zasobów,
- plany na wypadek zagrożeń i wszelkie przygotowania bazują na już istniejących strukturach organizacyjnych i procedurach,
- kierowanie i koordynacja są scentralizowane; wdrażanie przygotowanych dokumentów i procedur oraz reagowania jest zdecentralizowane.

Odpowiedzialność w ramach Kanadyjskiej Gotowości na Wypadek Zagrożeń (EPC Emergency Preparedness Canada) sprawuje minister ds. gotowości na wypadek zagrożeń w zakresie:

- rozwoju polityki i programów Cywilnego Planowania Kryzysowego,
- wsparcia gotowości prowincji i gotowości lokalnych,
- zapewnienia szkolenia i ćwiczeń,
- podnoszenia świadomości społecznej,
- analizowania i oceny ryzyka,
- prowadzenia badań z zakresu Cywilnego Planowania Kryzysowego.

Struktura organizacyjna Cywilnego planowania Kryzysowego

Struktura organizacyjna Cywilnego Planowania Kryzysowego składa się z trzech głównych grup:

- Biura Tajnej Rady,
- Federalnych Ministerstw i Agencji,
- Kanadyjskiej Gotowości na Wypadek Zagrożeń.

Zadania operacyjne Cywilnego Planowania Kryzysowego oraz reagowanie są prowadzone przez jednostki operacyjne ministerstw rozmieszczone w regionach i lokalnie. Biuro Tajnej Rady, które jest odpowiedzialne za wsparcie premiera i jego gabinetu oraz za nadzór nad rządem federalnym, pomaga w koordynowaniu nowej polityki i prowadzeniu prac ustawodawczych w gabinecie.

Ponadto Biuro informuje premiera o wszelkich sprawach związanych z Cywilnym Planowaniem Kryzysowym oraz zapewnia koordynację wysiłków reagowania pomiędzy premierem i wiodącymi ministerstwami. Federalne ministerstwa i agencje w tym także ich regionalne i lokalne biura mają stałe porozumienia w celu sprostania ich resortowym zadaniom, a także wykonują plany reagowania zgodnie z Ustawą o Gotowości

na Wypadek Zagrożeń. Niektóre federalne ministerstwa posiadają zasoby ujęte w Cywilnym Planowaniu Kryzysowym w biurach centralnych, inne zaś na poziomie regionalnym.

Kanadyjska Gotowość na Wypadek Zagrożeń (EPC), we współpracy z prowincjami, ponosi wiodącą federalną odpowiedzialność za postępowanie w ramach Cywilnego Planowania Kryzysowego. Ponadto EPC jest odpowiedzialna za zapewnienie programów finansowych zmierzających do osiągnięcia jednolitych standardów gotowości państwa oraz za zmniejszanie kosztów odbudowy po katastrofie.

Kanadyjska Gotowość na Wypadek zagrożeń administruje ponadto Kanadyjską Szkołą Gotowości na Wypadek Zagrożeń (Arnprior, Ontario), która prowadzi kursy i szkolenia w zakresie różnorodnych aspektów gotowości na wypadek zagrożeń i reagowania. Koordynowanie CEP na poziomie narodowym realizowane jest poprzez sieć komitetów doradczych.

Na najwyższym szczeblu Komitet Doradczy Gotowości na Wypadek Zagrożeń zapewnia przewodnictwo polityczne i kierowanie. Międzyresortowy Komitet Koordynacyjny jest komitetem szczebla kierowniczego pod przewodnictwem Dyrektora Wykonawczego Kanadyjskiej Gotowości na Wypadek Zagrożeń i Podlega Komitetowi Doradczemu Gotowości na Wypadek Zagrożeń. Ten międzyresortowy komitet rozwija politykę i ogólne wytyczne w programy robocze. Również Doradczemu Komitetowi ds. Gotowości na Wypadek Zagrożeń podlega Międzyresortowy Komitet ds. Koordynacji Ćwiczeń, który odpowiada za rozwijanie i prowadzenie międzysektorowych programów ćwiczeń wspierających ogólny program Cywilnego Planowania Kryzysowego.

Każdy minister federalny jest odpowiedzialny za dodatkowy rozwój planów na wypadek zagrożeń w ramach własnego obszaru kompetencyjnego, za prowadzenie szkolenia i ćwiczeń, w celu stałego rozwijania tych planów oraz za wdrażanie tych planów w życie (realizowanie) zarówno w zakresie własnych kompetencji i odpowiedzialności, jak też na prośbę administracji niższego szczebla (np. wsparcie resortowe).

W razie zagrożenia rząd federalny, pod kierownictwem wyznaczonego wiodącego ministra, rozwija Krajowe Centrum Wsparcia w celu zapewnienia udziału państwa (administracji centralnej) w procesie reagowania. W razie większych wypadków (zdarzeń), które pozostają w ju-

rysdykcji federalnej i wymagają udziału kilku agencji federalnych lub prowincjonalnych, reagowanie jest koordynowane przez wyznaczone ministerstwo wiodące. Ministerstwo to kieruje wówczas operacją wsparcia z udziałem innych agencji federalnych pełniących rolę pomocniczą, (wspierającą) oraz z udziałem wsparcia ze strony prowincji lub władz lokalnych.

Kanadyjska Gotowość na Wypadek zagrożeń pomaga wiodącemu ministerstwu przez zapewnienie dostępu do państwowych lub regionalnych sieci Cywilnego Planowania Kryzysowego oraz przez przekazywanie ministrowi ds. Gotowości w Wypadkach Zagrożeń informacji związanych z sytuacją. Mogą zdarzać się wypadki podlegające jurysdykcji federalnej, do udziału w których nie wyznacza się doraźnie ministra wiodącego, wówczas Kanadyjska Gotowość na Wypadek Zagrożeń koordynuje początkowe reagowanie na szczeblu centralnym.

Współpraca cywilno-wojskowa

Kanadyjskie siły zbrojne stanowią najważniejsze siły reagowania państwa w razie wypadków, katastrof i klęsk żywiołowych oraz wspierającą władze cywilne. Są jakby zasobami ostatniej szansy, gdy siły i środki dostępne władzom lokalnym i prowincjonalnym nie są już dłużej zdolne do zapewnienia skutecznego reagowania na sytuację zagrożenia bez uciekania się do pomocy wojskowej. Zaangażowanie sił zbrojnych ma miejsce w ramach ich roli wewnętrznej w państwie, jako wspomaganie władz cywilnych oraz pomoc cywilnej administracji.

Szczególnie spektakularnym przykładem zdolności sił zbrojnych do udzielania pomocy humanitarnej w dowolnym miejscu kraju (i w dowolnym miejscu kuli ziemskiej) jest powołana w 1996 roku Wojskowa Jednostka Reagowania na Wypadek Zagrożeń Kanadyjskich sił zbrojnych DART. Zadaniem jednostki jest utrzymywanie stałej gotowości do udzielania szybkiej pomocy w koniecznych rozmiarach zarówno w odniesieniu do potrzeb krajowych, jak i międzynarodowych zgodnie z decyzją rządu Kanady. Jednostka jest przewidziana do szybkiego reagowania w różnego rodzaju katastrofach: od prostych, powodowanych przez naturę, do zagrożeń kompleksowych (jednak z wyłączeniem zagrożeń jądrowych, chemicznych i epidemiologicznych, wymagających wysokiego poziomu izolacji).

DART jest w zasadzie jednostką samowystarczalną o dużych zdolnościach operacyjnych, jednak w szczególnych przypadkach personel do niej może być dobierany z całych kanadyjskich sił zbrojnych. Jednostka jest utrzymywana w 48- godzinnej gotowości do przemieszczania, a całe jej wyposażenie (wraz ze środkami transportu) znajduje się w bazie Sił Powietrznych Kanady (Trenton). Decyzję o użyciu jednostki DART podejmuje premier na wniosek zagranicznej organizacji humanitarnej lub innego kraju gospodarza bądź wewnątrz Kanady, gdy skala i obszar katastrofy przekraczają możliwości władz regionalnych.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PÓŁNOCNEJ (USA)

Ludność 270 mln.

Powierzchnia 9.629 tys. km².

Członkostwo w organizacjach międzynarodowych

Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), Rada Partnerstwa Euro-Atlantyckiego (EAPC – Euro-Atlantic Partnership Council), Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej (OSCE – Organisation for Security and Cooperation in Europe), Rada Europy (The Council of Europe – obserwator).

Federalne Cywilne Planowanie Kryzysowe określa (identyfikuje) funkcje, które muszą być realizowane po ogłoszeniu przez prezydenta USA stanu wyjątkowego, a także obejmuje stały wzrost zdolności do wykonywania tych funkcji. Na polecenie prezydenta ministerstwa i agencje federalne mają przypisaną odpowiedzialność za gotowość w nagłych wypadkach (w stanach zagrożenia), bazującą na stałych zadaniach.

Zadania i cele

Ogólnym celem Cywilnego Planowania Kryzysowego w USA jest określenie wystarczających i niezbędnych kompetencji na każdym poziomie zarządzania w celu zaspokojenia podstawowych potrzeb ludności cywilnej i sił zbrojnych w czasie różnych zagrożeń, w tym katastrof naturalnych, ataków wojskowych, technologicznych katastrof i zagrożeń oraz innych naturalnych i cywilizacyjnych zdarzeń, które mogłyby spowodować poważne zniszczenia lub zagrożenie obszaru kraju. Prezydent USA

tworzy politykę państwa w zakresie cywilnej gotowości w sytuacjach zagrożeń oraz deleguje wiele swoich operacyjnych władz do Federalnej Agencji Zarządzania Kryzysowego (FEMA – Federal Emergency Management Agency). FEMA jest centralną federalną agencją, która koordynuje planowanie, przygotowanie, łagodzenie skutków, a także szkolenie i ćwiczenia, których celem jest zapewnienie właściwego reagowania oraz likwidacji skutków wypadków, katastrof i nadzwyczajnych zagrożeń.

Zadania Cywilnego Planowania Kryzysowego USA

- Koordynacja federalnych wysiłków zmierzających do zmniejszenia strat w ludziach i mieniu poprzez pełne, uwzględniające różnorodne zagrożenia i ryzyka programy zarządzania w sytuacjach zagrożeń obejmujące łagodzenie skutków, przygotowanie, reagowanie i odbudowę a także szkolenie i ćwiczenia.
- Koordynacja planów zapewnienia ciągłości funkcjonowania rządu federalnego w czasie wystąpienia katastrof, wypadków i klęsk żywiołowych stwarzających zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa oraz koordynacja reagowania na szczeblu federalnym na skutki poważniejszych incydentów terrorystycznych.
- Zapewnienie skuteczności i dostępności systemów i zasobów przygotowywanych na wszelkie zagrożenia w razie zwalczania naturalnych i cywilizacyjnych katastrof, w tym także podczas szkoleń i ćwiczeń.
- Koordynowanie i planowanie przez ministerstwa i agencje federalne rozmieszczenia zasobów niezbędnych w razie kryzysów i sytuacji nadzwyczajnych.
- Konsolidowanie programów nastawionych na zapobieganie i łagodzenie skutków potencjalnych katastrof, w tym zagrożeń powodziowych, transportu materiałów niebezpiecznych, obiektów hydrotechnicznych i trzęsień ziemi.
- Koordynowanie z rządami stanowymi, administracją lokalną, sektorem prywatnym i organizacjami pozarządowymi programów gotowości, w tym planowania na wypadek zagrożeń od elektrowni jądrowych oraz miejsc składowania wojskowych bojowych środków trujących, zapewnienie szczególnej ważności na szczeblu federalnym dla problematyki ochrony przeciwpożarowej i społecznej edukacji w zakresie bezpieczeństwa pożarowego.

Struktura organizacyjna cywilnego planowania kryzysowego

Cywilne Planowanie Kryzysowe w USA opiera się na fundamentalnym założeniu, że znaczna katastrofa lub nadzwyczajne zagrożenie przekroczy zdolności prowadzenia rozległych operacji niezbędnych dla ratowania życia i ochrony mienia przez rządy stanowe i władze lokalne. Podstawowa struktura organizacyjna i funkcjonalna programu reagowania na zagrożenia jest zarysowana w Federalnym Planie Reagowania, w którym wymienione zostały zasoby federalnych ministerstw i agencji w kolejności ich udostępniania władzom stanowym i lokalnym. Ten federalny Plan Reagowania określa odpowiedzialność podstawową oraz o charakterze pomocniczym dla różnych federalnych agencji w zakresie tzw. 12 zadań wsparcia w stanach zagrożeń:

- transport,
- łączność,
- prace publiczne i inżynieryjne,
- zwalczanie pożarów,
- informacja i planowanie,
- opieka społeczna,
- zaopatrzenie,
- ochrona zdrowia i służby medyczne,
- poszukiwania w mieście i ratownictwo,
- materiały niebezpieczne,
- żywność,
- energia.

Zadania te zostały przydzielone ministerstwom (agencjom) o największych kompetencjach, zasobach i możliwościach udzielania wsparcia w danym obszarze funkcjonalnym. Ministerstwo o największych kompetencjach, zasobach i możliwościach w zakresie danego zadania wsparcia jest dla niego ministerstwem wiodącym, pozostałe stanowią ministerstwa (agencje) pomocnicze. Ministerstwo wiodące koordynuje udzielanie pomocy federalnej w zakresie wsparcia danego zadania. Natomiast ogólną koordynację pomocy ze szczebla federalnego realizuje koordynator wyznaczony przez dyrektora Federalnej Agencji Zarządzania Kryzysowego (FEMA), który czyni to w imieniu i z upoważnienia prezydenta Stanów Zjednoczonych.

Federalny Plan Reagowania zawiera także strukturę organizacyjną zapewniającą właściwe reagowanie na sytuacje będące w sferze odpowiedzialności rządu federalnego, jak np. zarządzanie w razie incydentów terrorystycznych, reagowanie po emisjach promieniotwórczych z elektrowni jądrowych i innych źródeł, katastrof po uwolnieniu ropy naftowej i ropopochodnych oraz uwolnieniu innych materiałów niebezpiecznych. Federalna Agencja Zarządzania Kryzysowego (FEMA) administruje Federalnym Planem Reagowania i powiązanim z nim programem Cywilnego Zarządzania Kryzysowego. Współpracując blisko z władzami stanowymi i lokalnymi FEMA finansuje programy zarządzania kryzysowego, oferuje poradnictwo techniczne i szkoleniowe, a także definiuje zadania dla innych federalnych agencji w zakresie rozmieszczania zasobów na wypadek większych katastrof lub stanów nadzwyczajnych (stanów klęski żywiołowej) ogłaszanych przez prezydenta USA.

Odpowiedzialność stanowa

Zgodnie z Konstytucją Stanów Zjednoczonych, konstytucja każdego ze stanów wprowadza prawo stanowe i dowodzi stanowymi siłami Gwardii Narodowej, gdy mają one status stanowy. W razie zaistnienia katastrofy, gubernator ocenia jej zasięg i zakres oraz określa, czy jest w stanie udzielić pomocy władzom lokalnym, jeżeli o nią poprosiły. Gubernator ma prawo do ogłoszenia stanu wyjątkowego (stanu klęski żywiołowej), uruchomienia Stanowego Planu Ratowniczego oraz wezwania Gwardii Narodowej.

Wszystkie Stany mają specjalne agencje do koordynowania planowania gotowości kryzysowej, prowadzenia szkolenia i ćwiczeń oraz są agencją koordynującą w imieniu gubernatora działania w razie zaistnienia katastrofy klęski żywiołowej, kryzysu. Poza prezydentem Stanów Zjednoczonych na szczeblu krajowym tylko gubernator ma prawo uruchomić Gwardię Narodową. W razie przebiegu takiej katastrofy o rozmiarach i ostrości (gwałtowności), że skuteczne reagowanie jest poza możliwościami stanu i wpływem lokalnych władz, gubernator może prosić prezydenta USA o ogłoszenie stanu poważnej katastrofy lub klęski żywiołowej na podstawie Ustawy o Pomocy w Razie Katastrofy i Pomocy w Sytuacjach Nadzwyczajnych.

Poważna katastrofa i klęska żywiołowa różnią się głównie rozmiarami, wielkością zniszczeń, czasem trwania oraz wielkością pomocy federalnej niezbędnej i dostarczonej.

Odpowiedzialność lokalna

W społecznościach lokalnych burmistrzowie, kadra kierownicza miast, policji i straży pożarnej, zarządy miast, szeryfowie, prokuratorzy i przedstawiciele publicznej służby zdrowia są odpowiedzialni za codzienne przestrzeganie prawa, bezpieczeństwo, ochronę zdrowia i ochronę przeciwpożarową. Odpowiadają oni również za rozwijanie planów operacyjnych i zdolności do reagowania w razie zagrożeń, a także zapewnienie zdolności do natychmiastowego zareagowania – każdy w ramach swoich kompetencji. Wiele lokalnych kompetencji wymaga wzajemnych uzgodnień ze służbami sąsiednimi, które uwzględniają walkę z pożarami, policję, pogotowie ratunkowe i inne służby ratownicze poza granicami jednostki administracyjnej (gminy).

Pierwszy poziom reagowania na sytuację wyjątkową to niemal zawsze pojedynczy obywatel. Powinien on umieć odpowiednio zachować się w danej sytuacji, tak by mógł pomóc samemu sobie, swojej rodzinie i sąsiadom w początkowych etapach sytuacji wyjątkowej, katastrofy, klęski żywiołowej. Kolejny poziom reagowania to władze lokalne, które odpowiadają za ogólne kierowanie i kontrolę działań reagowania w większości sytuacji wyjątkowych mających miejsce w granicach administracyjnych. W razie potrzeby mogą zwracać się o pomoc do agencji sektora prywatnego, władz sąsiednich gmin, a także władz wyższego szczebla. Rola władz wyższego szczebla polega na dostarczaniu wsparcia, doradztwa, ekspertyz oraz takiej pomocy, o jaką zostaną poproszone. Władze wyższego szczebla przejmują kierownictwo i kontrolę działań reagowania jeżeli:

- miało miejsce katastrofalne zdarzenie, które uczyniło władze lokalne niezdolnymi do zapewnienia kierowania i kontroli,
- powstała sytuacja kryzysowa tego rodzaju, że władze lokalne nie mogą zapewnić odpowiedniego kierownictwa i kontroli, w związku z czym zwróciły się z prośbą do władz wyższego szczebla o ich przyjęcie, a te z kolei uznały prośbę za uzasadnioną,
- sytuacja wyjątkowa podlega jurysdykcji władz wyższego szczebla.

Ogólnie odpowiedzialność, za kierowanie i kontrolę działań reagowania dotyczy możliwie najniższego poziomu administracji, który zachowuje zdolność (możliwość) sprostania sytuacji katastrofy, zagrożenia, kryzysu. Jeżeli taka możliwość jest niewystarczająca i działania wyższych szczebli administracji są niezbędne, to odpowiedzialność ta przesuwa się na kolejny poziom władzy, poczynając od władz lokalnych i kończąc na władzach federalnych.

Współpraca cywilno-wojskowa

Kongres Stanów Zjednoczonych uchwalił kilka aktów prawnych związanych z wewnętrznym wsparciem militarnym, udzielanym przez Gwardię Narodową, określających stany i sytuacje, podstawową odpowiedzialność za zapewnienie początkowego wsparcia, gdy niezbędna (potrzebna) jest pomoc wojskowa. Siły zbrojne są wyposażone, aby udzielać pomocy władzom cywilnym w różnych zadaniach, wliczając w to m.in. pomoc w razie katastrof oraz w czasie wsparcia działań zmierzających do utrzymania bądź przywrócenia siłą prawa lub naruszonego porządku publicznego.

Pomoc w razie katastrof obejmuje te misje, działania i funkcje o charakterze humanitarnym oraz z zakresu obrony cywilnej, które są określone przez prawo. Władze cywilne mogą wnioskować o pomoc militarną najczęściej w razie katastrof naturalnych takich jak tajfuny, tornada, powodzie i trzęsienia ziemi lub w razie zdarzeń powodowanych przez człowieka np. ogromne eksplozje lub akty terroryzmu.

Zgodnie z Federalnym Planem Reagowania Departament Obrony ponosi wiodącą odpowiedzialność w zakresie prac publicznych i inżynierskich oraz jest agencją wspomagającą w pozostałych 11 zadaniach wsparcia w stanach zagrożeń. Użycie wojska do utrzymania lub przywrócenia naruszonego porządku prawnego jest dopuszczalne tylko w przypadkach ściśle określonych przez prawo.

Zgodnie z prawem federalnym, militarne wsparcie obejmuje operacje przeciw nielegalnym działaniom związanym z narkotykami, pomoc podczas niepokojów i zjść społecznych, specjalne operacje z zakresu bezpieczeństwa, zwalczanie terroryzmu, usuwanie materiałów wybuchowych i inne podobne działania.

Przedstawione systemy Cywilnego Planowania Kryzysowego wybranych państw NATO i państw współpracujących zostały dostosowane do rzeczywistych i prawdopodobnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych państw oraz do planowanego przez państwa udziału w międzynarodowych operacjach ratowniczych pomocowych i humanitarnych.

1. Charakterystyczne jest silne umocowanie prawne opisywanych systemów (USA, Kanada, Hiszpania, Szwecja) zwłaszcza, precyzyjnie i szczegółowo opisano systemy wspomagające szczególnych działań (USA, Kanada, Hiszpania). W obowiązującym prawie znajdują się kryteria, które muszą być wypełnione, aby możliwe było wprowadzenie stanu wyjątkowego, procedury obowiązujące przy jego ogłoszeniu, wymienione szczególne prawa, obowiązki i ograniczenia z tego stanu wynikające. Akty prawne precyzyjnie przypisują obszary odpowiedzialności poszczególnym poziomom administracji w zakresie odpowiedzialności terytorialnej (USA, Kanada, Szwecja) oraz resortom i agencjom centralnym w ramach odpowiedzialności funkcjonalnej.
2. Wspólną cechą wszystkich zaprezentowanych systemów Cywilnego Planowania Kryzysowego jest powołanie specjalnego centralnego organu administracji pełniącego funkcję koordynatora przedsięwzięć planowania, współdziałania, przygotowania niezbędnych planów operacyjnych:
 - Federalna Agencja Zarządzania Kryzysowego FEMA (USA),
 - Kanadyjska Gotowość na Wypadek zagrożeń (Kanada),
 - Komitet ds. Cywilnego Planowania Kryzysowego (Hiszpania),
 - Szwedzka Agencja Cywilnego Planowania Kryzysowego (OCB Szwecja).

Taka organizacja systemów w sposób jednoznaczny wskazuje koordynatora przedsięwzięć na szczeblu centralnym, który jest jednocześnie elementem współpracy w układzie pionowym z różnymi poziomami administracji.

3. Wszystkie systemy mocno akcentują rolę współpracy cywilno-wojskowej, traktując siły zbrojne jako bardzo istotny element systemu, zwłaszcza na etapie reagowania. Podkreśla się możliwość podejmowania decyzji o użyciu wojska do działań na szczeblu niższym niż centralny (USA – stan, Szwecja – region obrony, hrabstwo).

O ważności sił zbrojnych w realizowaniu zadań zarządzania kryzysowego świadczy fakt tworzenia specjalnych jednostek wojskowych do prowadzenia operacji ratowniczych i humanitarnych (Kanada – DART), jak również całego rodzaju sił zbrojnych przygotowanego m.in. do podejmowania działań w warunkach zagrożeń wewnętrznych (USA – Gwardia Narodowa).

Szczególnie interesującym (i zapewne przynoszącym znakomite wyniki w praktycznym działaniu) rozwiązaniem jest przyjęta w Szwecji zasada wspólnego rozmieszczania władz cywilnych i wojskowych w okresie podwyższonej gotowości w tym samym centrum dowodzenia operacyjnego (na wyższym i niższym szczeblu regionalnym oraz na poziomie krajowym, natomiast na szczeblu lokalnym wyznaczany jest jeden dowódca wojskowy do współpracy z samorządami). Takie rozwiązanie zapewnia sprawny obieg informacji (skraca czas przepływu informacji i zmniejsza ryzyko przekłamań w treści), umożliwia wspólną analizę sytuacji oraz wspólne wypracowanie decyzji.

4. W zakresie reagowania powtarzającą się zasadą jest podejmowanie działań na możliwie najniższym szczeblu administracji, zdolnym poradzić sobie z zagrożeniem i przenoszeniem reagowania na wyższy poziom na wniosek lub w sytuacji nieradzenia sobie z zagrożeniem (USA, Kanada, Hiszpania, Szwecja). Takie rozwiązania (choć wydają się wprost oczywiste) pozwalają na racjonalne (z punktu wykorzystania zasobów) radzenie sobie z zagrożeniami.
5. W zakresie funkcjonalnym podkreśla się wielofazowe podejście do zagadnień zarządzania kryzysowego/cywilnego planowania kryzysowego. Klasyczny (amerykański) model zarządzania uwzględnia cztery fazy:
 - zapobieganie,
 - przygotowanie,
 - reagowanie,
 - odbudowa,Właściwe przygotowanie każdej z tych faz daje gwarancję:
 - zmniejszenia prawdopodobieństwa zaistnienia zagrożenia (zapobieganie),
 - zmniejszenia strat, zniszczeń i szkód w razie zaistnienia zagrożenia,

- optymalnie niewysokie koszty prowadzenia działań reagowania (właściwie wykonane przedsięwzięcia przygotowania i reagowania),
- poniesienia relatywnie niższych kosztów podczas usuwania skutków zagrożenia i przywracania stanu sprzed wypadku, katastrofy, kryzysu (odbudowa).

Przenosząc na Polski grunt przedstawione wyżej rozwiązania, można mówić o tworzeniu systemu kompleksowego zarządzania kryzysowego (cywilnego planowania kryzysowego). System taki powinien obejmować:

- 1) nowoczesne, przystające do występujących w państwach sojuszniczych rozwiązania prawne (w sposób jasny określające obszary odpowiedzialności, kompetencje określonych poziomów administracji, zadania i cele systemu);
- 2) wszystkie rodzaje zagrożeń: naturalne, technologiczne (cywilizacyjne), wojenne;
- 3) wszystkie poziomy zarządzania (związane ze szczeblami administracji) sektor publiczny i prywatny, a także każdego obywatela,
- 4) cztery fazy zarządzania kryzysowego: zapobieganie, przygotowanie, reagowanie, odbudowę; fazy te stanowią naturalny i obiektywnie występujący cykl zarządzania kryzysowego;
- 5) współdziałanie cywilno-wojskowe na wszystkich szczeblach (poziomach) administracyjnych, z możliwością podejmowania tego współdziałania na poziomach lokalnych (gmina, powiat, województwo); celowym wydaje się również przyjęcie rozwiązania szwedzkiego, polegającego na wspólnym rozwijaniu centrów operacyjnych i wspólnej pracy na nich;
- 6) wykorzystanie wszystkich dostępnych zasobów (sił i środków) przydatnych dla realizacji celu zarówno będących w gestii administracji rządowej i samorządowej, sektora prywatnego i publicznego, ochotników i ogół ludności,
- 7) hierarchiczne podejmowanie reagowania tzn. na możliwie najniższym poziomie zarządzania, który jest w stanie poradzić sobie z zagrożeniem;
- 8) wskazanie na każdym poziomie zarządzania instytucji (agencji, organu), która zajmowałaby się problematyką organizowania i doskonalenia systemu koordynowania całości przedsięwzięć

związanych z zapobieganiem i przygotowaniem, a także uczestnictwem w reagowaniu i odbudowie; organ ten powinien podlegać bezpośrednio szefowi administracji określonego szczebla i działać na zasadzie równości i partnerstwa z innymi organami zarządzania danego szczebla.

por. dr Sebastian Skalski

BiO SG w Przemyślu

PROCEDURY DOBORU KADROWEGO WEDŁUG STANDARDÓW UNII EUROPEJSKIEJ

W dniach 23.10-27.10.2006 r. w OW MSWiA Dafne II w Zakopanem odbyło się szkolenie twinningowe nt. „Dobór kadr”, w ramach międzyinstytucjonalnej współpracy na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej. Prowadzone było przez policyjnych ekspertów z Irlandii Północnej (Steven Reid, Alasdair Robinson, Gillian Faulkner i Yvonne Cooke). Uczestnikami szkolenia byli funkcjonariusze Straży Granicznej, Policji oraz Służby Celnej. Celem realizowanego projektu twinningowego jest wsparcie przy osiąganiu ogólnych standardów europejskich, transfer wiedzy, budowanie współpracy i partnerskiej pomocy w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz efektywne zarządzanie zasobami ludzkimi. Podobne standardy współdziałania oraz związane z tym konieczne reorganizacje mają zostać wprowadzone w każdej z objętych programem szkolenia instytucji. Przewidywane zmiany będą dotyczyły przede wszystkim polityki kadrowej, a w szczególności opracowania „ścieżek” kariery, profili ról oraz projektowania poszczególnych stanowisk pracy. Uwzględniają również utworzenie przejrzystego modelu rekrutacji, planowania zatrudnienia oraz dostosowanego do potrzeb jednostki szkolenia i dalszego jej rozwoju. Głównym celem jest dążenie do uzyskania podobnego poziomu wiedzy, umiejętności w różnych formacjach mundurowych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Dzięki temu możliwe będzie oddelegowanie funkcjonariuszy lub pracowników cywilnych do innych instytucji na podobne stanowiska, w celu uzyskania dodatkowego doświadczenia, rozwoju lub też udzielenia profesjonalnego wsparcia.

Sposób doboru (rekrutacji) kadr powinien opierać się na aktualnych standardach Unii Europejskiej. Proponuje się wprowadzenie sprecyzowanej metodologii połączonej z wdrażaniem narzędzi zarządzania kompetencjami, co stanowi strategię międzyinstytucjonalną wspólną zarówno dla Straży Granicznej, Policji, jak i Służby Celnej.

Zarządzanie zasobami ludzkimi opiera się na następującej zasadzie: „właściwa osoba, o właściwych umiejętnościach, na właściwym miejscu, we właściwym czasie”. Poniżej przedstawiam program, mający na celu opis procesu doboru kadrowego uwzględniający standardy etyczne Unii Europejskiej, w tym: Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Deklaracji Rady Europy w sprawie Policji, Europejskiego Kodeksu Etyki oraz Kodeksu Postępowania Narodów Zjednoczonych dla Wymiaru Sprawiedliwości.

Prowadzenie wspólnej polityki społecznej jest obowiązkiem Komisji Europejskiej i Państw Członkowskich, zgodnie z Traktatem Europejskim (artykuł 136). Do tej pory funkcjonowało łącznie 25 bardzo różniących się systemów pracy. Obecnie europejskie prawo o zatrudnieniu wprowadza „podstawowe standardy”, pozwalające Państwom Członkowskim na ujednoczenie zasad polityki kadrowej. Cztery najważniejsze obszary europejskiego prawa w tym zakresie to: antydyskryminacja, swobodny przepływ osób zatrudnionych, ochrona zdrowia i bezpieczeństwa, regulacje dotyczące warunków pracy oraz informacje i konsultacje dla pracujących.

Do najważniejszych ram prawnych Unii Europejskiej należą:

- Rekomendacje (Rec) – chociaż nie obligujące do ścisłego przestrzegania, były wykorzystywane jako podstawa spraw wnoszonych do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (ETS).
- Rozporządzenia (Regs) – wchodzi natychmiast w życie po przyjęciu przez Komisję.
- Dyrektywy (Dir) – wiążące dla krajów członkowskich, wymagają, aby każde państwo uchwaliło odpowiednią ustawę w ustalonym okresie.
- Kodeksy – wskazówki dla Państw Członkowskich.
- Europejski Trybunał Sprawiedliwości (ETS) – wyroki przeciwko państwom członkowskim muszą zostać włączone do prawa krajowego.
- Warunki robocze (Rec i Dir).
- Przepisy BHP (Regs i Rec).
- Równa płaca za równą wartość (Regs).
- Ochrona praw zatrudnionych (Regs).
- Dyskryminacja z powodu płci (Regs).

- Ciężar dowodu w przypadku dyskryminacji z powodu płci (ETS – Regs).
- Swoboda przemieszczania się (Rec).

Strategia międzyinstytucjonalnego oddelegowywania

Celem tej strategii jest przede wszystkim tworzenie podobnych kierunków działania i efektywniejszej współpracy. Realizuje się to poprzez wspólne szkolenia, nabywanie specjalistycznej wiedzy oraz usprawnienia w przekazywaniu informacji. Planowany rozwój kadry – funkcjonariuszy i pracowników cywilnych – wiąże się ze stałym poszerzaniem wiedzy i umiejętności specjalistycznych, w celu zwiększenia wydajności działania w każdej z objętych programem współpracą organizacji. Ważnym zagadnieniem jest budowanie zaufania i zrozumienia wewnętrznego pomiędzy instytucjami, zarówno w obrębie danego kraju członkowskiego, jak i na zewnątrz w ramach całej UE. Na takiej tylko płaszczyźnie możliwy jest transfer wiedzy, budowanie partnerstwa i dobrych relacji służących ogólnemu wsparciu wysiłków ukierunkowanych na zwalczanie przestępczości zorganizowanej.

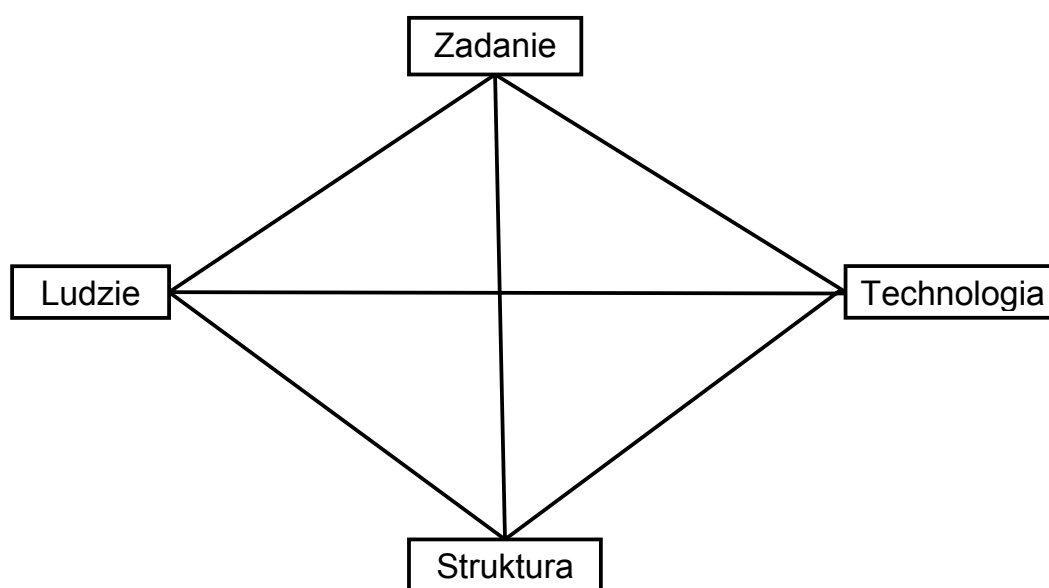
Oddelegowywanie na zewnątrz PSNI (Służb Policyjnych Irlandii Północnej) dotyczy głównie jednostek antyterrorystycznych, służb informacyjnych, Agencji Odzyskiwania Mienia, Służb Celnych, Krajowego Centrum Szkolenia Policji oraz Krajowego Wydziału Kryminalnego. Istnieje także możliwość wewnętrznego oddelegowywania w ramach PSNI oraz za granicę do takich krajów jak: Afganistan, Irak, Bośnia, Palestyna i Republika Irlandii. Dla przykładu we Francji odbywają się wspólne szkolenia z zakresu utrzymywania porządku publicznego.

Oddelegowywanie do PSNI dotyczy funkcjonariuszy z innych brytyjskich służb policyjnych oraz z Republiki Irlandii, Królewskiej Kanaadyjskiej Konnej Policji i Polski. Czasowe przeniesienie musi gwarantować odpowiedni poziom świadczonych usług (SLA). Zapewnia to uzgodniona strategia kadrowa pomiędzy instytucjami, polityka wewnętrzna, wspólne standardy doboru (ICF) i ustalenie profilu roli zawodowej. Określony być musi też okres służby na danym stanowisku.

Podejście międzyinstytucjonalne PSNI polega na ustaleniu wspólnej polityki, w oparciu o zobowiązania ze strony zarządu, szkolenia międzyinstytucjonalne, sprecyzowane zadania i podobne kluczowe cele dotyczą-

ce wydajności pracy. Służy temu tworzenie sieci konsultacji, opracowywanie i wdrażanie najlepszych strategii oraz inicjatyw międzyinstytucjonalnych. Preferowane jest elastyczne podejście do problemu walki z przestępczością zorganizowaną.

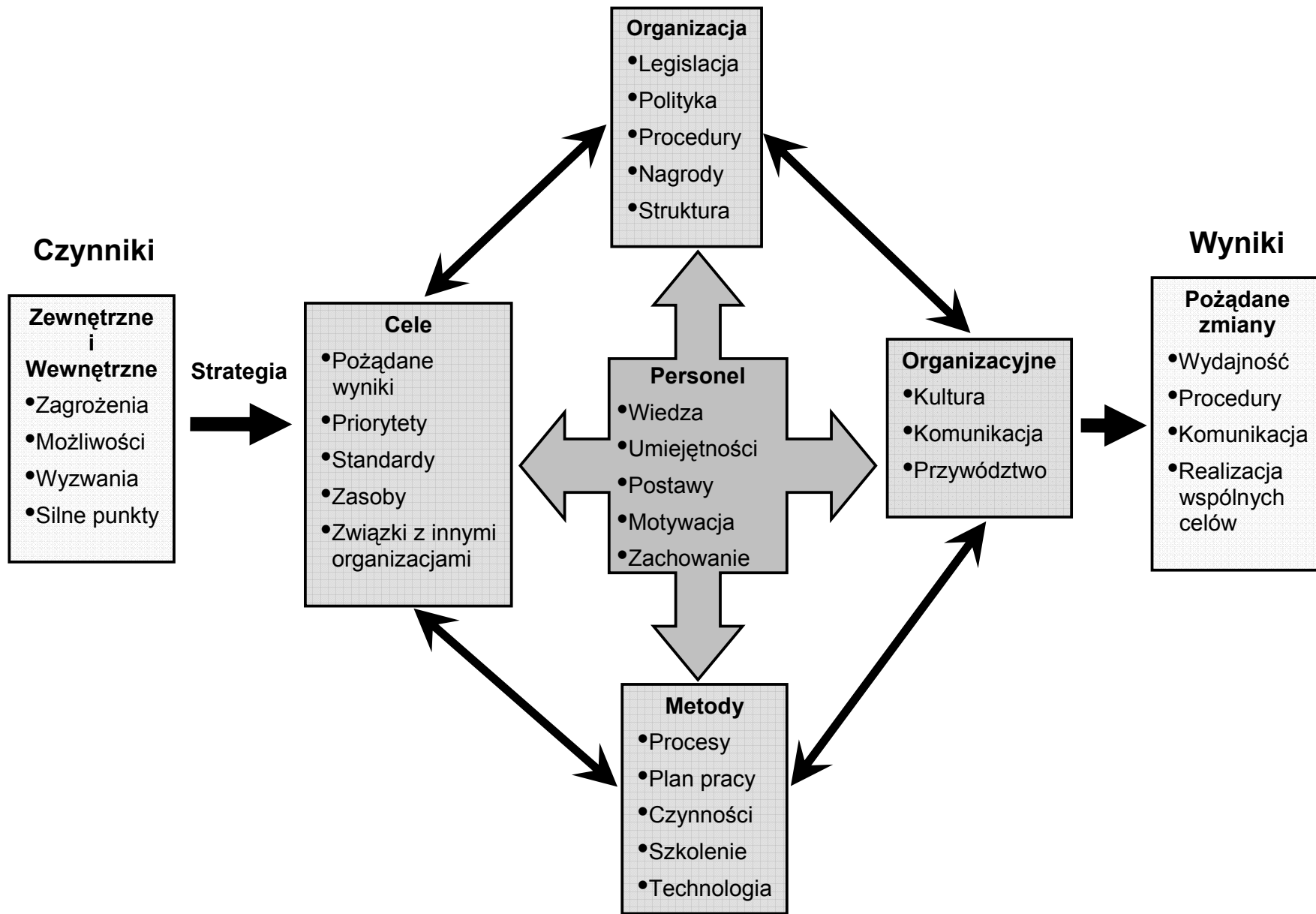
WSPÓLZALEŻNE KLUCZOWE MOTORY ZMIAN

Harold J. Leavitt

Podejście międzyinstytucjonalne zakłada ścisłe partnerstwo i współdziałanie. Podobnie jak w przypadku oddelegowywania, dotyczy to realizacji ustalonych razem zadań, rozwiązywania problemów, kwestii spornych oraz uwzględniania wspólnej odpowiedzialności za podejmowanie działania. Wszystkie powyższe zmiany powinny zostać wprowadzone, aby podnieść wydajność organizacji, udoskonalić dotychczasowe strategie zarządzania zasobami ludzkimi, wdrożyć nowe technologie oraz uczyć pracowników niezbędnych umiejętności. Wymaga to zmian legislacyjnych, odpowiednich inicjatyw oraz wspierającej polityki rządu. Dotyczą one przede wszystkim szybkiego przyjęcia i wprowadzenia nowych modeli i koncepcji zarządzania.

MODEL ZMIAN

Rozwój kariery

Problem rozwoju zawodowego wiąże się z koniecznością wdrożenia odpowiedniej strategii, pozwalającej na zarządzanie karierą indywidualnych pracowników. Powinni oni mieć zagwarantowane perspektywy uzyskania awansu w organizacji oraz określone możliwości podnoszenia swoich kwalifikacji. Wyróżnić można pięć komponentów rozwoju kariery.

Komponent pierwszy, to planowanie kariery i działania pomocnicze. Zakłada określenie celów rozwojowych, formalną ocenę lub analizę ewentualnych perspektyw wspólnie z kierownikiem lub bezpośrednim przełożonym. Ponadto obejmuje możliwość uzyskania informacji zwrotnych na temat rozwoju oraz zakłada wsparcie kariery ze strony szefa, kierowników i innych pracowników. Pomocy w tym zakresie udzielają zainteresowanym osoby zajmujące się zarządzaniem zasobami ludzkimi (Human Resources) oraz szkoleniowcy. Tworzone są programy oferujące możliwości zdobycia dodatkowego doświadczenia i rozwoju kariery.

Komponent drugi, dotyczy informacji i doradztwa w zakresie kariery. Obejmuje poradnictwo zawodowe prowadzone przez wyszkolone jednostki. Przewiduje udzielanie informacji dotyczących dalszej „ścieżki” kariery oraz niezbędnych porad. Prowadzone mogą być ponadto warsztaty (kursy) oraz szkolenia z zakresu rozwoju zawodowego. Informacje dotyczące kariery powinny być umieszczane w intranecie lub opracowywane w formie papierowej.

Komponent trzeci, precyzuje działania ukierunkowane na rozwój zawodowy. Na tym etapie uwzględnia się możliwości tymczasowego oddelegowania do innego urzędu, wprowadza się zarządzanie programem przerw w karierze oraz tymczasowe przeniesienia wewnątrz urzędu. Dodatkowo przewiduje się pracę przy projektach, staż (work-shadowing) oraz inne zadania o charakterze międzynarodowym.

Komponent czwarty, obejmuje wewnętrzny rynek zatrudnienia i systemy przydziału pracy. Uwzględnia się tu poszczególnych pracowników przy obsadzaniu wolnych stanowisk oraz umieszcza się ogłoszenia online o nowych miejscach pracy lub wakatach. Na tym etapie określone są „ścieżki” i „mapy” kariery. Do składania wniosków na dane stanowisko wykorzystywane są systemy sieciowe. Dobór pracowników odbywa się na podstawie testów psychometrycznych, danych biograficznych i innych dostępnych środków.

Komponent piąty, to inicjatywy ukierunkowane na konkretne populacje osób zatrudnionych. W ramach tego tworzone są programy rozwoju dla pracowników o wysokim potencjale, planuje się ewentualne następstwa oraz przewiduje możliwości zatrudniania absolwentów. Realizacją tych zadań zajmują się centra rozwoju lub oceny. Wszelkie zmiany w karierze sterowane są przez powołane wcześniej do tego celu osoby.

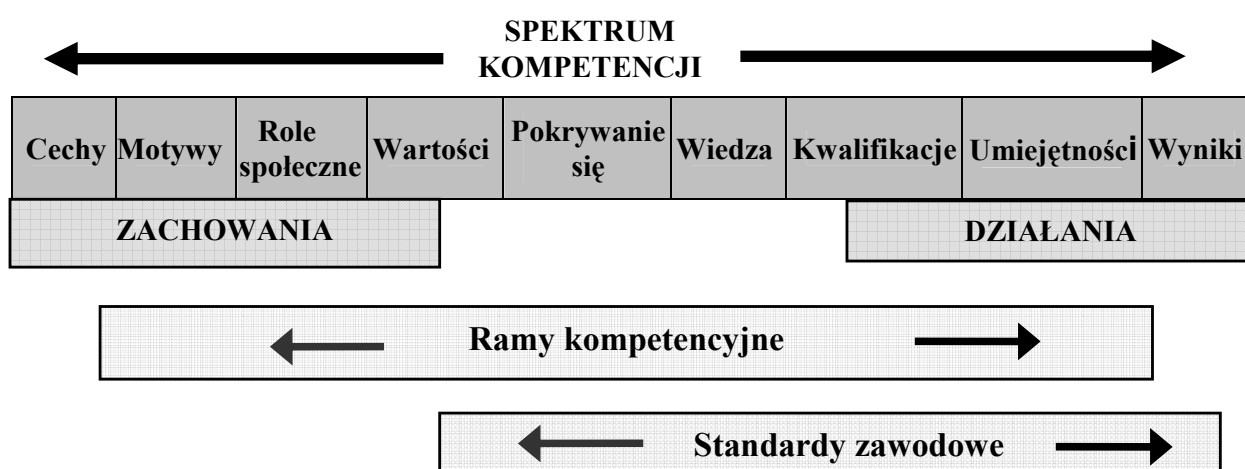
Rozwój zawodowy na przykładzie Służby Policyjnej w Irlandii Północnej (PSNI) to realizacja wypracowanego planu poprzez lepszą wydajność, planowanie modernizacji siły roboczej, zatrzymanie pracowników, wzbogacenie pracy i rozwój kariery. Ponadto dąży się do zachowania i utrwalania niezbędnych umiejętności, wiedzy oraz ochrony „kluczowych” kompetencji. Tworzone są grupy jednostek o szczególnych predyspozycjach związanych z wykrywaniem przestępstw, promowaniem bezpieczeństwa publicznego oraz świadczeniem pomocy. Wszyscy funkcjonariusze i pracownicy mają zagwarantowane równe możliwości i prawa. Promowanie odmienności wiąże się z zachowaniem i rozwojem elastycznej i różnorodnej siły roboczej, zdolnej do stosowania innowacyjnych sposobów pracy, produktywnego zaangażowania oraz umiejętności dostosowywania się do zmian. Ważnym kierunkiem działania jest również pokazanie funkcjonariuszom i innym pracownikom, jak wartościowi są dla organizacji oraz docenianie ich za zrealizowane prawidłowo zadania. Ponadto są zachęceni do przejęcia osobistej odpowiedzialności za rozwój kariery, poprzez uświadamianie, że bardzo dużo zależy od ich własnego wysiłku wkładanego w wykonywanie powierzonych obowiązków.

Zintegrowane ramy kompetencyjne

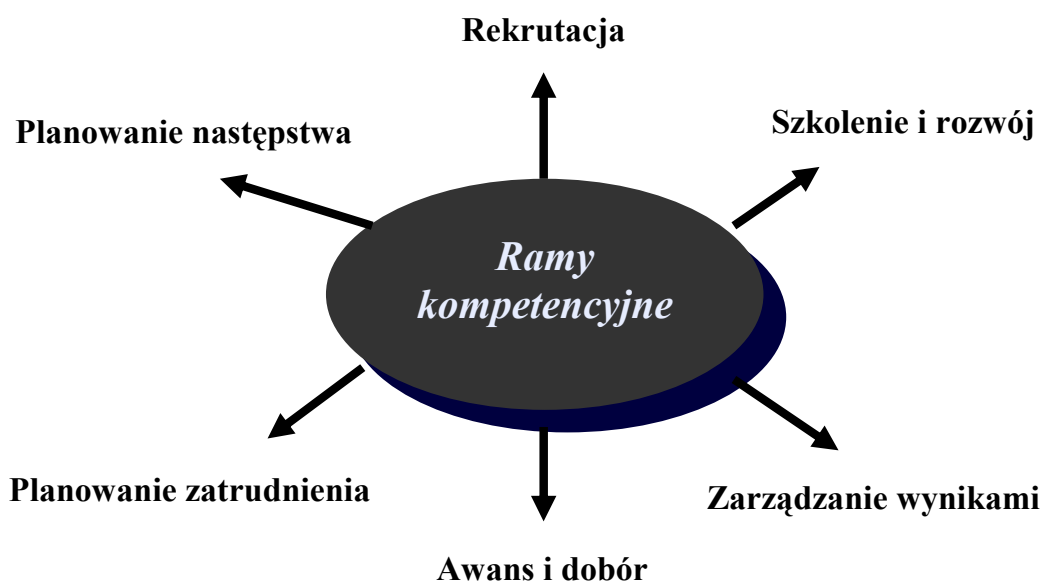
Zagadnienie to ściśle wiąże się z odpowiednim zarządzaniem personelem i ukierunkowaniem polityki kadrowej na zapewnienie organizacji zdolnych i zaangażowanych pracowników. Wymaga to zastosowania środków umożliwiających ocenianie prawidłowości i skuteczności dotychczasowo podejmowanych w tym kierunku działań. Ramy kompetencyjne są używane na całym świecie przez większość organizacji. Kompetencje policyjne są zdefiniowane w Zjednoczonym Królestwie od roku 2000. Ustalone zostały na podstawie wywiadów z przedstawicielami wszystkich policyjnych stopni służbowych i szczebli kadrowych. Defi-

niują one precyzyjnie zachowania oraz działania dla wszystkich pełnionych ról zawodowych w danej organizacji. Pojęcie „kompetencji” wiąże się z podstawowymi, charakterystycznymi dla danej osoby cechami, które umożliwiają osiągnięcie przez nią dobrych lub ponadprzeciętnych wyników. Opisu określonego zachowania dokonuje się na podstawie przeprowadzonych wcześniej badań. Do zintegrowanych ram kompetencyjnych zalicza się bibliotekę zachowań, działań i standardów zawodowych, profile ról oraz stopni służbowych.

RAMY KOMPETENCYJNE

ZASTOSOWANIE RAM KOMPETENCYJNYCH

Procedura utworzonych w Wielkiej Brytanii ram kompetencyjnych polegała na dokładnej analizie poszczególnych stanowisk pracy. Została przeprowadzona z udziałem ponad 1000 funkcjonariuszy policji i członków personelu. Wykorzystano do tego celu trzy metody: Critical Incident Debrief, Visionary Interviewing oraz Repetory Grid. Do komponentów zintegrowanych ram kompetencyjnych zaliczono określone zachowania, działania oraz standardy zawodowe.

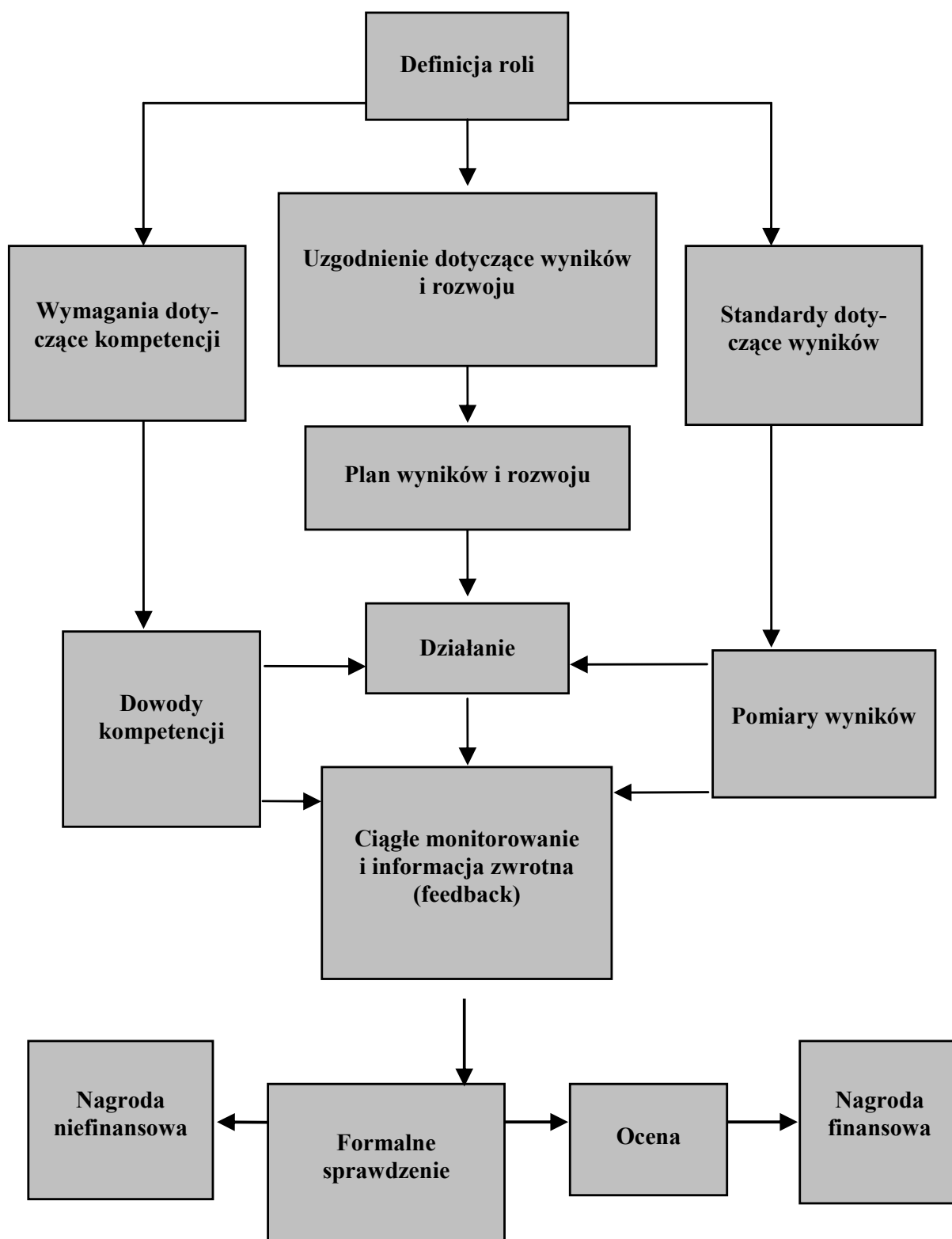
Ocenianie wyników pracy

Problem ten dotyczy oceny jakości pracy zarówno pojedynczego pracownika, jak i efektywności funkcjonowania całej instytucji. Patrząc z perspektywy całej organizacji, należałoby zwrócić uwagę na kilka istotnych problemów. Dotyczą one sposobów radzenia sobie ze słabymi wynikami pracy, nagradzania dobrych wyników oraz wzmacniania celów ważnych dla całej organizacji. Dodatkowo powinno uwzględnić się aktualne zapotrzebowania na szkolenia, planowanie następstw, czyli zmian personalnych na określonym stanowisku oraz przeprowadzanie okresowych audytów umiejętności w organizacji.

W odniesieniu do danego pracownika można dokonać oceny dotyczącej tego, jak dobrze wypełnia on swoje obowiązki, określić zapotrzebowanie na jego szkolenie dla celów aktualnie pełnionej roli oraz ustalić potencjał do pełnienia innych funkcji i zadań. Na uwagę zasługują tu głównie trzy elementy: obiektywne ocenianie, określenie możliwości rozwojowych oraz właściwe nagradzanie.

Cechą charakterystyczną systemu oceniania (opiniowania) jest wcześniejsze wspólne uzgadnianie danej roli zawodowej zarówno przez kierownika, jak i pracownika. Następnie ustalane są zadania na danym stanowisku przez przełożonego oraz osobę ocenianą (opiniowaną). Po uzgodnionym okresie (np. sześciu miesięcy) przychodzi moment oceny pracownika na podstawie wypracowanego i przyjętego przez niego zakresu obowiązków.

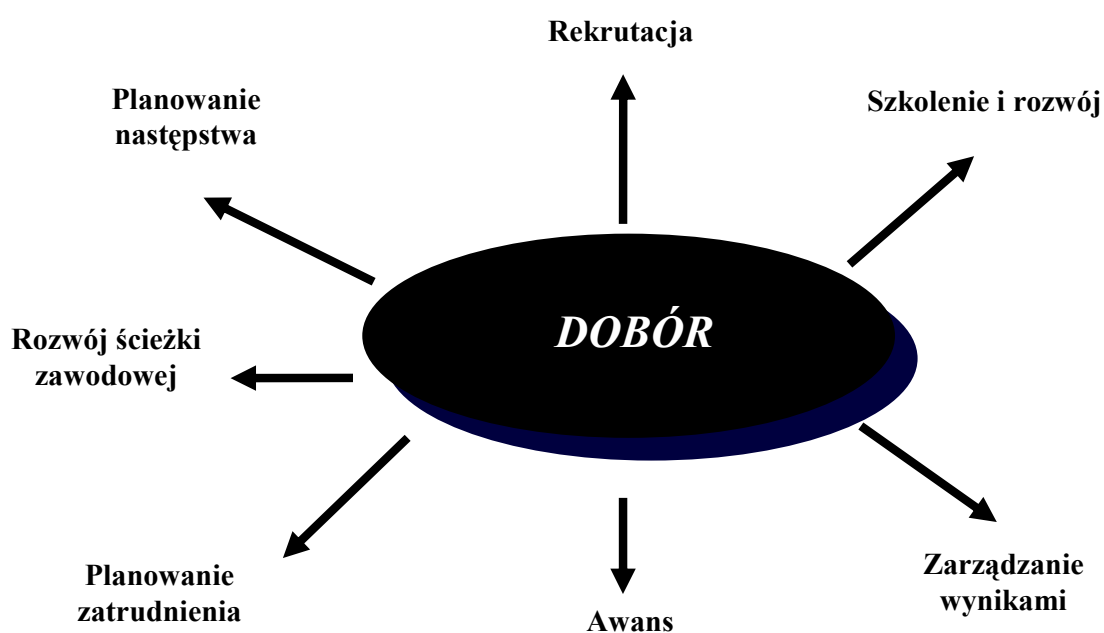
KOLEJNOŚĆ ZARZĄDZANIA WYNIKAMI

Metody doboru

Wprowadzenie ściśle określonej metodologii doboru kadrowego ma na celu zapewnienie przejrzystości całego procesu oraz zgodności z europejskimi normami prawnymi. Kompetencje kandydatów są testowane według ustalonych standardów, co zapewnia wybór odpowiedniej osoby na dane stanowisko.

ZINTEGROWANE PROCESY DOTYCZĄCE ZASOBÓW LUDZKICH

Do najistotniejszych zasad metodologicznych doboru należą: sprawiedliwość, trafność teoretyczna (construct validity), trafność predykcyjna (predictive validity), trafność fasadowa (face validity) i niezawodność. Ponadto stosowane metody powinny być przejrzyste, praktyczne, wydajne, skuteczne, ekonomiczne i legalne.

Najczęściej wykorzystywane metody doboru to:

- Formularze aplikacyjne.
- Curriculum Vitae.
- Testy umiejętności.
- Wywiady.
- Ćwiczenia symulowane.

- Scenki z podziałem na role.
- Ćwiczenia w grupach.
- Scenariusze krytyczne.
- Streszczenie ustne/prezentacja ustna.
- Ćwiczenia pisemne.
- Spisy cech osobowościowych.
- Spisy cech związanych z uczciwością.
- Spisy danych biologicznych.
- Obserwacje.

Kryteria konieczne/pożądane:

- Kwalifikacje lub konieczność zdawania egzaminu.
- Doświadczenie na wcześniejszym stanowisku.
- Testy psychologiczne.
- Przydatność na stanowisko.
- Dobra frekwencja (rejestr zwolnień chorobowych).
- Zdobyte umiejętności/odbyte szkolenia.
- Inne czynniki – geograficzne itp.
- Podwyższenie kryteriów – zmniejszenie potencjalnej puli kandydatów.

Planowanie procesu doboru

Proces kwalifikacji musi zostać zaplanowany w taki sposób, aby był dostosowany do innych komplementarnych działań administracyjno-kadrowych. Powinien pozwolić na ustalenie zapotrzebowania organizacyjnego na dodatkowe zatrudnienie i umożliwić identyfikację odpowiedniego personelu do jego przeprowadzenia. Osobną kwestią jest określenie spodziewanych kosztów całego postępowania kwalifikacyjnego i przeznaczenie na to odpowiednich środków budżetowych.

Pierwszy etap administracyjny doboru kadrowego to analiza roli (funkcji) na danym stanowisku oraz szczegółowe projektowanie całego procesu. Kolejny krok, to umieszczanie ogłoszeń, sporządzenie krótkiej listy zgłaszających się kandydatów oraz stwierdzenie prawa ubiegania się przez nich o dane wolne miejsce pracy. Po przeprowadzeniu całego procesu, udziela się informacji zwrotnej (feedback) i dokonuje ewaluacji

przeprowadzonego postępowania. Ostatnim etapem jest analiza ewentualnych odwołań.

Proponowane strategie doboru kadrowego służą usprawnieniu zarządzania zasobami ludzkimi i poprawie funkcjonowania całej organizacji. Do niewątpliwych korzyści związanych z wdrożeniem zalecanych zmian należy ujednoczenie działania wszystkich objętych programem współpracy instytucji państwowych – Straży Granicznej, Policji i Służby Celnej. W dalszej perspektywie może to zapewnić lepszą efektywność współdziałania, szczególnie w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej, Polski z innymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej. Dodatkowym atutem proponowanego projektu zmian jest zarówno poprawa funkcjonowania danej organizacji, jak i zwrócenie uwagi na potrzeby konkretnej jednostki. Dzięki wprowadzeniu strategii rozwoju kariery i zintegrowanych ram kompetencyjnych każda zatrudniona osoba będzie miała możliwość większej przewidywalności w stosunku do swojej przyszłości zawodowej.

Od własnego wysiłku i zaangażowania w powierzone zadania będzie zależał jej dalszy rozwój i awans. Każdy funkcjonariusz i pracownik cywilny będzie motywowany do podnoszenia swoich kwalifikacji ze względu na okresową, obiektywną ocenę wykonywanej pracy, jak i możliwość uzyskania odpowiedniej nagrody za włożony wysiłek.

Postulowane zmiany dotyczą zarówno konieczności monitorowania rozwoju danej osoby, nabywania przez nią umiejętności i doświadczenia, jak i przejrzystości procesu kwalifikowania kandydatów na poszczególne stanowiska służbowe. Uwzględnia się przy tym ich rzeczywiste predyspozycje do pełnienia określonej funkcji. W wyniku bardziej podmiotowego traktowania każdego pracownika i dbałości o jego rozwój może istotnie zwiększyć się zaangażowanie w powierzone obowiązki oraz satysfakcja z wykonywanej pracy.

W przypadku służb mundurowych, a zwłaszcza Straży Granicznej posiada to szczególne znaczenie. Tylko poprzez odpowiednie motywowanie, docenianie i nagradzanie za wysiłek włożony w powierzone zadania oraz traktowanie ludzi w sposób podmiotowy, a nie przedmiotowy można wpłynąć na ich zaangażowanie i w efekcie na wzrost efektywności działania całej formacji. Każdemu funkcjonariuszowi powinno zależeć na jak najlepszym wykonywaniu swoich zadań służbowych, ponieważ wiąże się to z określoną korzyścią lub nagrodą. Ponadto możliwość

oddelegowania do innych pokrewnych instytucji państwowych, w kraju lub za granicą stanowi niepowtarzalną szansę nabycia nowego doświadczenia i możliwość rozwoju zawodowego.

Dzięki planowanym zmianom organizacyjnym usprawniona może zostać wydajność każdej służby mundurowej objętej programem współpracy międzyinstytucjonalnej, co zwiększy tym samym skuteczność podejmowanych działań na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej.

por. Robert Zawisza

CS SG w Kętrzynie

INTERNATIONAL AIR CARGO INTERDICTION (IACIT) TRAINING*

W dniach 08.12.-16.12.2006 roku, wraz z por. Andrzejem Prokopskim starszym specjalistą Grupy Bezpieczeństwa Lotów PSG Warszawa Okęcie, Piotrem Heimroth – specjalistą kynologiem Izby Celnej w Krakowie oraz Katarzyną Dragan z Ambasady USA w Warszawie wziąłem udział w międzynarodowym szkoleniu – International Air Cargo Interdiction (IACIT) Training organizowanym przez Customs and Border Protection na lotnisku im. Johna Fitzgeralda Kennedego w Nowym Yorku. W szkoleniu prowadzonym przez funkcjonariuszy Customs and Border Protection z JFK Airport w Nowym Jorku uczestniczyło po 3-4 przedstawicieli służb granicznych i celnych Łotwy, Litwy, Estonii oraz przedstawiciel Kanady. Szkolenie powyższe prowadzili

Uczestnicy szkolenia z Polski. Od lewej por. A. Prokopski – PSG Warszawa Okęcie, P. Heimroth – Izba Celna Kraków, K. Dragan – Ambasada USA w Warszawie, por. R. Zawisza – CS SG

Tematem szkolenia był system kontroli granicznej US Customs and Border Protection (CBP) w komunikacji lotniczej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na odprawę przesyłek towarowych oraz wymianę do-

* Autorem wszystkich fot. zamieszczonych w art. jest P. Heimroth.

świadczeń na tym polu przez przedstawicieli służb granicznych uczestniczących w szkoleniu.

Wylot grupy z Warszawy nastąpił w dniu 08.12. 2006 roku. Uczestnicy szkolenia zakwaterowani zostali w hotelu Garden City na Long Island w Nowym Yorku.

Szkolenie obejmowało 5 dni roboczych. Zajęcia przez pierwsze trzy dni realizowane były na sali konferencyjnej hotelu. Trwały one od godz. 8⁰⁰ do godz. 17⁰⁰ i były prowadzone przez oficerów CBP z JFK Airport oraz przez 2 pracowników laboratorium analitycznego CBP w Nowym Yorku. Zajęcia obejmowały: zagrożenia bronią masowego rażenia, chemiczne, radiologiczne oraz materiały wybuchowe. Zajęcia prowadzone były w języku angielskim. Dodatkowo w celu usprawnienia komunikacji strona amerykańska zapewniła dwoje tłumaczy języka rosyjskiego z Departamentu Stanu. W zajęciach wykorzystywano prezentacje z ośrodków szkolenia CBP. Słuchacze otrzymali materiały do nauki własnej. Strona amerykańska nie wyraziła zgody na przekazanie uczestnikom szkolenia prezentacji, filmów i materiałów szkoleniowych w formie elektronicznej. Treści prezentowane przez instruktorów amerykańskich przez pierwsze dwa dni szkoleniowe były polskiej delegacji znane z wcześniejszych szkoleń.

Bardzo ciekawe i wartościowe były zajęcia od dnia trzeciego. W szczególności:

- typowanie do kontroli (Targeting),
- analiza dokumentów (kierunki wjazdowe i wyjazdowe)
- teoria spisków wewnętrznych (przestępstwa organizowane i wykonywane przez personel lotniczy, pracowników portu lotniczego i obsługę naziemną).

Do dwóch pierwszych zagadnień oficerowie CBP wykorzystują bardzo dobre systemy informatyczne. Sprawdzane są szczegółowe dane dotyczące: nadawców, brokerów, dróg przewozu, typu transportu, powiązania z przemytnikami, opłacalność przewozu danego towaru. Bardzo wysoki poziom miały zajęcia prowadzone przez instruktorów – oficerów z lotniska. W szczególności dotyczące skrytek na statkach powietrznych oraz przykładów technik kontroli osób, bagaży, frachtu. Zajęcia obrazowane były wieloma zdjęciami wykrytego przemytu, sposobami kamuflażu. Ponadto przedstawiciel strony kanadyjskiej – Johny S. Prasad przed-

stawił zasady współpracy pomiędzy CBP a Kanadyjską Agencją Służby Granicznej (Canada Border Services Agency).

Czwarty dzień zajęć odbywał się na terenie lotniska. Były to zajęcia praktyczne, realizowane podczas normalnych procedur odprawy samolotów oraz podróżnych. Grupa szkolna została podzielona na 4-osobowe zespoły, które ćwiczyły wraz z funkcjonariuszami CBP. Grupy realizowały praktyczną kontrolę statków powietrznych, kontrolę bagaży oraz frachtu przy pomocy urządzenia X-Ray na pojeździe Chevrolet, obserwowały pracę przewodników psów służbowych przeszkolonych na wykrywanie materiałów wybuchowych oraz narkotyki. W dalszej części dnia szkoleni uczestniczyli w pracy zespołu kontroli osobowej. W trakcie tego szkolenia obserwowali pracę zespołu kontrolującego pasażerów na kierunku odlotowym – pod względem celnym.

Funkcjonariuszka TSA kontroluje pasażerkę

Ostatniego dnia szkolenia, zadania realizowane były na terenie lotniska. Mieliśmy możliwość obserwowania pracy zespołu wyjazdowego (Outbound Team). Szkoleni pracowali z oficerami kierunkowymi. Anlizowano tzw. Targeting, a w szczególności: poszukiwania osób podejrzanych o działalność terrorystyczną, sprawców przestępstw, firmy i osoby mogące przemycić narkotyki oraz obrót materiałami wojskowymi i specjalnego przeznaczenia. W dalszej części dnia w jednym z magazynów odbyła się prezentacja sprzętu wykorzystywanego przez CBP do kontroli przesyłek towarowych i statków powietrznych. Dokonano również prezentacji zatrzymanego przez CBP transportu broni.

W trakcie szkolenia wykryto próbę przemytu – 5000 sztuk broni z Tajlandii

Był to jeden z efektów porannej pracy analitycznej dokumentacji celnej. O godz. 17⁰⁰ dokonano oficjalnego zakończenia kursu. Wylot z Nowego Yorku do Warszawy nastąpił w dniu 16.12.2006 roku w godzinach wieczornych.

System kontroli granicznej służb US CBP jest odmienny od przyjętego systemu w polskiej Straży Granicznej. Priorytetowym kierunkiem kontroli granicznej jest kierunek wjazdowy. Niemal 70% stanu osobowego pracuje na kierunku wjazdowym. Pierwszym etapem kontroli jest kontrola imigracyjna prowadzona przez funkcjonariuszy CBP. Sala odpraw podzielona jest na dwie strefy tj. obywateli USA oraz na strefę dla cudzoziemców.

Funkcjonariusze CBP w trakcie kontroli paszportowej skupiają się na sprawdzeniu zasadności wjazdu do USA przez podróżnego. Każdy podróżny (za wyjątkiem posiadaczy wiz dyplomatycznych i urzędowych) zmuszony jest poddać się rejestracji fotograficznej (zdjęcie twarzy oraz odcisk palca wskazującego na czytniku elektronicznym). Funkcjonariusze CBP dokonują również odbioru karty przekroczenia granicy oraz zatwierdzają wypełnioną przez podróżnego deklarację celną. Podróżny po dokonanej odprawie paszportowej odbiera bagaż i jest następnie kierowany na salę odpraw celnych. Na tym etapie może zostać skontrolowany przez funkcjonariusza CBP pod względem celnym. Każdy pasażer opuszczający tę salę zmuszony jest przejść obok funkcjonariusza CBP, który odbiera od niego deklarację celną. W pierwszej kolejności zweryfikowa-

na zostaje deklaracja celna. Pasażer może zostać dokładnie przepytany i skontrolowany co do zawartości bagażu i przewożenia przedmiotów i towarów objętych restrykcjami. Pracę wspomagają dodatkowo psy do wyszukiwania narkotyków, MW, pieniędzy, żywności. Bardzo często funkcjonariusze dokonują kontroli bagażu pod nieobecność pasażera, jeszcze w trakcie jego wyładowywania z samolotu lub na sortowni bagażu. W przypadku ujawnienia np. narkotyków, do bagażu podkładana jest substancja zastępcza np. glukoza i bagaż trafia do odbioru przez pasażera. Z chwilą odbioru podejrzanego bagażu przez pasażera jest on natychmiast zatrzymywany. Oficerowie CBP podobnie postępują w przypadku odkrycia przemytu narkotyków na statku powietrznym.

Kontrola statków powietrznych na wjazd dokonywana jest przez wyspecjalizowaną jednostkę CBP. Dokonuje ona uprzedniego planowania celu (targeting), analizując wszelkie dostępne informacje na temat zagrożeń z danego kierunku. Trzeba podkreślić, że bardzo w tym jest pomocny powszechny w jednostkach CBP oraz innych formacji ochrony porządku prawnego system informatyczny. Każdy z funkcjonariuszy posiada dostęp do baz rezerwacji wszystkich linii lotniczych, baz importerów i eksporterów przesyłek cargo, baz danych osób poszukiwanych przez jednostki policji, FBI i innych służb. Dodatkowo wybrani funkcjonariusze posiadają odpowiednie przeszkolenie umożliwiające nadzór nad operacjami handlowymi uzbrojenia, czy też innych produktów przeznaczenia wojskowego lub służącemu obronności.

Kontrola statków powietrznych na przyłot skupia się zasadniczo na tzw. kierunkach narkotykowych. Każdy samolot z Ameryki Łacińskiej bezpośrednio po przylocie kontrolowany jest przez wyspecjalizowaną ekipę: kontrolerów – mechaników lotniczych (posiadających licencję FAA), przewodników psów służbowych oraz funkcjonariuszy do kontroli bagażu i frachtu. Każdorazowo wspierani są oni przez samochód specjalny z zainstalowanym urządzeniem X-Ray (łącznie na lotnisku JFK są 4 szt.) oraz samochód wsparcia technicznego. Pojazd ten posiada wszelkie urządzenia do kontroli granicznej: piły, szlifierki, rozpychacze hydrauliczne, oświetlenie awaryjne, wiertarki, nakładki, videoendoskopy, urządzenia do wykrywania śladowych ilości par MW oraz narkotyków – Sabre oraz ION-SCAN.

Funkcjonariusze
CBP podczas
kontroli frachtu
na samolocie
z Kolumbii

Funkcjonariusze dokonujący sprawdzenia frachtu sprawdzają go mechanicznie: za pomocą 1,5 m szpikulców, które wbijają w ściany przesyłek. W przypadku wykrycia narkotyków pozostaje na nich ślad białego proszku. Paczki z towarami są również rozcinane i sprawdzane manualnie. Towar jest również prześwietlany na urządzeniu RTG na samochodzie Chevrolet.

Funkcjonariusze sprawdzający bagaż, weryfikują w pierwszej kolejności przywieszki bagażowe, a następnie naciskają na ścianki bagażu, w celu ustalenia czy nie ma w nich pakietów z narkotykami. W tym samym czasie w samolocie pracuje 3-, 4-osobowa ekipa kontrolna – mechaników lotniczych, otwierających skrytki na pokładzie, w lukach bagażowych, w usterzeniu. Kontrolerzy szczególną uwagę zwracają na pojemniki i kontenery cateringowe (w ubiegłych latach doszło do wielu przeróbek wózków cateringowych, w których przemycano narkotyki). W kokpicie szczególną uwagę zwracają na elementy elektroniki – awioniki. Na pokładzie samolotu szczegółowo kontrolują boczne (wzdłuż ścian) przewody wentylacyjne oraz podłogę pokładu (listwy mocujące siedzenia). Używają do kontroli urządzenia nazywanego potocznie „Boosterem” – wykrywaczem przemytu. Urządzenie wykorzystuje działanie fal gamma – badających gęstość materiału. W przypadku wykrycia przemytu urządzenie wskaże 3-, 4-krotny wzrost gęstości. Urządzenie to wy-

korzystywane jest również do kontroli bezpieczeństwa (wykrywanie MW) ścian budynku przez amerykańskie Secret Service. Każdy funkcjonariusz ekipy kontrolującej samoloty posiada własne urządzenie „Booster” oraz zestaw narzędzi „Multitool” firm „SEG” lub „Lathermann”, a także zestaw małych lusterek teleskopowych do kontroli statku.

Zasady służby oraz szkolenia przewodników psów służbowych szczegółowo przybliżył funkcjonariusz CBP urodzony w Polsce Piotr Kwiecień. Zespół przewodników psów służbowych liczy w obecnej chwili: 1 szefa oddziału psów, trzech kierowników zespołów, 2 trenerów. Oddział liczy 2 zespoły psów na MW, 1 zespół psów do wykrywania pieniędzy, 14 zespołów psów do szukania narkotyków oraz 6 zespołów psów do poszukiwania żywności. Amerykanie wykorzystują w większości psy rasy Labrador, których trening w ośrodku szkolnym CBP trwa 14-16 tygodni. W USA pierwszy ośrodek szkolny psów służbowych służb celnych powstał w 1970 roku w Lachland. Psy szkolono głównie do wykrywania haszyszu i marihuany. Od 1972 roku rozpoczęto szkolenie wykrywania heroiny oraz kokainy. Od 1974 roku ośrodek szkoleniowy psów znajduje się w Fort Royal. Od 1993 roku psy szkolone są do wykrywania pieniędzy. Od 1997 roku od wykrywania metaamfetaminy. W obecnej chwili psy szkolone są w trzech centrach szkoleniowych: Front Royal, El Paso w Teksasie oraz w Orlando na Florydzie.

Wg oświadczeń funkcjonariuszy CBP w 2006 roku rozpoczęto szkolenie pierwszej grupy psów do wykrywania MW oraz TATP (Triacetone Triperoxide). Do szkolenia psów wykrywających narkotyki wykorzystywana jest pseudokokaina.

Przewodnik z psem wyszkolonym do szukania narkotyków

Sporą różnicą w stosunku do polskiego systemu kontroli granicznej jest brak w systemie amerykańskim kontroli granicznej na odlot. Nie istnieje odprawa paszportowa. Cudzoziemcom, którzy wjechali do USA, przy wjeździe, po wypełnieniu karty granicznej, zostaje doczepiona część karty granicznej do strony z wizą w paszporcie. Przy wyjeździe pracownik linii lotniczej ma obowiązek odebrać kartę graniczną. Z własnych spostrzeżeń wynika, że nie zawsze czynności te są realizowane. W związku z brakiem kontroli wyjazdowej, funkcjonariusze CBP analizują listy pasażerów w celu wykrycia osób poszukiwanych przez organa ścigania. W przypadku ujawnienia faktu wyjazdu osoby podejrzewanej o popełnienie przestępstwa na terenie USA nie będącej obywatelem tego państwa informacja trafia do bazy danych US Departament of Homeland Security oraz Departamentu Stanu. W sytuacji ubiegania się o otrzymanie wizy USA, osobie takiej odmawia się jej wydania.

W praktyce przy braku kontroli paszportowej na odlot, realizowana jest kontrola celna na zasadzie profilingu. Odbywa się ona bezpośrednio przed wejściem na pokład samolotu, w korytarzu rękawa. Grupa ok. 10 funkcjonariuszy CBP oczekuje na pasażerów rejsów „ryzyka” (określenie CBP – Kraj Interesów), na których nielegalnie wywożone są duże ilości walut. Oficerowie wybierają z idących do samolotów pasażerów – potencjalnych przemytników. Następnie w trakcie rozmowy ustalają, jakie wartości pieniężne i przedmioty wartościowe posiadają przy sobie. Pouchają podróżnego o konieczności wypełnienia i podpisania deklaracji celnej oraz ewentualnego zgłoszenia innych rzeczy objętych restrykcjami. Po tym fakcie zabierają pasażera w inne miejsce (np. koniec korytarza) i dokonują przeszukania osoby oraz jej bagażu podręcznego. Funkcjonariusze w trakcie kontroli są grzeczni, ale stanowczy. Większość z nich (oprócz osób pochodzących z grup etnicznych czy mniejszości narodowych) posługuje się tylko językiem angielskim (rzadziej hiszpańskim).

Jednostka CBP na lotnisku JFK w Nowym Jorku liczy ok. 1100 funkcjonariuszy. Zespół odpowiedzialny za kontrolę przesyłek towarowych, kontrolę statków powietrznych oraz za analizę celów liczy ok. 600 funkcjonariuszy (Targeting) i urzęduje osobno, bez zespołu kontroli osobowej a ma siedzibę w Budynku 77 Terminala Towarowego. Sala o powierzchni ok. 1500 m² podzielona jest na boksy, w których osobno pracu-

ją funkcjonariusze odpowiedzialni za odprawę celną towarów na wjazd i wyjazd. Tylko kierownicy oraz zespół specjalny – Outbound Team – zespół wyjazdowy (w jego skład wchodzi: Targeting Team, Aircraft Search Team, Canine Team) posiadają osobne pomieszczenia. Wejść do tych pomieszczeń mogą tylko funkcjonariusze tego zespołu. Jednostka posiada osobną salę szkoleniową, wyposażoną w pełny węzeł multimedialny oraz ok. 20 stanowisk komputerowych. Zajęcia prowadzone są przez instruktorów wywodzących się z jednostki – portu lotniczego. Na szkolenia specjalistyczne np. z obsługi samochodu X-Ray przyjeżdżają instruktorzy z centrali CBP z Waszyngtonu. Funkcjonariusze CBP muszą mieć ukończony co najmniej 2 letni college, niektórzy np. kontrolujący obrót żywności 4-letnie studia. Szkolenie podstawowe trwa 14-16 tygodni w ośrodku szkolenia CBP. Rozpoczynający służbę funkcjonariusz CBP otrzymuje płacę roczną w wysokości 22 tys. USD. Funkcjonariusze CBP służbę rozpoczynają od tzw. Kategorii GS 5, a następnie po roku przenoszeni są na GS 7, po kolejnym roku na GS 9 a potem na GS 11. W porównaniu z polskim systemem kategorie te odpowiadają rangom podoficerskim i oficerów młodszych.

Następnie oficerowie mogą stać (minimum po upływie pięciu lat i złożeniu egzaminu) się Senior Officer. Oficerowie obowiązkowo muszą przez 5 lat pracować na kierunku wjazd oraz 5 kolejnych na kierunku wyjazd. Dopiero po odbyciu takiego stażu mogą zostać kierownikami zespołu.

Pierwszą rangą w tej grupie jest GS 12 – odpowiadająca stopniowi kapitana, następnie GS 13 – odpowiadająca majorowi, GS 14 – odpowiadająca podpułkownikowi oraz GS 15 – odpowiadająca płk/gen. bryg.

Dodatkowo oprócz zadań związanych z ochroną granicy, na prośbę delegacji polskiej udało się zapoznać z systemem ochrony Portu Lotniczego im. Johna Fitzgeralda Kennedego.

System ten ze względu na ogrom lotniska – 9 terminali pasażerskich oraz terminale Cargo – jest systemem złożonym. Za ochronę ogrodzeń, bram wjazdowych odpowiada nie uzbrojona formacja Security, która działa na zlecenie portu lotniczego. Na bramach wjazdowych w głąb płyty lotniska znajdują się czytniki kart magnetycznych będących zarazem przepustkami lotniskowymi. Każda osoba wjeżdżająca na płytę lotniska musi przeciągnąć kartą przez czytnik oraz wpisać własny nr PIN

w klawiaturę. Na bramach wjazdowych nie ma osobnych stanowisk do kontroli bezpieczeństwa osób, stacjonarnych wykrywaczy metali czy urządzeń rentgenowskich. Kontrola odbywa się za pomocą ręcznych detektorów metali oraz manualnie. Pojazdy kontrolowane są za pomocą luster i manualnie. Na niektórych bramach znajdują się stacjonarne wykrywacze promieniowania. Natomiast urządzeń takich nie ma zainstalowanych w budynkach terminali. Wszyscy funkcjonariusze CBP posiadają urządzenia Radiation Pager do wykrywania promieniowania. Do szczególnej kontroli radiometrycznej służą również w lotniskowej jednostce CBP urządzenia typu Exploranium. Bramy wjazdowe posiadają kolczatki montowane na stałe. Dodatkowo przed każdą bramą stoi w poprzek samochód Security, który odjeżdża dopiero po ustaleniu faktycznego powodu wjazdu na płytę lotniska.

Portowa Security zajmuje się ponadto patrolowaniem płyty lotniska oraz stanowisk postojowych. Fakt jakiegokolwiek zagrożenia przekazywany jest natychmiast do lotniskowej jednostki policji (Police Department of New York). Oprócz CBP jest to jedyna jednostka w JFK Airport, której funkcjonariusze w trakcie wykonywania zadań służbowych poruszają się z bronią. Jednostka posiada na terenie lotniska własny komisariat oraz bazę płytową. Znajdują się w niej różnego rodzaju pojazdy specjalistyczne w tym pojazdy pancerne oraz szturmowe dla pododdziałów antyterrorystycznych policji. Posiadają również na terenie lotniska specjalny ośrodek szkoleniowy dla antyterrorystów oraz prawdopodobnie SKY Marschali. Znajdują się w nim dwa kadłuby samolotów pasażerskich specjalnie przystosowane do ćwiczeń w odbijaniu statków powietrznych i uwalnianiu zakładników. Ośrodek ten jest umieszczony w północno-wschodniej części lotniska. Jest specjalnie chroniony oraz ogrodzony wysokim parkanem. Nie udało się bliżej zapoznać z funkcjonowaniem tego ośrodka.

Za zabezpieczenie statków powietrznych na płycie lotniska odpowiada security linii lotniczej. Jej pracownicy kontrolują wchodzących na pokład statku powietrznego ręcznymi detektorami metali.

Kontrolą bezpieczeństwa osób i bagaży zajmuje się podległa US Homeland Security Office – Transportation Security Administration (TSA).

Jej funkcjonariusze są umundurowani, ale nie uzbrojeni. Kontrola bagażu głównego (rejestrowanego) odbywa się za pomocą urządzeń firmy CTX 5500.

Kontrola bezpieczeństwa osób i bagażu kabinowego odbywa się w zgrupowanych po 5-6 zespołach kontroli bezpieczeństwa. Zgrupowania takie znajdują się w centralnej części terminala lub na początkach pirsów (ramion). Jeden zespół kontroli bezpieczeństwa przeznaczony jest dla pasażerów klasy business, jeden do kontroli specjalnej osób typowanych jako mogących stanowić zagrożenie. Inne przeznaczone są dla pozostałych pasażerów. Do kontroli bezpieczeństwa wykorzystywane są urządzenia rentgenowskie firmy Rapiscan, stacjonarne wykrywacze metali – CEIA oraz ręczne detektory metali firmy Garret. Za ladami do kontroli manualnej bagażu znajdują się urządzenia do wykrywania śladowych ilości par materiałów wybuchowych firmy IONSCAN.

W trakcie kontroli bezpieczeństwa funkcjonariusze TSA skupiają uwagę na kontroli obuwia. Kontrolowane jest ono zarówno urządzeniem rentgenowskim, jak i manulanie oraz za pomocą urządzenia do detekcji śladowej MW. Szczególnie dokładnie kontrolowane są osoby potencjalnie niebezpieczne (osoby, które kupiły bilet za pomocą gotówki, z krajów ryzyka, z biletami w jedną stronę, nietypowe trasy).

Cały ich bagaż jest dokładnie kontrolowany ręcznie oraz za pomocą urządzenia IONSCAN.

Funkcjonariusze TSA prowadzą również szczegółową rozmowę (profiling) mającą na celu ustalenie czy pasażer nie stanowi zagrożenia. Fakt kontroli takiej osoby odnotowywany jest w osobnej książce. Odnotowywane są w niej, imię i nazwisko pasażera, jego obywatelstwo, numer paszportu oraz numer rejsu. Kontroli bezpieczeństwa nie podlegają umundurowani i uzbrojeni funkcjonariusze CBP oraz policji.

Ważnym elementem ochrony portu lotniczego jest system dostępu. Wszyscy pracownicy lotniska posiadający przepustki przed wejściem do strefy zastrzeżonej muszą przeciągnąć przepustkę przez czytnik, a następnie wpisać swój własny nr PIN. Dodatkowo w celu otworzenia drzwi prowadzących z terminala na płytę lotniska (lub odwrotnie) pracownik po wpisaniu kodu musi połączyć się za pomocą mikrofonu z pracownikiem ochrony odpowiadającym za kontrolę dostępu w danym sektorze i podać mu swoje dane personalne, przyczynę otwarcia drzwi (np. boarding pasa-

żerów). Często przy takich przejściach znajdują się kamery CCTV. Funkcjonariusz ochrony może więc zarejestrować twarz osoby otwierającej drzwi i porównać jej oblicze z bazą danych.

Wiedza zdobyta podczas szkolenia będzie wykorzystana w trakcie szkoleń specjalistycznych z zakresu ochrony lotnictwa cywilnego oraz ze słuchaczami poszczególnych zakresów szkoleń.

Po uprzednim przeszkoleniu instruktorów i nabyciu materiałów szkoleniowych należy wykorzystać zasady prowadzenia „Profilingu” do szkoleń funkcjonariuszy realizujących zadania w ochronie bezpieczeństwa lotnictwa cywilnego oraz wykrywania przemytu narkotyków.

W celu zapewnienia skutecznej kontroli granicznej, oprócz właściwego wyszkolenia funkcjonariuszy realizujących kontrolę, wskazane jest odpowiednie zabezpieczenie w sprzęt specjalistyczny oraz szeroko rozbudowaną infrastrukturę teleinformatyczną oraz bazy danych.

Kontrola frachtu za pomocą samochodu Chevrolet X-Ray

Typowy punkt kontroli bezpieczeństwa w Terminalu w JFK Airport w Nowym Jorku

Urządzenia do wykrywania śladowych ilości MW – znajdują się przy każdym stanowisku kontroli bezpieczeństwa

Samochód Chevrolet Van
X-Ray

Samochód Chevrolet Van
X-Ray w trakcie pracy

Oficerowie CBP – członkowie Outband Teamu, Targeting Unit – instruktorzy szkolenia w pomieszczeniach służbowych

Samochód wsparcia technicznego jednostki CBP w JFK New York

ml. chor. Małgorzata Wicha

CS SG w Kętrzynie

ZAIKS – ZBIOROWE ZARZĄDZANE PRAWAMI AUTORSKIMI I POKREWNymi

W Polsce bardzo dużą rolę w ochronie własności intelektualnej odgrywają organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi. Organizacje te, reprezentują interesy autorów, kompozytorów, producentów audio-video, oprogramowania komputerowego i wszystkich tych, którzy stają się ofiarami „piractwa”. Nadzór nad działalnością organizacji zbiorowego zarządzania sprawuje minister kultury i dziedzictwa narodowego. Do jego kompetencji należy udzielanie oraz cofanie zezwoleń organizacjom zbiorowego zarządzania. Obecnie minister udzielił zezwolenia na zbiorowe zarządzanie 15 organizacjom zbiorowego zarządzania. Wykaz udzielonych zezwoleń został ogłoszony w obwieszczeniu ministra kultury z dnia 13 kwietnia 2004 roku w *sprawie ogłoszenia decyzji ministra kultury o udzieleniu i o cofnięciu zezwoleń na podjęcie działalności organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi* opublikowanym w Monitorze Polskim z 2004 roku nr 18, poz. 322.

Stowarzyszenie Autorów ZAiKS

Stowarzyszenie Autorów ZAiKS jest najstarszą w Polsce organizacją zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Historia ZAiKS-u sięga do 1918 roku, która była wówczas jedną z pierwszych w świecie organizacji profesjonalnie zajmujących się ochroną praw autorskich.

Organizacja, w której szeregach stanęli autorzy i kompozytorzy, miała położyć kres dotychczasowemu ekonomicznemu wyzyskowi panującemu na różnych polach ludzkiej aktywności, rozpoczynając walkę o prawne uniemożliwienie czerpania zysków z bezpłatnej eksploatacji ich utworów.

ZAiKS od samego początku swojego istnienia rozwijał się intensywnie. Twórcy Stowarzyszenia Autorów nawiązali kontakty z innymi tego typu organizacjami na świecie m.in. z Association Litteraire et Arti-

stique Internationale (ALAI) z siedzibą w Paryżu. W 1926 roku na wniosek stowarzyszenia podczas międzynarodowego zjazdu organizacji autorских w Paryżu utworzono Confederation Internationale des Societes de Auteurs et Compositeurs (CISAC). ZAiKS od początku ściśle z nią współpracował, a w jej zarządzie zasiadali członkowie i prezesi polskiej organizacji (m.in. Kazimierz Wroczyński, Jerzy Boczkowski, Jan Brzechwa, Karol Małcużyński i Walery Jastrzębiec-Rudnicki). Ponadto od 1929 roku ZAiKS współpracuje z międzynarodową organizacją nagrań mechanicznych Bureau International des Edition Mecaniques (BIEM). Działalność stowarzyszenia przerwała II wojna światowa. Wznowiono ją dopiero w 1946 roku, a stowarzyszenie przyjęło nazwę Związek Autorów, Kompozytorów i Wydawców ZAiKS. Od 1958 roku do dziś jego siedzibą jest Pałac Daniłowiczowski zwany Domem pod Królami albo Biblioteką Załuskich. Główną siedzibę ZAiKS-u wspiera 13 oddziałów terenowych w takich miastach jak: Wrocław, Szczecin, Sopot, Poznań, Łódź, Lublin, Kraków, Kielce, Katowice, Bydgoszcz, Białystok.

Związek Autorów, Kompozytorów i Wydawców działa zgodnie z ustawą z dnia 04 lutego 1994 o prawie autorskim i prawach pokrewnych z późn. zm. (Dz. U. nr. 90, poz. 631 z 2006 roku) Zezwolenie ministra kultury otrzymał 1 lutego 1995 roku, nr DP, 041/Z/8/95; decyzji z dnia 23 października 1998 roku nr BP/WPA/041/Z/9/98 i decyzji z dnia 28 lutego 2003 roku nr DPWPA 024/98/03/mp.

Istotą działalności ZAiKS-u jest licencjonowanie wykorzystania utworów na różnych polach eksploatacji, inkasowanie tantiem autorskich, przeciwdziałanie ich naruszeniom (w tym w dziedzinie fonografii), a także dochodzenie roszczeń. Stowarzyszenie Autorów ZAiKS realizuje ochronę praw swych twórców na płaszczyźnie cywilno- i karnoprawnej.

W ramach swoich zadań ściśle współpracuje z organami państwa: Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Krajową Radą Radiofonii i Telewizji, Policją, Prokuraturą, służbami celnymi oraz organizacjami zbiorowego zarządzania, w tym ze Związkiem Producentów Audio Video – ZPAV. Współpraca z organami państwa polega m.in. na wymianie informacji, sygnalizowaniu problemów związanych z prawidłowym funkcjonowaniem ustawy o prawie autorskim i innych przepisów prawnych dotyczących własności intelektualnej, we własnym zakresie i na własny koszt identyfikowaniu i opiniowaniu legalności nośników

dźwięków zabezpieczonych przez Policję, Straż Graniczną, Prokuraturę, Służbę Celną.

Obecnie Stowarzyszenie Autorów ZAiKS ma podpisanych 120 umów o wzajemnej reprezentacji z zagranicznymi organizacjami chroniącymi prawa autorskie – ok. 98% całego repertuaru światowego w zakresie utworów muzycznych i słowno-muzycznych; ponad 15 milionów chronionych tytułów. Jest największą polską organizacją zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, kontynuującą europejskie tradycje ochrony praw autorskich, pielęgnującą międzynarodowe kontakty oraz sprawującą opiekę materialną i socjalną nad twórcami, którzy powierzyli pod ochronę swoje utwory.

Działania ZaiKS w sferze bezprawnych zwielokrotnień nośników dźwięku (główne obszary zainteresowań):

1. Kontrola prawidłowości realizacji przez producentów podpisanych z ZAiKS-em umów fonograficznych.
2. Wyszukiwanie firm dopuszczających się działalności pozalicencyjnej i działanie na rzecz zaspokojenia przez nie roszczeń autorskich.
3. Bieżąca „penetracja” rynku fonograficznego i wideofonicznego.
4. Katalogowanie logos i labels „pirackich” wydań.
5. Współpraca z organami Policji i Prokuratury w zakresie naruszeń ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.
6. Współpraca z organami celnymi w zakresie eksportu i importu nośników dźwięku.
7. Współpraca z komórkami antypirackimi: INTERNATIONAL FEDERATION OF THE PHONOGRAPIC INDUSTRY (IFPI), Związkiem Producentów Audio-Video (ZPAV) i FUNDACJI OCHRONY TWÓRCZOŚCI AUDIO-WIZUALNEJ (FOTA).
8. Kontrola realizacji, przez podmioty zobowiązane do wnoszenia opłat, Rozporządzenia MKiS z dnia 5 grudnia 1995 roku w sprawie czystych nośników i urządzeń służących do utrwalania dźwięku.
9. Uczestnictwo w szkoleniach organizowanych przez organy, o których mowa wyżej poprzez definiowanie i wyjaśnianie zadań, jakie stoją przed Stowarzyszeniem Autorów ZAiKS i instytucjami w aspekcie ochrony praw autorskich.

10. Inicjowanie drogi prawno-procesowej w odniesieniu do podmiotów dopuszczających się naruszeń ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

11. Kontrola podwykonawców (tłoczn).

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 roku (Dz. U. nr 90, poz. 631 z 2006 roku) nakłada na producenta obowiązek uzyskania dla swojej produkcji zgody wszystkich twórców, następnie producent podpisuje umowę ze Stowarzyszeniem Autorów. Umowa określa zasady korzystania z twórczości reprezentowanych autorów.

W ramach umowy z producentami nośników, producent wnosi należne tantiemy autorskie po sprzedaży nośników dźwięku. Natomiast przy umowie zawieranej jednorazowo, producent jest zobowiązany wnieść należne tantiemy autorskie przed dokonaniem zwielokrotnień nośników dźwięku na podstawie deklarowanego nakładu.

W oparciu o tak przygotowane zgłoszenie ZAiKS określa stawkę licencyjną (procentową) należnych tantiem autorskich za dany nośnik. Wysokość opłat z tytułu korzystania z utworów jest pochodną nakładu, ceny katalogowej (lub zbytu) oraz stawki licencyjnej.

Podczas realizacji umów fonograficznych ZAiKS posługuje się światową listą WWL. Lista ta zawiera zestawienie tytułów utworów z podaniem ich autorów oraz organizacji zbiorowego zarządzania, które chronią dany utwór. Wymienione są również nazwiska autorów i ich przynależność do poszczególnych stowarzyszeń.

Stowarzyszenie Autorów ZAiKS na podstawie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych art. 47 i 105 oraz umów fonograficznych prowadzi kontrole magazynów, urządzeń służących do zwielokrotniania nośników, produkcji dla osób trzecich, dokumentacji producentów w zakresie objętym umową. Jeżeli producent nie będzie wywiązywał się z zobowiązań określonych umową, będzie uniemożliwiał przeprowadzenie kontroli przez ZAiKS. Stowarzyszenie ma prawo rozwiązania umowy licencyjnej ze skutkiem natychmiastowym bez możliwości uzyskania odszkodowania. Powyższe akty prawne dają ZAiKS-owi narzędzie w przeciwdziałaniu naruszeniom praw autorskich.

Stowarzyszenie Autorów ZAiKS realizując swoje zadania zawarło porozumienie o ścisłej współpracy ze Związkiem Producentów Audio-

Video (ZPAV). Jednym z elementów porozumienia jest wprowadzenie hologramów „ZPAV-ZAiKS”. Hologram jest jednym z wielu cech świadczących, iż nośnik został legalnie wprowadzony do obrotu na polski rynek. Jest wydawany odpłatnie na podstawie dokumentów wydawanych przez ZAiKS i po sprawdzeniu przez ZPAV deklaracji producenckich pod kątem poszanowania praw producenckich. „Holografowaniu” podlegają również nośniki rozprowadzane bezpłatnie np.: nośniki dźwięku przeznaczone na promocję. Hologram wydawany jest przez ZPAV.

Hologramy są drukami ścisłego zarachowania i wydawane są za pokwitowaniem. Producent ma obowiązek prowadzić „kontrolkę” naklejanych przez siebie hologramów. Wpisuje tam numery serii i kolejne numery znaczków oraz numery katalogowe i tytuły pozycji fonograficznych, na które hologramy są naklejane. „Kontrolka” podlega sprawdzaniu przez przedstawicieli ZAiKS-u i ZPAV-u.

Hologramy umieszczane są na nośnikach w widocznym miejscu, tj.: na zewnętrznej stronie wkładki poligraficznej. Dopuszcza się naklejenie hologramu na wierzchniej części foliowanego pudełka w przypadku importu gotowego fonogramu. W tym przypadku importer zobowiązany jest do informowania sprzedających, aby „nie rozrywano” opakowań nośnika „ohologramowanego”.

Podstawowym warunkiem uzyskania licencji fonograficznej od ZAiKS-u jest umieszczenie hologramu na produkowanych nośnikach dźwięku. Ponadto jednym z głównych zapisów regulaminu wydawania hologramów jest zasada, że producenci otrzymują je wyłącznie na podstawie pisemnej zgody wyrażonej przez ZAiKS. Tak przygotowany i oznakowany nośnik uważa się za oryginalny.

Elementy graficzne oryginalnych nośników fonograficznych

1. Kasetę magnetofonową.

- **Okładka** – zawiera: tytuł kasety, nazwiska wykonawców, autorów oraz oznaczenia producenta, numer katalogowy. Okładka tworzy swoistą książeczkę tj. rozwija się, na kolejnych stronach znajdują się teksty utworów, informacje dotyczące wykonawców oraz autorów tekstów, daty nagrania utworów.

- **Tampon** – napisy naniesione bezpośrednio na kasetę zawierające oznaczenia licencjodawcy oraz znaki organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi np.: BIEM – Zaiks.

Legalny nośnik dźwięku kasety MC

Okładka

Tampon

„Piracki” nośnik dźwięku kasety MC

Okladka

Tampon

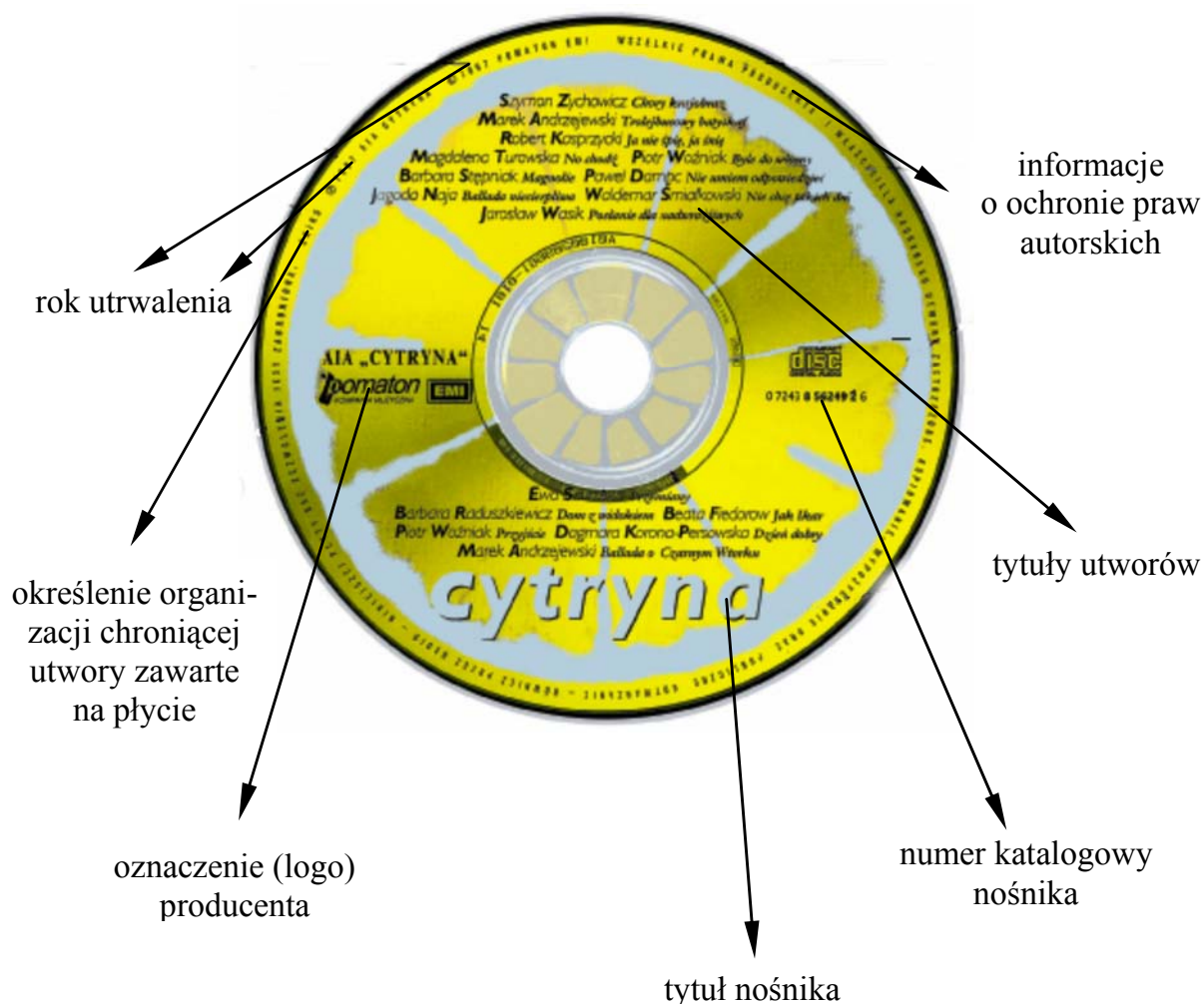

2. Płyta CD.

- **Okladka** – zawiera tytuł płyty, nazwiska wykonawców, autorów utworów, oznaczenia producenta (logo), numer katalogowy nośnika.

- **Tzw. „książeczka”** – kilkustronicowa, zawierająca teksty utworów znajdujących się na danym nośniku, informacje o wykonawcach i autorach itp.
- **Tampon** – napisy i oznaczenia graficzne naniesione bezpośrednio na dysk CD zawierające oznaczenia licencjodawców, instytucji ochrony praw autorskich, logo producenta, numer katalogowy (niektóre płyty CD mają bardziej rozbudowaną szatę graficzną poprzez dodanie tzw. wkładki znajdującej się pod płytą CD)

**Płyta legalna.
Oznaczenie występujące na płycie CD (awers)**

Poligrafia legalnego nośnika dźwięku – płyty CD

tytuł utworów, wykonawcy, autorzy tekstów i muzyki, czas trwania utworu, łączny czas

logo producenta

tytuł nośnika

nazwa producenta

nazwa organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi ZAIKS/BIEM

numer katalogowy nośnika

hologram ZPAV ZAIK

1. Szymon Zychowicz – „Chory krajobraz”	4'19"
2. Marek Andrzejewski – „Trolejbusowy batyskaf”	3'43"
3. Robert Kasprzycki – „Ja nie śpię, ja śnię”	5'38"
4. Magdalena Turawska – „No chodź”	1'52"
5. Piotr Woźniak – „Byłe do wiosny”	3'11"
6. Barbara Stępiak-Wilk – „Magnolie”	3'17"
7. Paweł Damięc – „Nie umiem odpowiedzieć”	4'40"
8. Jagoda Naja – „Ballada niecierpliwa”	4'07"
9. Waldemar Śmiałkowski – „Nie chcę takich dni”	5'12"
10. Jarosław Wasik – „Posłanie dla nadwrażliwych”	3'41"
11. Ewa Szumska – „Przemiany”	4'22"
12. Barbara Radoszkiewicz – „Dom z widokiem”	3'42"
13. Beata Fiedorow – „Jak Ikar”	3'15"
14. Piotr Woźniak – „Przyjście”	3'00"
15. Dagmara Korona-Persowska – „Dzień dobry”	3'41"
16. Marek Andrzejewski – „Ballada o Czarnym Wtorku”	4'28"
czas łączny	62'17"

Oznaczenie producenta na wewnętrznym ringu – płyta CD (rewers)

TŁOCZNIA POLSKA

cyfrowy kod matrycy IFPI LK 96

cyfrowy kod tłoczni IFPI 9R 17

nazwa i logo tłoczni TAKT Polska

oznaczenie cyfrowe matrycy i nazwa producenta

Oznaczenie płyty – (rewers)

Płyta piracka – brak oznaczeń występujących na legalnej płycie CD

Poligrafia pirackiego nośnika dźwięku – płyty CD

Typy „piractwa” nośników (okładek)

Całkowite podrobienie

Jest to najczęściej spotykane fałszerstwo nośników fonograficznych. Sfałszowany nośnik dźwięku jest w miarę dokładnym, graficznym naśladownictwem w sferze rysunkowej oryginału. Praktycznie jest to „kopia”, mniej precyzyjna, zwykle wykonana na innym materiale. Często są wykorzystywane tylko fragmenty okładek lub tamponów, ale zawsze w skali 1:1.

Częściowe przerobienie

Polega ono na wykorzystaniu rysunku oryginału w innej skali niż 1:1, zwykle w połączeniu z innymi elementami graficznymi niż znajdujące się na oryginale. Ta forma fałszerstwa jest również często spotykana.

Wydanie „fantazyjne”

Tego typu wydanie nośnika fonograficznego, z reguły poza treścią (tj. tekstem) nie zawiera innych elementów oryginału. Następuje naśladownictwo kroju pisma, rysunków, ale wykonane w taki sposób, że oryginały były inspiracją do wykonania własnej grafiki. Ten rodzaj fałszerstwa obecnie rzadko występuje.

Obecnie możliwe jest w warunkach domowych przy niedużym nakładzie kosztów kopiowanie płyt na nośnikach CD-R i CD-RW, DVD-R, DVD-RW. Urządzenie do nagrywania na CD lub DVD to tzw. CD/DVD RECORDER.

„Pirackie” nośniki CD/DVD-R/RW z utworami muzycznymi lub filmami można rozpoznać głównie po:

- braku firmowego nadruku na nośniku (tzw. tamponie);
- braku informacji o zawartości;
- złotym, zielonym, srebrnym lub granatowym kolorze powierzchni nagranej;
- kopii oryginalnej okładki;
- braku oznaczenia producenta oraz wykazu autorów muzyki i tekstów utworów zamieszczonych na nośniku.

W celu potwierdzenia legalności nośnika należy wykonać następujące czynności kontrolno-sprawdzające:

- oględziny płyty lub kasyty, sprawdzenie znaków holograficznych;
- oględziny okładki (nasycenie barw, prawidłowy i wyraźny wydruk elementów rysunku);
- sprawdzenie wnętrza opakowania i nadruków na nośnikach po rozpakowaniu;
- sprawdzenie jakości tamponowania;
- sprawdzenie logo producenta;
- porównanie tytułów utworów z ich oryginałami;
- sprawdzenie numeru katalogowego na nośniku.

Jeżeli po wykonaniu wszystkich czynności uzyskamy odpowiedź, która brzmi: „oryginalne” – stwierdzić można, że nośnik pochodzi z legalnego źródła.

Ochrona własności intelektualnej staje się szczególnie istotna w kontekście rozwoju nowych, cyfrowych technologii i budowy społeczeństwa informacyjnego.

W pierwszym półroczu 2006 roku pracownicy ZAiKS-u wydali 17 opinii dotyczących legalności zabezpieczonych nośników dźwięku; oględzinom poddano 18.794 sztuk dysków; w tym okresie przeprowadzono

szkolenia 429 funkcjonariuszy urzędów celnych, Straży Granicznej i prokuratur¹.

ZAiKS jest organizacją, która ściśle współpracuje z administracją państwową. Została zaproszona do uczestnictwa w pracach Zespołu ds. Przeciwdziałania Naruszeniom Prawa Autorskiego i Praw Pokrewnych².

Do zadań Zespołu należy opracowanie wniosków i propozycji dotyczących usprawnienia koordynacji działań organów administracji rządowej w zakresie skuteczności zwalczania naruszeń prawa autorskiego i praw pokrewnych, a w szczególności Zespół:

- przedstawia prezesowi Rady Ministrów bieżącą analizę sytuacji w zakresie przestrzegania prawa autorskiego i praw pokrewnych – w formie Raportu rocznego przestrzegania prawa i praw pokrewnych w Polsce;

¹ Zespół do Spraw Przeciwdziałania Naruszeniom Prawa Autorskiego i Praw Pokrewnych, Raport za I półrocze 2006 r. z wykonania zadań zawartych w dokumencie rządowym *Strategii działań na rzecz ochrony własności intelektualnej w Polsce na rok 2006*.

² W dniu 9.11.2000 r. na podstawie art. 127 ustawy zarządzeniem nr 83 prezes Rady Ministrów powołał Zespół ds. Przeciwdziałania Naruszeniom Prawa Autorskiego i Praw Pokrewnych.

§ 3 „Do zadań zespołu należy opracowywanie wniosków i propozycji dotyczących usprawnienia koordynacji działań organów administracji rządowej w zakresie skuteczności zwalczania naruszeń prawa autorskiego i praw pokrewnych (...)”.

Przewodniczącym Zespołu jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zastępcą sekretarz lub podsekretarz stanu z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. W skład Zespołu wchodzi ponadto członkowie w randze sekretarza lub sekretarza stanu wskazani przez:

- 1) ministra Finansów;
- 2) ministra Sprawiedliwości;
- 3) szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów;
- 4) przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej;
- 5) ministra edukacji i nauk;
- 6) ministra sportu.

Ponadto Zarządzenie przewiduje członkowstwo osób wskazanych przez:

- 1) komendanta głównego Straży Granicznej;
- 2) komendanta głównego Policji;
- 3) szefa Służby Celnej reprezentującego ministra finansów.

W pracach zespołu uczestniczą również zaproszeni przez przewodniczącego Zespołu przedstawiciele organizacji społecznych, przede wszystkim organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi oraz przedstawiciele przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.

- przedstawia corocznie Prezesowi Rady Ministrów propozycje działań mające na celu zapobieganie naruszeniom prawa autorskiego i praw pokrewnych oraz zwalczanie naruszeń – w formie *Strategii działań na rzecz ochrony własności intelektualnej w Polsce*;
- przygotowuje propozycje zmian legislacyjnych zmierzające do skuteczniejszego egzekwowania prawa autorskiego i praw pokrewnych;
- dokonuje okresowej oceny postępów działań w zakresie zwalczania naruszeń prawa autorskiego i praw pokrewnych³.

W Raporcie za pierwsze półrocze 2006 roku z wykonania zadań zawartych w dokumencie rządowym ZAiKS przedstawił zrealizowane przedsięwzięcia mające na celu przeciwdziałanie naruszeniom prawa autorskiego i praw pokrewnych. Do których m.in. należała systematyczna współpraca z organami administracji państwowej poprzez:

- wystawianie bezpłatnych opinii na temat zajętych przez organy ścigania nośników;
- prowadzenie szkoleń funkcjonariuszy państwowych w rozpoznawaniu „pirackich” nośników;
- dostarczanie bezpłatnych materiałów szkoleniowych.

Ciągła współpraca organów w ramach Zespołu poparta współpracą międzynarodową przyczyni się do zwalczania zjawiska „piractwa”, tak powszechnego w dniu dzisiejszym.

Powyższy artykuł ma na celu przybliżenie sposobu oznaczania nośników funkcjonariuszom SG, szczególnie tym, którzy w realizacji zadań służbowych mają kontakt z osobami przewożącymi przez granicę RP wszelkiego rodzaju urządzenia służące do przewożenia i przechowywania danych.

³ Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, *Realizacja ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Warszawa – kwiecień 2006.

kpt. Marek Kostuś

CS SG w Kętrzynie

POGLĄDY PIŁSUDSKIEGO W KWESTII KSZTAŁTU PAŃSTWA POLSKIEGO DO POŁOWY LAT DWUDZIESTYCH I ICH ODZWIERCIEDLENIE W PRASIE MIĘDZYWOJENNEJ

Po 1918 roku Piłsudski odgrywał bardzo ważną rolę w naczelnych władzach państwa polskiego. Bardzo ważna była jego polityka wschodnia, szczególnie zaś względem Litwy.

Oba narody – polski i litewski – miały wspólne tradycje historyczne wynikające z długiego istnienia unii, jednak w XIX wieku zmieniły się warunki na ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Odrodzenie narodowe Litwinów sprawiło, że pojawił się zarówno litewski patriotyzm jak i antypolonizm. Litewskie poczucie narodowe przejawiało się między innymi w wydawaniu książek w języku litewskim, oporze przeciw rusyfikacji, a także niestety w przejawianiu wrogości wobec Polaków¹. Powstająca Litwa chłopska przeciwstawiała się dawnej spolonizowanej Litwie szlacheckiej. Wiązało się to również z jednoznacznie złą oceną wspólnej z Polską historii – dokonywaną przez uczonych litewskich, według których unia nie dała Litwie nic dobrego, wręcz przeciwnie zaowocowała samymi nieszczęściami².

Postawa narodowego szowinizmu jest charakterystyczna dla tak zwanych młodych narodów, których świadomość powstała tak na dobrą sprawę dopiero w XIX wieku.

Polacy (czy też, jeśli się trzymać terminologii stosowanej przez Litwinów, spolonizowani Litwini) długi czas nie zdawali sobie sprawy ze zmienionej sytuacji na ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Właśnie w XIX wieku powstała zróżnicowana mapa językowa na terenie Litwy właściwej, obszar polski obejmował przede wszystkim rejon

¹ J. Ochmański, *Historia Litwy*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1990, s. 238-239.

² J. Żenkiewicz, *Litwa na przestrzeni wieków i jej powiązania z Polską*, Toruń 2001, s. 130-144.

Wilna (w samym mieście Litwini w tym czasie stanowili zaledwie 2% ludności)³.

Niestety stosunki polsko-litewskie u progu XX wieku były napięte, okazji do konfliktów nie brakowało. Kontrowersje budziła na przykład kwestia nabożeństw w języku litewskim. Sytuację komplikowało to, że Polacy nie uznawali właściwie odrębności Litwinów, uważali raczej, że mowa litewska to coś gorszego, chłopskiego⁴. Niestety u progu odzyskania niepodległości przez oba kraje stosunki wzajemne znalazły się w ślepych zaułku.

Wydarzenia I wojny światowej spowodowały, że stało się możliwe odzyskanie niepodległości przez Polskę i Litwę. Jeszcze w 1917 roku za zgodą okupujących wtedy te tereny Niemców powstała Rada Litwy (tak zwana Taryba), również Polacy utworzyli swój organ – nazywał się on Komitet Polski w Wilnie⁵. Komitet ten opowiadał się za powrotem do idei federacji polsko-litewskiej, jednocześnie sceptycznie wypowiadał się w sprawie samej niepodległości Litwy.

Źródłem konfliktu był przede wszystkim rejon wileński, gdzie jak wiadomo Polacy stanowili zdecydowaną większość, tymczasem Litwini postulowali włączenie miasta w skład Litwy etnicznej. Ostatecznie Komitet Polski zaczął opowiadać się za włączeniem części Litwy i Białorusi do państwa polskiego, co stworzyło zarzewie konfliktu, nie rozwiązanego przez całe dwudziestolecie międzywojenne.

W 1918 roku oba kraje znajdowały się pod okupacją niemiecką, obu im zagrażała również agresja radziecka. Na terenie Litwy bolszewicy w 1918 roku utworzyli Litewsko-Białoruską Republikę Radziecką. Miało to duże znaczenie, ponieważ pokazano jasno swe zamiary względem zarówno Litwy jak i Białorusi. Na terenach tych trwały zaciekle walki między wojskami polskimi a bolszewikami postępującymi za wycofującymi się Niemcami.

5 I 1919 roku Armia Czerwona opanowała Wilno. W rękach demokratycznego organu władzy czyli tak zwanej Taryby pozostały tylko nie-

³ Ibidem, s. 141-142.

⁴ J. Ochmański, op. cit., s. 240.

⁵ Ibidem, s. 267-276.

wielkie obszary litewskie⁶. W tym samym miesiącu doszło do wybuchu wojny polsko-radzieckiej.

Na wiosnę 1919 roku Polacy odnieśli znaczne sukcesy wypierając Armię Czerwoną z Wilna i Mińska, L-B SRR została unicestwiona. Jednak od razu punktem spornym między Polską a Litwą stała się sprawa granic. Józef Piłsudski, będący wtedy Naczelnikiem Państwa, planował uzależnienie od siebie rządu Taryby poprzez mianowanie premierem oddanego sobie Michała Romera⁷, plan ten jednak nie powiódł się wobec sprzeciwu strony litewskiej.

Odzwierciedleniem ówczesnych zamierzeń J. Piłsudskiego, który odgrywał wtedy zasadniczą rolę w polskiej polityce zagranicznej, była wydana przez niego sławna odezwa *Do mieszkańców byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Obiecywano w niej, że Polska da im „możliwość rozwiązania spraw wewnętrznych, narodowościowych i wyznaniowych, tak jak sami sobie życzyć będziecie”⁸. Tymczasem jednak zarząd nad Wileńszczyzną przejął komitet na czele z Józefem Osmołowskim. Taryba zainstalowała się w Kownie i uznała zajęcie Wilna przez Polaków za okupację i bezprawie. Niestety Litwini nie bez racji widzieli w Polakach następnych okupantów.

Równolegle pospiesznie formowana armia litewska toczyła zaciekle walki z Armią Czerwoną, której oddziały przenikały na te tereny. Niestety pertraktacje Polaków z Tarybą i nowo wybranym prezydentem Litwy Antanasem Smetoną nie powiodły się, ponieważ strona litewska domagała się zwrotu Wilna, na co nie chciał zgodzić się Piłsudski, mający dalej nadzieję na stworzenie federacyjnego państwa polsko-litewskiego.

W tym czasie doszło też do starć między oddziałami Polskiej Organizacji Wojskowej a Litwinami. Francja wyznaczyła linię demarkacyjną, której nie uznała Litwa stojąca na stanowisku, że zarówno okręg wileński jak i suwalski powinien należeć do niej⁹.

Przełomem stało się ostateczne uznanie Litwy przez państwa Ententy. Miarą stabilizacji było też zwołanie litewskiego Sejmu Ustawo-

⁶ J. Żenkiewicz, op. cit., s.143-144.

⁷ Ibidem, s. 281.

⁸ Ibidem, s. 281.

⁹ G. Łukomski, *Wojna domowa. Z dziejów konfliktu polsko-litewskiego 1918-1920*, Warszawa 1997, s. 15-26.

dawczego, w skład którego nie weszli nota bene nacjonaści¹⁰, w parlamencie litewskim znaleźli się natomiast Polacy – niestety jedynie trzech posłów¹¹.

Już wkrótce zaostrzył się konflikt polsko-litewski o Wilno. W tej walce na argumenty strona polska najczęściej posługiwała się argumentami etnicznymi a litewska historycznymi. Litwa musiała też zająć stanowisko wobec toczącego się sporu między Rosją Radziecką a Polską. Rząd litewski jednak nie wykazał tutaj szczególnej dalekowzroczności, ponieważ w czasie wielkich klęsk polskich w wojnie z bolszewikami 12 VII 1920 roku zawarł traktat pokojowy z Rosją Radziecką, od której zależało wydanie postanowienia, że Litwa otrzyma Wilno, Grodno i Lidę¹².

W tym samym dniu co podpisano traktat, Komunistyczna Partia Litwy wydała odezwę nawołującą do obalenia rządu litewskiego i stworzenia republiki radzieckiej¹³. Według słów jednego z głównodowodzących Armią Czerwoną, późniejszego marszałka Michaiła Tuchaczewskiego, Litwini wspierali Rosjan działając przeciw wojskom polskim¹⁴. Stanowiło to złamanie neutralności Litwy. Polska znalazła się w bardzo trudnym położeniu militarnym i politycznym w wyniku klęsk na froncie i zbliżaniu się Armii Czerwonej do Warszawy. Rząd polski musiał iść na poważne ustępstwa wobec państw zachodnich. 4 VII 1920 roku uznał Litwę, a w miejscowości Spa 10 VII zrezygnował warunkowo z Wilna.

Tymczasem żołnierze Armii Czerwonej po raz drugi 14 VII 1920 roku zajęli Wilno i zaczęto przygotowania do zbrojnego przejęcia władzy na Litwie kowieńskiej. Na to jednak zabrakło już czasu wobec zwycięstwa polskiego pod Warszawą i zwrotu w wojnie.

Włodzimierz Lenin, ówczesny przewodniczący Rady Komisarzy Ludowych nie był zwolennikiem podejmowania prób zbrojnego przejęcia

¹⁰ J. Ochmański, op. cit., s. 283-285; J. Żenkiewicz, op. cit., s. 146-147.

¹¹ K. Buchowski, Polscy posłowie w Sejmie Ustawodawczym Litwy 1920-1922, [w:] *Litwa. Dzieje, naród, kultura*, materiały z konf. nauk. Kraków 8-10.05.1997, Kraków 1998, s. 59-63.

¹² G. Łukomski, op. cit., s. 26-31; W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych w czasach nowożytnych 1815-1945*, Warszawa 1996, s. 354-355; zob. także Z. Krajewski, *Geneza i dzieje wewnętrzne Litwy Środkowej (1920-1922)*, Lublin 1996, s. 20-23; J. Ochmański, op. cit., s. 285.

¹³ J. Żenkiewicz, op. cit., s. 147.

¹⁴ Ibidem, s. 147.

władzy na Litwie, ponieważ wobec niepomyślnego rozwoju sytuacji w wojnie z Polską nie było szans utrzymać Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej¹⁵.

Podczas odwrotu Armii Czerwonej spod Warszawy wojska litewskie wykorzystały sytuację i zajęły zbrojnie sporne tereny. 26 VIII Wilno znalazło się w rękach Litwy. Jednak Polacy kontynuując pościg za rozbitymi oddziałami bolszewickimi weszli już na te tereny, walki z Litwinami rozpoczęły się pod koniec września. Polska posiadała zdecydowaną przewagę militarną nad Litwą, co w znaczny sposób warunkowało wzajemne stosunki.

Pod wpływem nacisku światowej opinii publicznej wszczęto jednak wkrótce rokowania i w dniach 30 IX-7 X 1920 roku wytyczono następną linię demarkacyjną, Wilno pozostało w rękach litewskich¹⁶. Polacy zarzucili Litwinom złamanie neutralności w czasie wojny, linia demarkacyjna została jednak ustalona¹⁷. Już 7 X podjęto działania, które na długie lata położyły się cieniem w stosunkach polsko-litewskich. Mowa tu o tak zwanym „buncie” stojącego na czele dywizji złożonej z Polaków litewskich i białoruskich generała Lucjana Żeligowskiego, który rzekomo bez porozumienia z polskim rządem zajął 9 X Wilno¹⁸. Data ta była przez lata następne obchodzona jako dzień żałoby narodowej na Litwie.

Do dzisiaj Litwini mają o to żal do Polski. Jak głęboko wydarzenie to tkwi w ich świadomości narodowej może świadczyć fakt, że swoistym kuriozum w stosunkach dyplomatycznych było żądanie Litwy w latach dziewięćdziesiątych, aby w tekście traktatu polsko-litewskiego znalazło się potępienie tego kroku L. Żeligowskiego, zresztą później sam J. Piłsudski przyznał, że generał dokonał tego na jego rozkaz.

L. Żeligowski ogłosił powstanie tak zwanej Litwy Środkowej, o której losach miał zdecydować parlament. Litwa nie uznała tego faktu i w październiku doszło do starć zbrojnych z armią L. Żeligowskiego (zmobilizowano wtedy Polaków mieszkających na tych terenach). Litwini odnieśli kilka sukcesów, ale nastąpiła interwencja Ligi Narodów. Mocarstwa zachodnie uznały, że o losach tych terenów ma zdecydować ple-

¹⁵ T. Kowzan, *Wilno – Polska – Litwa „Kocham Cię – Ja też nie”*, Bydgoszcz 1999, s. 85 i n.; J. Ochmański, op. cit., s. 285.

¹⁶ W. Dobrzycki, op. cit., s. 355.

¹⁷ J. Żenkiewicz, op. cit., s. 148-149.

¹⁸ W. Dobrzycki, op. cit., s. 355; Z. Krajewski, op. cit., s. 38-45.

biscyt¹⁹. Po dosyć wyrównanych walkach 21 XI zawarto rozejm²⁰. Obie strony jednak nie zrezygnowały ze swoich roszczeń.

Spis ludności, który został przeprowadzony w 1921 roku na Litwie Środkowej udowodnił, że Polacy stanowili tu większość²¹. Należy jednak wystrzegać się zbyt prostych uogólnień, że w sporze o Wileńszczyznę strona polska miała bezwarunkowo rację – Litwini mieli tu racje historyczne – wiadomo, że Wilno stanowiło dawną historyczną stolicę ich państwa²².

W stosunkach polsko-litewskich panował dalej stan wojny, jakkolwiek nie prowadzono już walk. Rokowania w sprawie Wilna miały miejsce w dniach 20 IV-3 VI 1921 roku w Brukseli. Wysłano tam propozycję stworzenia państwa federacyjnego złożonego z dwóch części – wileńskiej i kowieńskiej, miało być zapewnione równouprawnienie obu narodowości. Ostatecznie projekt porozumienia mówił o zapewnieniu okręgowi wileńskiemu autonomii, ale polscy dyplomaci wyrazili brak zainteresowania. Rozwiązaniem, które w końcu zastosowano było pozwolenie na wyrażenie woli przez wyborców – rozpisano wybory do Sejmu Litwy Środkowej²³, niestety Litwini zbojkotowali je i wybrany parlament był reprezentantem raczej tylko Polaków litewskich²⁴.

Ostatecznie sejm Litwy Środkowej 20 II 1922 roku podjął uchwałę o wcieleniu do Polski spornego terytorium, a parlament polski zgodził się na przyłączenie go²⁵. Mimo protestów litewskich konferencja ambasadorów Francji, Wielkiej Brytanii, Japonii, Włoch 15 III 1923 roku potwierdziła ostatecznie granice polskie²⁶. Właściwie z tą chwilą spór litewsko-polski został rozstrzygnięty na arenie międzynarodowej na korzyść Polski.

¹⁹ J. Ochmański, op. cit., s. 287.

²⁰ Ibidem.

²¹ A. Albert, *Najnowsza historia Polski 1918-1980*, cz. I, 1919-1939, Londyn 1990, s. 127.

²² A. Srebrakowski, *Sejm Wileński 1922 r. Idea i jego realizacja*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 1363, Historia nr XCIX, Wrocław 1993, s. 12-20.

²³ H. Dominiczak, *Granica wschodnia Rzeczypospolitej w latach 1919-1939*, Warszawa 1992, s. 86-87; A. Srebrakowski, op. cit., s. 57-84.

²⁴ H. Dominiczak, op. cit., s. 87.

²⁵ A. Srebrakowski, op. cit., s. 92-93 i n.; J. Ochmański, op. cit., s. 287-288 i n.; W. Dobrzycki, op. cit., s. 356; H. Dominiczak, op. cit., s. 87.

²⁶ P. Łossowski, *Stosunki polsko-litewskie 1921-1939*, Warszawa 1997, s. 41-45.

Stanowisko Litwy nie uległo zmianie, a w tych zabiegach wspierała ją konsekwentnie Związek Radziecki. W układzie o nieagresji zawartym między tymi dwoma państwami 28 IX 1926 roku znalazło się stwierdzenie, że rząd ZSRR dalej uznaje układ pokojowy z 1920 roku jako podstawę wzajemnych stosunków²⁷.

W 1926 roku zarówno na Litwie jak i w Polsce doszło do przewrotów – nowe władze kierowane przez J. Piłsudskiego i Augustinasa Voldemarasa zaostrzyły politykę wobec mniejszości narodowych, co spowodowało dalsze konflikty. Na forum Ligi Narodów w następnym roku miało miejsce starcie między J. Piłsudskim a A. Voldemaraszem – premierem Litwy, który musiał oświadczyć, że nie ma stanu wojny między Polską a Litwą. Uznano, że należy podjąć rokowania w kierunku nawiązania stosunków dyplomatycznych²⁸. Wydarzenie to sprawiło, że po raz pierwszy od początku sporu o Wilno zaistniała szansa na normalizację wzajemnych stosunków. Sam J. Piłsudski podkreślał, że zależało mu na zawarciu z Litwą traktatu pokojowego, zresztą sam fakt osobistego zaangażowania się w te sprawy świadczył, że J. Piłsudski jako pochodzący przecież z Litwy wykazywał aktywność w kwestii normalizacji wzajemnych stosunków.

W 1928 roku zaczęły się rozmowy, jednak obie strony nie zmieniły swego stanowiska, granica pozostała zamknięta nawet dla ruchu pocztowego²⁹. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego stan quasi wojny między Polską a Litwą był interesujący. Bardzo często zdarzały się zbrojne incydenty, wywoływane głównie przez stronę litewską³⁰.

Poza tym nastawienie antypolskie ludności litewskiej mieszkającej na terenie Rzeczypospolitej sprawiało, że nie uczestniczyła ona w życiu politycznym i kulturalnym kraju³¹. Jeszcze po uznaniu wschodniej granicy Polski działali partyzanci litewscy, którzy próbowali zajmować poszczególne miejscowości³². Ostatecznie po 1927 roku oddziały te zaprzestały działalności, ponieważ Litwa nie mogła sobie pozwolić na otwarty

²⁷ J. Ochmański, op. cit., s. 299-300.

²⁸ P. Łossowski, op. cit., s. 116-117.

²⁹ J. Ochmański, op. cit., s. 300-301.

³⁰ P. Łossowski, op. cit., s. 46-48; H. Dominiczak, op. cit., s. 87-88.

³¹ H. Dominiczak, op. cit., s. 88-92.

³² Ibidem, s. 92.

konflikt z Polską. Ogólnie jednak sprawy sporne nie zostały rozstrzygnięte przez cały okres międzywojenny.

Mimo oficjalnego nieutrzymywania stosunków dyplomatycznych dochodziło do spotkań polityków polskich i litewskich. Można tu wymienić rokowania w Kopenhadze i Lugano w 1925 roku³³, w Genewie w 1926 roku³⁴, wreszcie w Królewcu w 1928 roku³⁵. Nie doprowadziły one do przełomu i porozumienia, dalej nastroje antypolskie na Litwie były bardzo silne. Jednocześnie ostro rywalizowały ze sobą wywiady obu stron – szczególnie strona polska zwracała uwagę na kontakty Kowna z Moskwą³⁶. Polacy uważali, że Litwa może stać się sprzymierzeńcem ZSRR i może zagrozić to integralności terytorialnej Polski.

W latach 1918-1927 stosunki polsko-litewskie można określić jako wrogie – dochodziło do walk między tymi krajami. Strona polska miała jednak zdecydowaną przewagę militarną, co sprawiało, że Litwini jedynie w ostateczności sięgali po ten argument. Stan wrogości musiał wpływać też na opinie polskiej prasy w tej sprawie.

Rok 1918 stał pod znakiem realizacji aspiracji niepodległościowych zarówno u państw, które nie posiadały takich tradycji (Łotwa, Estonia, Białoruś, Ukraina), jak i u tych posiadających bardzo bogatą historię istnienia niepodległego państwa (Polska, Litwa). Jednak polskie elity polityczne w dużej mierze patrzyły na ziemie litewskie i białoruskie jako tylko i wyłącznie część dawnej Rzeczypospolitej szlacheckiej, ignorując rolę odrodzenia narodowego, mającego miejsce w XIX w. wśród tych tak zwanych „młodych narodów”³⁷.

Wielką rolę w takiej postawie odgrywał fakt posiadania przez Polaków wielkich majątków ziemskich na ziemiach litewskich i białoruskich³⁸. To sprawiało, że największym powodzeniem wśród polskich polityków cieszyły się koncepcje związania z Polską ziem wchodzących dawniej w skład Rzeczypospolitej na zasadzie inkorporacyjnej lub federacyjnej. Ta dyskusja nie tyle nad potrzebą przynajmniej częściowego

³³ P. Łossowski, op. cit., s. 61-75.

³⁴ Ibidem, s. 100-117.

³⁵ Ibidem, s. 143-171.

³⁶ Ibidem, s. 200-209.

³⁷ J. Jurkiewicz, *Rozwój polskiej myśli politycznej na Litwie i Białorusi w latach 1905-1922*, Poznań 1983, s. 188-189.

³⁸ Ibidem, s. 188.

odbudowania terytorium Rzeczypospolitej szlacheckiej, ile nad formą w jakiej ma się ona odbyć, znalazła odzwierciedlenie w polskiej prasie tego okresu.

PPS w tym czasie deklarowała swą pomoc w odbudowaniu Polski, zjednoczeniu ziem polskich i zabezpieczeniu granic³⁹. Problemem, z którym musiała zmierzyć się ta partia i związana z nią prasa była kwestia, jak w tym wypadku potraktować problem Litwy. Nie można było zapomnieć o tym, że przed rozbiorami państwo to było związane z Polską unią realną, zaś na Wileńszczyźnie żyło wielu Polaków. Jednak odrodzenie narodowe Litwinów i ostentacyjne okazywanie przez dużą część z nich agresywnego antypolonizmu sprawiło, że PPS musiała zająć stanowisko w sprawie granic, do jakich należy dążyć na Wschodzie. Z tym wiązała się nierozzerwalnie kwestia stosunków polsko-litewskich.

Analizując programy PPS można zauważyć, że optowała ona za powstaniem niepodległych państw na zachodnich obrzeżach byłej carskiej Rosji, nie była więc ona wroga wobec samej idei istnienia niepodległej Litwy, jakkolwiek starano się, aby związać ją z Polską więzami federacji lub sojuszu militarnego skierowanego przeciw Rosji⁴⁰.

Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że PPS składała się z trzech nie do końca jeszcze ze sobą zintegrowanych części rozbiorowych⁴¹. Poszczególne jej odłamy różniły się nieco od siebie w poglądach na kształt stosunków polsko-litewskich. I tak na przykład PPSD Galicji i Śląska Cieszyńskiego zwracała szczególną uwagę na kwestię stosunków z Ukraińcami, co było przede wszystkim związane ze sprawą przynależności do Polski Lwowa. Podobnym problemem była też kwestia Wilna, tak samo jak Lwowa zamieszkanego głównie przez ludność polską.

³⁹ R. Stefanowski, *PPS 1892-1992*, Warszawa 1992, s. 92-93.

⁴⁰ J. Juchnowski, *Koncepcje polityki międzynarodowej polskiego ruchu socjalistycznego w latach 1939-1945*, Wrocław 1987, s. 3-4; J. Tomicki, *Polska Partia Socjalistyczna 1892-1948*, Warszawa 1983, s. 236-237; A. Wojtaszak, *Idee narodowe w myśli politycznej socjalistów w okresie walki o niepodległość Polski (1892-1921)*, Szczecin 1997, s. 87-88; A. Bobrus, *Koncepcje federacyjne w programie Polskiej Partii Socjalistycznej*, [w:] *Naród i państwo w myśli politycznej polskiego ruchu robotniczego (1882-1948)*, red. E. Olszewski, Lublin 1990, s. 214-217; S. Michałowski, *Myśl polityczna Polskiej Partii Socjalistycznej (1918-1939)*, Lublin 1994, s. 36-38.

⁴¹ K. Więch, *Polska Partia Socjalistyczna 1918-1921*, Warszawa 1978, s. 80-96.

Również PSL „Piaś” i związany z nim tygodnik o tym samym tytule, wydawany w Krakowie, bardziej interesował się w tym czasie sprawą wojny polsko-ukraińskiej. Na łamach tej gazety zamieszczano na przykład regularnie korespondencje z frontu ukraińskiego, gdzie toczyły się w 1919 roku ciężkie walki o Lwów⁴².

Nawet jednak w PPS istniały różne opcje polityczne w sprawach polskiej polityki wschodniej. Jeden z posłów tej partii Tadeusz Hołówko – który często publikował w „Robotniku” artykuły na temat stosunków polsko-litewskich – uważał, że „apetyty zaborcze burżuazji polskiej, mającej tyle majątków na Litwie staną się źródłem nieustających konfliktów z sąsiadami”⁴³.

Poza tym wskazywał, że polska szlachta „potrafiła związać z państwem polskim jedynie szlachtę litewską i ruską, pozostawiając obcym wobec państwowości i kultury polskiej lud litewski, białoruski i ukraiński, zresztą prawie w tym samym stopniu, jak i lud polski”⁴⁴.

Publicysta „Robotnika” uważał, że nie należy za wszelką cenę zmuszać Litwy do związku z Polską, ponieważ od czasu Rzeczypospolitej Obojga Narodów upłynął ponad wiek i w tym czasie powstała świadomość narodowa zarówno u Litwinów jak i innych nacji, zamieszkujących kiedyś obszar Polski szlacheckiej.

Ta różnica będzie tym bardziej oczywista, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że szlachta litewska uległa spolonizowaniu, gdy język i świadomość przynależności do narodu litewskiego zachowali głównie mieszkańcy prowincji, w miastach z kolei dominował żywioł polski. Tak było w Wilnie⁴⁵. Podobne w sumie koncepcje prezentował w swych wypowiedziach sejmowych, publikowanych na łamach prasy M. Niedziałkowski. Zwrócił on uwagę, że należy wyraźnie rozróżnić dwie części Litwy tak zwaną Litwę polsko-białoruską oraz Litwę etnograficzną i Białoruś prawosławną: „Litwa polsko-białoruska ciągnie do Polski, zaś z Litwą etnograficzną i Białorusią prawosławną trzeba będzie szukać związków o wiele mniej trwałych”⁴⁶.

⁴² *Z frontu ukraińskiego*, „Piaś” 20.04.1919, s. 7-8.

⁴³ T. Hołówko, *Komitet Narodowy w Paryżu*, „Robotnik” 5.01.1919, s. 2.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 2.

⁴⁵ J. Lewandowski, *Federalizm. Litwa i Białoruś w polityce obozu belwederskiego (XI 1918-IV 1920)*, Warszawa 1962, s. 84-86.

⁴⁶ *Przemówienie tow. Niedziałkowskiego*, „Robotnik” 4.04.1919, s. 3.

M. Niedziałkowski w swym przemówieniu skrytykował też polskie klasy posiadające, które jego zdaniem patrzyły w tym czasie na kwestię stosunków polsko-litewskich niemal wyłącznie w świetle własnych interesów⁴⁷. Tak wyrażony pogląd świadczy o tym, że M. Niedziałkowski był politykiem bardzo trzeźwo patrzącym na układ sił w Europie Wschodniej. W jego koncepcji, podzielanej przez znaczną część partii mieściło się przyłączenie do Polski tej części dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, która zamieszkała była w większości przez ludność polską, natomiast tam, gdzie żywioł litewski miał przewagę, polityk postulował powstanie osobnych państw i połączenie ich z Polską więzami sojuszniczymi.

Można powiedzieć, że koncepcja M. Niedziałkowskiego była jakby połączeniem idei federacyjnych J. Piłsudskiego oraz inkorporacyjnych Romana Dmowskiego – zakładała bowiem zarówno wcielenie do państwa polskiego ziem historycznie należących do Litwy, ale pod względem demograficznym o zdecydowanej przewadze żywiołu polskiego (na przykład Wileńszczyzna), jak i stworzenie państw buforowych między Polską a Rosją.

Trudno jednak oprzeć się refleksji, że mimo wszystko M. Niedziałkowski nie do końca trafnie patrzył na sytuację – jeśli bowiem odebrano by Litwie część jej historycznych ziem trudno zakładać, że to państwo będzie wobec Polski życzliwe.

Podobne wątpliwości miał również inny publicysta T. Hołówko. Uznał on, że koncepcja inkorporacyjna może skłócić z Polską narody dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego⁴⁸. Tymczasem nie może być to podstawą polskiej polityki wschodniej, ponieważ urażeni Białorusini i Litwini mogą związać się blisko z Rosją, co będzie miało fatalne skutki dla państwa polskiego. Publicysta ten uważał, że wprawdzie Polska jak na warunki środkowoeuropejskie jest dużym krajem, ale nie jest w stanie prowadzić polityki wielkomocarstwowej.

Równie gorącą krytykę przeprowadził T. Hołówko w stosunku do planów parcelacji ziemi obszarnej na Kresach i obdzielenia ziemią polskich chłopów. Publicysta uznał to za „chłopski imperializm”

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ T. Hołówko, *Perspektywy historyczne*, cz. 1, „Robotnik” 23.04.1919, s. 1-2.

i „wstrętne zadanie przymusowego polonizowania tego kraju”⁴⁹. Polityk ten nawoływał do takiego ułożenia spraw wschodnich, aby Polska zdołała przyciągnąć do siebie państwa powstałe na gruzach carskiego imperium.

Bardzo ważne słowa wyszły spod pióra T. Hołówki na temat państwa litewskiego. Uznał on, że koncepcje zakładające wcielenie do Polski Wileńszczyzny a jednocześnie wyrażające nadzieję, że Litwini w takiej sytuacji będą dążyć do związku z Polską były zupełnie nierealne: „Odpychamy od siebie Litwinów i Białorusinów. Głupią i śmieszną obłudą są słowa P. Dąbskiego, że państwo litewskie nie powinno chorować na wielkość i żądać Wilna, a jednocześnie upewniać, że nie mając Wilna będą Litwini dążyć do łączności z Polską”⁵⁰.

T. Hołówko uznał, że w wyniku takiej polityki Białoruś ostatecznie znajdzie się w orbicie wpływów rosyjskich, zostanie wręcz przez nią wchłonięta, zaś Litwa zwróci się w kierunku Niemiec, widząc w nich oparcie przeciw Polsce. Dlatego według niego „narody buforowe, które obecnie oddzielają Polskę od Rosji znikną i za pięćdziesiąt, sto lat Polska stanie pierś w pierś ze swymi największymi wrogami Niemcami i Rosją”⁵¹.

Ciekawa koncepcja pojawiła się również w stosunku do Litwy. T. Hołówko uznał, że należy stworzyć federacyjne państwo polsko-litewsko-ruskie ze stolicą w Wilnie, które pełniłoby rolę „przedmurza chroniącego Polskę przed potęgą Rosji, która prędzej czy później odrodzi się”⁵².

W innym artykule T. Hołówko uznał, że endecja torpedowała koncepcje stworzenia państwa federacyjnego i chciała inkorporować bezpośrednio do Polski ziemie dawnego Wielkiego Księstwa, na których przewagę miał żywioł polski⁵³. Tymczasem według niego należy w sprawie Wilna postępować z dużym wyczuciem, ponieważ zachowanie się Polaków wobec tego problemu będzie stanowiło swoisty test intencji, jakiego postępowania mogą się spodziewać małe narody Europy Wschodniej.

Gdyby Polacy zdołali się w tej sprawie porozumieć z Litwinami, byłyby szanse na stworzenie federacji, ale również na powiększenie jej o Es-

⁴⁹ Ibidem, s. 1.

⁵⁰ Ibidem, s. 2.

⁵¹ Ibidem, s. 1-2.

⁵² Ibidem, s. 1.

⁵³ T. Hołówko, *Zadania Polaków na Litwie*, „Robotnik” 6.05.1919, s. 1.

tończyków i Łotyszy: „Gdyby polskie Wilno potrafiło rozwiązać zagadnienie narodowe, czy Łotwa i Estonia nie weszłyby w związek ze stanami litewskimi? A wówczas mamy jeszcze jeden dostęp do morza przez Litwę i Rygę”⁵⁴. Publicysta widział jednak, że Litwini przejawiali ostrą niechęć do Polaków, tak więc uznawał tę koncepcję za mało realną.

Na łamach „Robotnika” ukazała się zgłoszona przez PPS rezolucja w sprawie stanowiska tej partii wobec granic państwa polskiego i stosunków z sąsiadami⁵⁵. Uchwała ta wyrażała poglądy PPS na temat miejsca Polski w Europie Środkowo-Wschodniej, a także na temat stosunków z Litwą.

Rezolucja ta przedrukowana przez „Robotnika” mówiła: „Sejm oświadcza uroczyście, że Rzeczpospolita Polska nie zamierza wcielić do składu państwowego Polski ziem b. Wielkiego Księstwa Litewskiego na mocy uchwały jednostronnej ciał ustawodawczych Polski. Rzeczpospolita dąży do uwolnienia ziem b. Wielkiego Księstwa Litewskiego spod obcej przemocy i umożliwienia narodom tych ziem wypowiedzenia się, co do losów swoich własnych i co do stosunku swego do państwa polskiego. Rzeczpospolita Polska dąży do łączności z narodami Wielkiego Księstwa Litewskiego na podstawie wspólnych interesów politycznych, gospodarczych i kulturalnych. Wyraz prawnopaństwowej tej łączności odpowiadać ma prawu każdego narodu decydowania o własnym losie.”⁵⁶

W komentarzu „Robotnik” poparł tę koncepcję, publicysta uznał bowiem, że „ze stanowiska demokratycznego, ze stanowiska prawa narodów do samostanowienia o sobie nie może tu być mowy o aneksji, o przyłączeniu siłą, o narzucaniu polskiego panowania”⁵⁷.

Błędem byłoby jednak sądzić, że w stronnictwie nie istniały kontrowersje na tle polityki w stosunku do Litwy. Na przykład Tomasz Nocznicki postulował, aby odbudować jedność zarówno z Litwą jak i Rosją, ale jednocześnie zwrócił uwagę, że w takim związku trzeba uszanować „ich inną wiarę”.

Publicysta ten domagał się również, żeby przeprowadzono reformy społeczne, ponieważ „zasady reform idące ze wschodu i północy są re-

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ *W sprawie pokoju, granic Polski i stosunku do sąsiednich narodów*, „Robotnik” 17.05.1919, s. 1.

⁵⁶ Ibidem, s. 1.

⁵⁷ *Przed dzisiejszym posiedzeniem sejmowym*, „Robotnik” 22.05.1919, s. 1.

formami najdalej idącymi i na nic tu się nie przyda mówienie, że je niosą tzw. Bolszewicy, boć nie idzie o to, kto przeprowadza reformy, ale że one się zrobią. Toteż Rzeczpospolita Polska ludowa musi zaprowadzić reformy potrzebne, bo inaczej trzeba będzie się od reformy siłą bronić”⁵⁸.

Te poglądy, wyrażane już wcześniej przez T. Nocznickiego, spotkały się z polemiką ze strony Stanisława Thugutta, który w tym czasie miał bardzo silną pozycję w PSL „Wyzwolenie” – S. Thugutt stwierdził, że nie „będziemy uczyć ludu nienawiści obszarnika, z którym i tak sobie da radę. Będziemy go uczyli miłości do Polski, która tak wiele jeszcze ofiar i poświęcenia wymaga”⁵⁹.

Również PPS i pisma z nią związane zwracały uwagę, że idea powrotu do granic przedrozbiorowych miała bardzo konkretne uzasadnienie ekonomiczne dla polskich obszarników, którzy chcieli odzyskać swe majątki na wschodzie.

Na łamach „Robotnika” skrytykowano powołanie jeszcze w listopadzie 1918 roku. Komitetu Obrony Kresów, który według pisma miał „charakter obszarniczo-reakcyjny”⁶⁰. Organ ten miał organizować władze na Litwie, był też wspierany przez władze państwowe, między innymi osobiście przez premiera Jędrzeja Moraczewskiego. „Robotnik” napisał, że „Mamy tu zatem typowo kolonialne stosunki z dawnych czasów: tworzy się towarzystwo kapitalistyczne, które co prawda ani grosza nie dało, ale za to współdziała z Rządem w organizacji władz na Litwie. Przypomina to dawne kampanie handlowe, które zdobywały kolonie i dzierżyły w nich władzę”⁶¹.

Z kolei koncepcje federalistyczne kojarzone z osobą J. Piłsudskiego spotykały się z dezaprobatą ze strony endecji, która ostro krytykowała utworzenie Litwy Środkowej wskazując, że takie posunięcie jedynie umiędzynarodowiło sprawę Wileńszczyzny⁶².

Polscy publicyści bardzo przychylnie przyjęli zajęcie przez wojska polskie Wilna 19 kwietnia 1919 roku. Widać jednak duże zróżnicowanie w komentarzach ze strony poszczególnych gazet. Na łamach „Robotnika”

⁵⁸ T. Nocznicki, *Do chłopów postów*, „Wyzwolenie” 23.02.1919, s. 1.

⁵⁹ S. Thugutt, *Obrachunki*, „Wyzwolenie” 5.01.1919, s. 2.

⁶⁰ *Zza kulis polityki kresowej*, „Robotnik” 10.03.1919, s. 2.

⁶¹ *Ibidem*, s. 2.

⁶² E. Maj, *Związek Ludowo-Narodowy 1919-1928. Studium z dziejów myśli politycznej*, Lublin 2000, s. 378-379.

T. Hołówko uznał, że zajęcie Wilna było wydarzeniem doniosłym, ale jego zdaniem należy dążyć do tego, aby powstało państwo litewskie, „które będzie miało trzy narodowe ośrodki: Kowno, Mińsk i Wilno, z których to ostatnie będzie jednocześnie państwowym ośrodkiem państwa litewskiego”⁶³.

I tak „Piast” donosząc o zdobyciu Wilna zwrócił szczególną uwagę na fakt, że przez te działania polska armia „czuje się na siłach do walki z bolszewizmem i że mimo trudności w należytych uzbrojeniu armii, zdołała już wytworzyć taką siłę militarną, że może podjąć walkę z tym największym wrogiem zarówno Polski jak i całej Europy”⁶⁴.

Poza tym według publicysty sukcesy militarne wojsk polskich na terenie dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego mogą być podstawą do odnowienia bliżej jeszcze nieokreślonego związku między Polską a Litwą: „Jeśli armii polskiej uda się wyswobodzić resztę Litwy spod najazdu bolszewickiego, to polityka polska znajdzie się w obliczu nowych faktów, które uproszczą znacznie rozwiązanie naszego stosunku państwowego do Litwy. Wiadomo, że Komitet polski w Paryżu zaproponował wydzielenie z ziem wielkiego księstwa litewskiego etnograficznie polskich ziem. (...) Uwolnienie Litwy od bolszewików i wciągnięcie jej w sferę oddziaływania państwa polskiego może stworzyć podstawę do nawiązania do dawnych tradycji, czyli do połączenia Litwy i Polski więzami unii”⁶⁵.

Starano się więc z jednej strony nie dopuścić do tego, aby ziemie zamieszkałe przez Polaków znalazły się poza obrębem państwa polskiego, z drugiej strony postulowano odnowienie unii z Litwą, która według publicysty tylko w związku z Polską mogła czuć się w miarę bezpieczna.

Na łamach „Piasta” uznano, że to właśnie polska armia jako najsilniejsza militarnie w Europie Wschodniej może powstrzymać wojska radzieckie, które postrzegano w tym czasie jako zagrożenie, podobnie jednak traktowano „białe armie”, których dowódcy deklarowali odbudowę imperium carskiego w granicach sprzed wojny.

Taka postawa była nie do przyjęcia dla polskich polityków. Było to tym bardziej ważne, że przecież Rada Komisarzy Ludowych na czele z Włodzimierzem Leninem deklarowała prawo samostanowienia naro-

⁶³ T, Hołówko, *Perspektywy historyczne*, cz. 2, „Robotnik” 24.04.1919, s. 1.

⁶⁴ *Wilno zdobyte przez polskie wojska*, „Piast” 27.04.1919, s. 10.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 10.

dów. Według publicysty „Piasta” należało dążyć do federacji z Litwą, takie państwo mogło być prawdziwym mocarstwem na terenie Europy Wschodniej i mogło stawić czoła zarówno Niemcom jak i Rosji.

Zdobycie Wilna spotkało się też z aprobatą wileńskiego „Słowa”, na jego łamach ukazał się interesujący artykuł na temat przyszłych polskich granic⁶⁶. Wprawdzie zajęto się przede wszystkim granicami na zachodzie, północy i południu, ale jednocześnie dziennikarz wileński wyraził nadzieję, że zostanie odbudowana w bliżej nieokreślonej przyszłości unia polsko-litewska i ziemie Rzeczypospolitej szlacheckiej, zamieszkałe przez ludność polską wrócą do Polski⁶⁷.

Dosyć ciekawe było opublikowanie na łamach „Dziennika Wileńskiego” polemiki z poglądami wyrażonymi przez Polaków w Kownie, deklarującymi wobec Taryby lojalność w tworzeniu państwa litewskiego, które według tej koncepcji miało posiadać stolicę w Wilnie i być złączone z Polską sojuszem (praktycznie w ten sposób postulowano odnowienie unii polsko-litewskiej)⁶⁸.

Na łamach „Dziennika Wileńskiego” została zamieszczona deklaracja Kowieńskiego Towarzystwa Rolniczego, w której czytamy między innymi, że autorzy deklaracji: „chcieliby widzieć wielką Litwę ze stolicą w Wilnie, bezpieczną od wrogów zewnętrznych na Wschodzie i Zachodzie przymierzem z Polską i wolną wewnątrz równouprawnieniem wszystkich narodowości i klas”⁶⁹. Taka postawa spotkała się z krytyką wileńskiej endecji, która widziała w tej deklaracji jedynie „wiernopoddańczy adres”⁷⁰ oraz wręcz zdradę polskich interesów narodowych⁷¹. Endecja wileńska starała się doprowadzić do szybkiej inkorporacji Wilna do Polski.

⁶⁶ *O nasze granice*, „Słowo” 23.04.1919, s. 1.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ J. Jurkiewicz, op. cit., s. 204.

⁶⁹ *Deklaracja Kowieńskiego Towarzystwa Rolniczego*, „Dziennik Wileński” 13.02.1920, s. 1-2.

⁷⁰ *Wiernopoddańczy adres*, „Dziennik Wileński” 13.02.1920, s. 2.

⁷¹ *Zagadnienie Wilna*, „Dziennik Wileński” 12.02.1920, s. 2.

dr n. med. Robert Gałązkowski

Akademia Medyczna w Warszawie

KWALIFIKOWANA PIERWSZA POMOC

Podstawy prawne. Nowe zadanie dla sił zbrojnych RP i służb podległych i nadzorowanych przez ministra spraw wewnętrznych i administracji – cz. I

„Żaden nawet doskonale funkcjonujący system ratownictwa medycznego nie będzie skuteczny, jeśli naoczny świadek nagłego zdarzenia nie rozpocznie pierwszy udzielania pierwszej pomocy”. Powyższa teza uzasadnia pojawienie się zapisów, które znalazły się w ustawie z dnia 8 września 2006 roku o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. nr 191 z 20 października 2006 roku) regulujących nauczanie pierwszej pomocy i kwalifikowanej pierwszej pomocy.

Pierwsza pomoc w rozumieniu potocznym powinna być udzielana przez każdego, stanowi ona podstawowy zasób wiedzy i umiejętności niezbędny do udzielania pomocy osobie w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego.

Kwalifikowana pierwsza pomoc to czynności wykonywane przez ratownika. Ustawa jasno określa, kim jest ratownik: „art. 13.1 Ratownikiem może być osoba:

- 1) posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych;
- 2) zatrudniona lub pełniąca służbę w jednostkach współpracujących z systemem, o których mowa w art. 15, lub będąca członkiem tych jednostek;
- 3) posiadająca ważne zaświadczenie o ukończeniu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, zwanego dalej „kursem” i uzyskała tytuł ratownika;
- 4) której stan zdrowia pozwala na udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy”.

Ratownik po ukończonym kursie kwalifikowanej pierwszej pomocy i uzyskaniu tytułu Ratownik na podstawie art. 14 ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym (PRM) ma jasno określony zakres czynności, które może wykonywać:

„Zakres czynności wykonywanych przez ratownika w ramach kwalifikowanej pierwszej pomocy obejmuje:

- 1) resuscytację krążeniowo-oddechową, bezprzyrządową i przyrządową z podaniem tlenu oraz zastosowaniem według wskazań defibrylatora zautomatyzowanego;
- 2) tamowanie krwotoków zewnętrznych i opatrywanie ran;
- 3) unieruchamianie złamań i podejrzeń złamań kości oraz zwichnięć;
- 4) ochronę przed wychłodzeniem lub przegrzaniem;
- 5) prowadzenie wstępnego postępowania przeciwwstrząsowego poprzez właściwe ułożenie osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, ochronę termiczną osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego;
- 6) stosowanie tlenoterapii biernej;
- 7) ewakuację z miejsca zdarzenia osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego;
- 8) wsparcie psychiczne osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego;
- 9) prowadzenie wstępnej segregacji medycznej w rozumieniu art. 43 ust. 2”.

Powyższy cytowany z ustawy zakres czynności wykonywanych przez Ratownika stanowi pozytywny przełom w legislacji regulującej kwestie prawne ratownictwa, ponieważ jasno po raz pierwszy w dokumencie rangi ustawy opisuje czynności (w domyśle uprawnienia) do ich wykonywania przez osoby nie posiadające wykształcenia medycznego. Dlaczego jest to tak istotne? Przedstawiona na samym początku teza jest niczym innym jak odniesieniem do życia codziennego. Faktem jest bowiem, że aby mieć 100% pewność, że fachowa pomoc medyczna dotrze zawsze na czas, na każdym większym skrzyżowaniu albo na każdym osiedlu mieszkaniowym powinna stać karetka tzw. zespół ratownictwa medycznego. Powinna stać, bo coś się może kiedyś wydarzyć. Ale to rozwiązanie z oczywistych względów jest nierealne. Dlatego właśnie mając na względzie realne możliwości działania systemu ratownictwa medycznego w ustawie o PRM opisano pierwszą pomoc, która będzie nauczana już na poziomie szkoły podstawowej oraz na dalszych etapach procesu kształcenia. Kwalifikowana pierwsza pomoc jest adresowana do

służb i innych podmiotów, które mogą być wykorzystane do współpracy z systemem PRM. Podmioty i służby szczególnie narażone na występowanie nagłego stanu zagrożenia zdrowotnego powinny posiadać fachowe przygotowanie do udzielania pomocy – zanim przybędzie specjalistyczny zespół ratownictwa medycznego – na wyższym poziomie niż tylko pierwsza pomoc.

W art. 13 ustawy o PRM ust. 8 wpisano delegację do wydania szczegółowego rozporządzenia tj. „minister właściwy do spraw zdrowia określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) ramowy program kursu obejmujący założenia organizacyjno-programowe, plan nauczania zawierający rozkład zajęć, wykaz umiejętności wynikowych i treści nauczania, uwzględniając w szczególności zakres wiedzy i umiejętności niezbędnych do udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- 2) kwalifikacje kadry dydaktycznej prowadzącej kurs, mając na celu zapewnienie odpowiedniego jej poziomu;
- 3) sposób przeprowadzenia egzaminu kończącego kurs, skład, tryb, powoływania i odwoływania komisji egzaminacyjnej, okres ważności oraz wzór zaświadczenia o ukończeniu kursu i uzyskaniu tytułu ratownik, mając na celu uwzględnienie obiektywnych kryteriów weryfikacji wiedzy i umiejętności zdobytych podczas kursu”.

Przytoczona powyżej delegacja ustawowa została wypełniona w dniu 19 marca 2007 roku poprzez podpisanie przez ministra zdrowia przedmiotowego rozporządzenia.

„ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA ZDROWIA”¹
z dnia 19 marca 2007 r.

w sprawie kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy

Na podstawie art. 13 ust. 8 ustawy z dnia 8 września 2006 roku o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. nr 191, poz. 1410) zarządza się, co następuje:

¹ Minister zdrowia kieruje działem administracji rządowej – zdrowie, na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia prezesa Rady Ministrów z dn. 18.07.2006 w sprawie szczegółowego zakresu działania ministra zdrowia (Dz. U. nr 131, poz. 924).

§ 1.

Rozporządzenie określa:

- 1) ramowy program kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, zwanego dalej „kursem”;
- 2) kwalifikacje kadry dydaktycznej prowadzącej kurs;
- 3) sposób przeprowadzania egzaminu kończącego kurs;
- 4) skład, tryb powoływania i odwoływania komisji egzaminacyjnej;
- 5) okres ważności i wzór zaświadczenia o ukończeniu kursu i uzyskaniu tytułu ratownika, zwanego dalej „zaświadczeniem”.

§ 2.

Ramowy program kursu stanowi załącznik nr 1 do rozporządzenia.

§ 3.

1. Zajęcia teoretyczne i praktyczne kursu prowadzi lekarz systemu, pielęgniarka systemu albo ratownik medyczny, posiadający aktualną wiedzę i umiejętności z zakresu objętego ramowym programem kursu oraz co najmniej trzyletnie doświadczenie zawodowe w wykonywaniu medycznych czynności ratunkowych.
2. Zajęcia teoretyczne i praktyczne w zakresie:
 - 1) psychologicznych aspektów wsparcia poszkodowanego, prowadzi psycholog posiadający, co najmniej trzyletnie doświadczenie zawodowe;
 - 2) ratownictwa technicznego, chemicznego, ekologicznego, wodnego i wysokościowego, prowadzi osoba posiadająca co najmniej trzyletnie doświadczenie w wykonywaniu czynności ratowniczych w danym rodzaju ratownictwa.
3. Kierownikiem merytorycznym kursu, odpowiedzialnym za realizację kursu, zgodnie z ramowym programem kursu, może być osoba, o której mowa w ust. 1

§ 4.

1. Kurs kończy się egzaminem z zakresu wiedzy i umiejętności objętych programem kursu.
2. Do egzaminu może przystąpić osoba, która spełnia, co najmniej jeden z następujących warunków:
 - 1) odbyła wszystkie zajęcia teoretyczne i praktyczne objęte programem kursu;
 - 2) posiada zaświadczenie, które utraciło ważność oraz jest zatrudniona
 - 3) w jednostkach współpracujących z systemem, o których mowa w art. 15 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 8 września 2006 roku o Państwowym Ratownictwie Medycznym, zwanej dalej „ustawą”, lub pełni w nich służbę lub jest ich członkiem.
1. Egzamin przeprowadzany jest z zakresu wiedzy i umiejętności objętych ramowym programem kursu.
2. Egzamin składa się z dwóch części: egzaminu teoretycznego i praktycznego.
3. Każda część egzaminu oceniana jest oddzielnie.

4. Miejsca i terminy egzaminu teoretycznego i praktycznego ustala kierownik merytoryczny kursu w porozumieniu z przewodniczącym komisji egzaminacyjnej, zwanej dalej „komisją”.

§ 5

1. Egzamin teoretyczny przeprowadzany jest w formie testu, ujętego w kartę testową składającego się z zestawu 30 zadań testowych wybranych przez komisję, spośród zadań testowych opracowanych przez Centrum Egzaminów Medycznych, działające na podstawie odrębnych przepisów i podanych do publicznej informacji na stronach internetowych Centrum Egzaminów Medycznych.
2. Karty testowe są przygotowywane, przechowywane i przekazywane w warunkach uniemożliwiających ich nieuprawnione ujawnienie oraz dostarczane na miejsce egzaminu teoretycznego przez kierownika merytorycznego kursu w dniu, w którym ma być przeprowadzony egzamin.
3. Karty testowe są zabezpieczone w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z ich treścią przez osoby nieuprawnione. Usunięcie zabezpieczeń i ujawnienie treści kart testowych następuje w sali egzaminacyjnej po rozpoczęciu egzaminu teoretycznego w obecności osób zdających.
4. W trakcie egzaminu teoretycznego zabronione jest wynoszenie lub usuwanie w inny sposób karty testowej z sali egzaminacyjnej.
5. Odpowiedzi na zadania testowe udziela się wyłącznie na karcie testowej.
6. Podstawą do zaliczenia egzaminu teoretycznego jest udzielenie prawidłowych odpowiedzi, na co najmniej 90% zadań testowych zawartych w karcie testowej.
7. Pozytywny wynik egzaminu teoretycznego stanowi warunek konieczny dopuszczenia do egzaminu praktycznego.

§ 6.

1. Egzamin praktyczny obejmuje wykonanie przez osobę zdającą:
 - 1) dwóch losowo wybranych zadań egzaminacyjnych sprawdzających praktyczne postępowanie w ramach kwalifikowanej pierwszej pomocy oraz
 - 2) resuscytacji krążeniowo-oddechowej na fantomie z elektronicznym monitorowaniem i oceną wykonywanych czynności wraz z możliwością wydruku danych.
2. Wykonanie zadań, o których mowa w ust. 1, oceniane jest odrębnie przez każdego członka komisji, posługującego się następującą skalą ocen: 5 (bardzo dobry), 4,5 (dobry plus), 4 (dobry), 3,5 (dostateczny plus), 3 (dostateczny), 2 (niedostateczny).
3. Ocena niedostateczna zostaje postawiona, gdy opowie się, za nią, co najmniej 75% składu komisji.
4. Oceną końcową za egzamin praktyczny jest ocena wynikająca ze średniej arytmetycznej ocen cząstkowych, uzyskanych od poszczególnych członków komisji zaokrąglona do oceny, o której mowa w ust. 2, z tym, że egzamin praktyczny uznaje się za zaliczony, jeżeli osoba zdająca otrzyma ocenę, co najmniej dostateczną.

§ 7.

W przypadku, gdy osoba zdająca nie zaliczy, w całości lub w części egzaminu lub nie przystąpi do niego w całości lub w jego części, z ważnych przyczyn losowych, może ona przystąpić do egzaminu lub jego części w następnym terminie, nie więcej jednak niż 2 razy.

§ 8.

- 1 Egzamin jest przeprowadzany przez komisję, składającą się z trzech osób:
 - 1) konsultanta wojewódzkiego w dziedzinie medycyny ratunkowej właściwego ze względu na siedzibę podmiotu prowadzącego kurs lub wskazanego przez niego lekarza systemu, jako przewodniczącego;
 - 2) lekarza, który jest przedstawicielem właściwej dla uczestników kursu jednostki współpracującej z systemem, o której mowa w art. 15 ust. 1 lub 2 ustawy;
 - 3) osoby, o której mowa w § 3 ust 1
- 2 Członków komisji powołuje i odwołuje kierownik podmiotu prowadzącego kurs.
- 3 W skład komisji nie może być powołana osoba, która jest małżonkiem lub krewnym albo powinowatym do drugiego stopnia włącznie osoby, która składa egzamin.

§ 9.

1. Osobie, która odbyła kurs i złożyła egzamin z wynikiem pozytywnym, kierownik podmiotu prowadzącego kurs wydaje zaświadczenie.
2. Zaświadczenie jest ważne przez okres 3 lat od dnia jego wydania.
3. Wzór zaświadczenia stanowi załącznik nr 2 do rozporządzenia.

§ 10.

1. Osoby, które uzyskały uprawnienia ratownika przed dniem wejścia w życie ustawy mogą przystąpić do egzaminu, o którym mowa w § 4, nie później niż w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.
2. Osoby, które przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, uzyskały zaświadczenia potwierdzające ukończenie kursu z zakresu wiedzy i umiejętności objętych programem kursu lub rozpoczęły kurs zgodnie z przepisami obowiązującymi w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym, mogą przystąpić do egzaminu, o którym mowa w § 4, nie później niż w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia.
3. Osoby, które przed dniem wejścia w życie rozporządzenia rozpoczęły kursy z zakresu wiedzy i umiejętności objętych programem kursu składają egzamin według przepisów niniejszego rozporządzenia.

§ 11.

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia”.

Przedstawione powyżej rozporządzenie w sposób szczegółowy reguluje: ramowy program kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy, kwalifikacje kadry dydaktycznej prowadzącej kurs; sposób przeprowadzania egzaminu kończącego kurs; skład, tryb powoływania i odwoływania komisji egzaminacyjnej oraz okres ważności i wzór zaświadczenia o ukończeniu kursu i uzyskaniu tytułu ratownika.

W załączniku nr 1 do rozporządzenia został opisany ramowy program kursu kwalifikowanej pierwszej pomocy, natomiast w załączniku nr 2 przedstawiono wzór zaświadczenia o ukończeniu kursu, który otrzyma po zdanym egzaminie jego uczestnik:

Ramowy program kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy

I. Założenia organizacyjno-programowe

Cel główny kształcenia:

Celem kształcenia jest przygotowanie ratowników jednostek współpracujących z systemem Państwowego Ratownictwa Medycznego do realizacji zadań z zakresu ratownictwa w czasie akcji ratowniczych, w tym w szczególności udzielania osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego kwalifikowanej pierwszej pomocy w miejscu zdarzenia, do czasu przekazania ich personelowi zakładów opieki zdrowotnej.

Szczegółowe cele kształcenia:

- 1) utrwalenie podstawowej wiedzy z zakresu udzielania pierwszej pomocy;
- 2) zdobycie i utrwalenie wiedzy z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy;
- 3) kształtowanie poczucia odpowiedzialności za jakość udzielonej pomocy;
- 4) kształtowanie właściwej postawy etycznej osób podejmujących czynności ratunkowe.

Czas trwania kursu:

Kurs powinien trwać co najmniej 66 godzin, w tym co najmniej 25 godzin zajęć teoretycznych oraz co najmniej 41 godzin zajęć praktycznych. W zależności od jednostki współpracującej z systemem, w której uczestnik kursu jest zatrudniony, pełni służbę lub jest członkiem, można zwiększyć maksymalnie o 50% liczbę godzin tego modułu, który jest najbardziej przydatny przy wykonywaniu zadań ratowniczych właściwych dla danej jednostki współpracującej z systemem.

Warunki realizacji kursu:

1. Podmiot prowadzący kurs zapewnia bazą dydaktyczną dostosowaną do liczby osób uczestniczących w kursie, w szczególności:
 - 1) sale wykładowe;
 - 2) sale seminaryjne;
 - 3) sale ćwiczeniowe wyposażone w:
 - rurki ustno-gardłowe wielorazowe typu Guedela (różnego rozmiaru,

w tym największe, przezroczyste – umożliwiające stwierdzenie obecności ciała obcego w świetle rurki),

- zestaw ssący: mechaniczny, ręczny z jednorazowym pojemnikiem na treść, dla dorosłych (wydajność, co najmniej 20 l/min) i niemowląt,
- worek samorozprężalny, przezroczysty, o konstrukcji umożliwiającej wentylację bierną i czynną przy objętości oddechowej od 500 do 800 ml, zapewniający częstość 10 oddechów na minutę mieszaniną o zawartości 97-100% tlenu, przy przepływie tlenu 15 l/min o konstrukcji uniemożliwiającej przekroczenie ciśnienia w układzie oddechowym 40 lub 45 cm słupa wody,
- worek samorozprężalny dla dzieci,
- maski twarzowe w 2 rozmiarach (dzieci od 5 lat i dorośli) przezroczyste z mankietem silikonowym fartuchowym,
- jednorazowa maska krtaniowa,
- reduktor łączący butlę tlenową z odbiornikami tlenu wykonany z mosiądzu (ewentualne elementy niemetalowe antystatyczne) przystosowany do pracy przy ciśnieniu roboczym, co najmniej 200 bar i ciśnienie zredukowane od 4 do 5 bar,
- zestaw jednorazowego użytku do tlenoterapii biernej z rezerwuarem (dwie przezroczyste maski z możliwością modelowania w części nosowej – jedna duża i jedna mała),
- butlę tlenową aluminiową o płaskim dnie, o pojemności sprężonego tlenu, co najmniej 400 litrów przy ciśnieniu 150 bar, z możliwością napełnienia w systemie DIN (dla tlenu medycznego), o ciśnieniu roboczym, co najmniej 200 bar,
- nosze typu deska z tworzywa sztucznego, przepuszczalne dla promieni X, z co najmniej czterema kompletami kodowanych kolorami pasów zabezpieczających mocowanych obrotowo, z zestawem klocków do unieruchamiania głowy i kręgosłupa szyjnego,
- nosze podbieraki,
- kołnierze szyjne z tworzywa sztucznego, wodoodporne z możliwością regulacji rozmiaru (dla dzieci i dorosłych) oraz badania tętna na tętnicach szyjnych,
- szyny typu Kramer o różnych wymiarach (1200 x 120 mm, 1000 x 100 mm, 900 x 120 mm, 250 x 50 mm) w zdejmowalnym powleczeniu każdej szyny z miękkim tworzywem nieprzepuszczalnym dla płynów, wydzielin i wydaliny,
- szynę wyciągową,
- opatrunki – różne wymiary (osobisty, kompresy gazowe jałowe, gaza opatrunkowa jałowa, opaski opatrunkowe dziane, chusta trójkątna tekstylna, bandaż elastyczny, siatka opatrunkowa nr 1, 2, 3 i 6, przylepiec z opatrunkiem, przylepiec bez opatrunku, komplet szkoleniowych opatrunków hydrożelowych schładzających),
- aparat do płukania oka z bocznym odpływem,
- rękawiczki nitrylowe jednorazowe,
- worek plastikowy z zamknięciem na odpady,

- płyn do dezynfekcji rąk,
- nożyczki ratownicze,
- nóż do cięcia pasów,
- folie izotermiczne,
- rurkę krtaniową,
- opatrunek wentylowy na rany klatki piersiowej,
- kamizelkę – szyna kręgosłupowa,
- wskaźnik, CO₂,
- szyny i materace podciśnieniowe,
- aspirator jadu,
- szkoleniowy defibrylator zautomatyzowany,
- fantom dziecka i niemowlęcia do nauki resuscytacji,
- kieszonkową maskę do sztucznej wentylacji z zaworem,
- fantom do nauki intubacji dotchawiczej dorosłego z przekrojem górnych dróg oddechowych do nauki i oceny wzrokowej prawidłowego stosowania rurki ustno-gardłowej (obecność tworów anatomicznych: wargi, zęby, język, podniebienie, ruchomy przekrój kręgosłupa w odcinku szyjnym, wejście do krtani i przełyku, nagłośnia),
- fantom w formie torsu do nauki udrażniania dróg oddechowych dorosłego metodami bezprzyrządowymi i oddechu sztucznego, a także masażu pośredniego serca i badania tętna na tętnicach szyjnych:
 - z elektronicznym monitorowaniem i oceną wykonywanych czynności wraz z możliwością wydruku danych w języku polskim,
 - z elektroniczną oceną czasu badania tętna,
 - z wbudowanym metronomem,
 - z możliwością oceny masażu w czasie rzeczywistym,
 - z możliwością oceny średniej głębokości ucisków,
 - z możliwością oceny średniej częstości ucisków na minutę,
 - z możliwością oceny ilości ucisków prawidłowych, zbyt płytkich i zbyt głębokich,
 - z możliwością oceny nieprawidłowego ułożenia rąk,
 - z możliwością oceny unoszenia klatki piersiowej w czasie wdechu, oceny objętości oddechowej, oceny ilości oddechów poprawnych, zbyt płytkich i zbyt głębokich,
- fantom do nauki udrażniania dróg oddechowych noworodka metodami bezprzyrządowymi i oddechu sztucznego oraz masażu pośredniego serca z kontrolą tętna na tętnicy ramiennej oraz z monitorowaniem i oceną oddechu i masażu:
 - z możliwością obserwacji unoszenia się przedniej ściany klatki piersiowej w czasie wentylacji,
 - z możliwością oceny prawidłowej i zbyt dużej objętości oddechowej,
 - z możliwością oceny zbyt szybkiego wdechu,

- z możliwością oceny prawidłowej i nieprawidłowej głębokości ucisków klatki piersiowej,
 - z możliwością oceny nieprawidłowego ułożenia palców do masażu,
 - respirator transportowy, objętościowo zmienny.
2. Osoby prowadzące zajęcia teoretyczne oraz zajęcia praktyczne powinny współpracować, celem jak najdoskonalszego kształtowania umiejętności objętych programem kursu.
 3. Podmiot prowadzący kurs opracowuje regulamin organizacyjny kursu, który określa w szczególności organizację szkolenia, zasady i tryb naboru osób przewidzianych do szkolenia oraz zakres obowiązków wykładowców i innych osób prowadzących zajęcia teoretyczne i praktyczne.
 4. Podmiot prowadzący kurs zapewnia sprawną organizację procesu dydaktycznego (jeden nauczyciel może prowadzić zajęcia praktyczne z grupą liczącą nie więcej niż 6 osób).
 5. Realizacja programu kursu:
 - 1) uwzględnia aktualną wiedzę, osiągnięcia teorii i praktyki kursu;
 - 2) jest dokonywana w oparciu o nowoczesne metody dydaktyczne;
 - 3) odbywa się na podstawie planu nauczania, zgodnie z opracowanym w formie pisemnej harmonogramem zajęć;
 6. Podmiot prowadzący kurs posiada:
 - 1) imienną listę osób prowadzących zajęcia w ramach poszczególnych modułów nauczania;
 - 2) imienną listę uczestników kursu;
 - 3) dokumentację zaliczania poszczególnych tematów przez uczestników kursu oraz dokumentację egzaminacyjną.

Sposób sprawdzania efektów nauczania:

Weryfikacja wiedzy i nabytych umiejętności odbywa się w oparciu o egzamin składający się z dwóch części: egzaminu teoretycznego i egzaminu praktycznego.

II. Plan nauczania

Lp.	Temat/Zagadnienie	Liczba zajęć teoretycznych	Liczba zajęć praktycznych	Liczba godzin ogółem
1.	Organizacja ratownictwa medycznego – podstawy prawne	1	-	1
2.	Bezpieczeństwo własne, poszkodowanego, miejsca zdarzenia	2	1	3
3.	Zestawy ratownicze, dezynfekcja sprzętu	2	3	5

4.	Elementy anatomii i fizjologii, ocena poszkodowanego, badanie wstępne oraz szczegółowe	2	2	4
5.	Poszkodowany nieprzytomny	1	1	2
6.	Resuscytacja (dorosły, dziecko, niemowlę, noworodek, sytuacje szczególne)	2	8	10
7.	Defibrylator zautomatyzowany. Zasady defibrylacji poszkodowanego metodą półautomatyczną i automatyczną	1	2	3
8.	Wstrząs	2	-	2
9.	Inne stany nagłe – drgawki, cukrzyca zdekompensowana, zawał mięśnia sercowego, udar mózgowy, zatrucia, podtopienie	2	-	2
10.	Urazy mechaniczne i obrażenia – złamania, zwichnięcia, skręcenia, krwotoki, obrażenia klatki piersiowej, brzucha, kręgosłupa, głowy i kończyn	3	8	11
11.	Urazy chemiczne, termiczne, elektryczne i obrażenia, zagrożenia środowiskowe	2	1	3
12.	Taktyka działań ratowniczych – zdarzenie masowe, mnogie, segregacja wstępna, karta udzielonej pomocy, logistyka	2	4	6
13.	Ewakuacja ze strefy zagrożenia	2	2	4

14.	Udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy w sytuacjach symulowanych	-	7	7
15.	Psychologiczne aspekty wsparcia poszkodowanych	1	2	3
16.	Zajęcia do dyspozycji prowadzących *			
Razem:		25	41	66

* W zależności od jednostki współpracującej z systemem, w której uczestnik kursu jest zatrudniony, pełni w niej służbę lub jest jej członkiem, można zwiększyć maksymalnie o 50% liczbę godzin tego modułu, który jest najbardziej przydatny przy wykonywaniu zadań ratowniczych właściwych dla danej jednostki współpracującej z systemem.

III. Treści nauczania i umiejętności wynikowe

1. Organizacja ratownictwa medycznego – podstawy prawne:

System Państwowe Ratownictwo Medyczne. Organizacja współczesnego ratownictwa zintegrowanego – podstawy prawne działania. Ratownictwo przedszpitalne. Organizacja ratownictwa medycznego w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. Cel stosowania standardów ratowniczych w ratownictwie medycznym. Wyposażenie w sprzęt medyczny jednostek współpracujących z systemem np. Jednostek Ratowniczo-Gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- organizacji ratownictwa medycznego w ramach ratownictwa zintegrowanego,
- podstaw prawnych funkcjonowania systemu ratownictwa medycznego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- wyposażenia podmiotu ratowniczego w sprzęt do udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy.

2. Bezpieczeństwo własne, poszkodowanego, miejsca zdarzenia:

Bezpieczeństwo higieniczno-sanitarne w czasie akcji. Ryzyko zakażeń m.in. WZW i HIV. Zapobieganie kontaktowi z krwią, wydzielinami i wydaliniami poszkodowanych. Postępowanie w przypadku zranień z przedmiotami mającymi kontakt z krwią, wydzielinami i wydaliniami poszkodowanych oraz w przypadku innych ekspozycji na materiał zakaźny. Postępowanie ze zużytymi materiałami opatrunkowymi i innymi odpadami. Higieniczno-sanitarne warunki pozostawiania miejsca zdarzenia. Bezpieczeństwo poszkodowanego: zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne, jako wskazania do natychmiastowej ewakuacji. Bezpieczeństwo w miejscach zdarzenia i w czasie ewakuacji. Taktyka ratownictwa medycznego w akcjach ratowniczych różnego typu.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- korzystania ze sprzętu ochronnego znajdującego się w wyposażeniu zestawów ratowniczych,
- postępowania z odpadami medycznymi,
- oceny zagrożeń dla siebie i poszkodowanego,
- właściwego postępowania ze sprzętem ratowniczym zanieczyszczonym krwią, wydalinami i wydzielinami (materiał potencjalnie zakaźny).

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące zagrożeń występujących na miejscu zdarzenia (chorób zakaźnych, czynników fizycznych, chemicznych).

3. Zestawy ratownicze, dezynfekcja sprzętu:

Elementy składowe zestawu ratowniczego-przeznaczenie, możliwości wykorzystania, zasady użycia. Opis poszczególnych elementów składowych zestawów ratowniczych i ich przeznaczenie. Posługiwanie się zestawem ratowniczym w różnych warunkach i sytuacjach ratowniczych, montaż i demontaż poszczególnych elementów zestawów. Worek samorozprężalny, sprzęt do tlenoterapii biernej. Bezpieczne posługiwanie się tlenem w różnych warunkach. Zasady zbierania, transportu, przechowywania, dezynfekcji sprzętu i utylizacji środków opatrunkowych potencjalnie zakaźnych. Organizacja punktu odkażania sprzętu ratowniczego w jednostkach współpracujących z systemem. Zasady uzupełniania zużytych materiałów wchodzących w skład zestawu. Dokumentacja gotowości sprzętu. Zaopatrzenie i odzyskiwanie sprzętu wielorazowego.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- korzystania ze sprzętu znajdującego się w wyposażeniu zestawów ratowniczych,
- właściwego postępowania ze sprzętem medycznym zanieczyszczonym krwią, wydalinami i wydzielinami (materiał potencjalnie zakaźny).

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- możliwości użycia tlenu w różnych warunkach.

4. Elementy anatomii i fizjologii, ocena poszkodowanego:

Podstawy topografii narządów i układów. Elementy anatomii i czynności układu oddechowego, krążenia i nerwowego. Rola poszczególnych narządów i układów w prawidłowym funkcjonowaniu organizmu człowieka. Wywiad ratowniczy. Zasady prowadzenia wywiadu ratowniczego. Ocena podstawowych funkcji życiowych, ocena obrażeń ciała. Badanie wstępne, badanie szczegółowe. Wpływ prawidłowości przeprowadzenia badań, na skuteczność udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- przeprowadzenia wywiadu ratowniczego,
- oceny podstawowych czynności życiowych, oceny rodzajów obrażeń ciała,
- przeprowadzenia badania wstępnego i szczegółowego.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące rozmieszczenia

podstawowych narządów i układów oraz ich roli w prawidłowym funkcjonowaniu organizmu.

5. Poszkodowany nieprzytomny:

Przyczyny utraty przytomności. Niebezpieczeństwa wynikające z utraty przytomności u poszkodowanego oraz znaczenie zachowania drożności dróg oddechowych i czynności oddychania u osoby nieprzytomnej. Procedura postępowania z nieprzytomnym. Pozycja boczna bezpieczna. Omdlenie. Ocena stanu przytomności. Zasady postępowania w przypadku nagłego zatrzymania podstawowych funkcji życiowych.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- oceny stanu poszkodowanego w zakresie podstawowych funkcji życiowych w tym: oceny przytomności, oceny oddychania, oceny krążenia, ułożenia poszkodowanego w pozycji bocznej bezpiecznej,
- zapewnienia komfortu cieplnego, spokoju i bezpieczeństwa do chwili przekazania poszkodowanego personelowi zakładów opieki zdrowotnej,
- przekazania poszkodowanego i informacji o nim oraz o podjętych działaniach personelowi zakładów opieki zdrowotnej.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- przyczyn utraty przytomności u poszkodowanego w różnych sytuacjach np.: wypadek drogowy, pożar, emisja substancji niebezpiecznej, stanu utraty przytomności, jako stanu bezpośredniego zagrożenia życia,
- procedury postępowania przy ocenie stanu poszkodowanego w zakresie podstawowych funkcji życiowych: ocena poszkodowanego w zakresie doznanych urazów, ocena przytomności – algorytm postępowania u osoby nieprzytomnej oraz u osoby przytomnej.

6. Resuscytacja (dorosły, dziecko, niemowlę, noworodek, sytuacje szczególne):

Zasady postępowania w przypadku nagłego zatrzymania podstawowych funkcji życiowych. Metody udrażniania dróg oddechowych. Metody usuwania ciała obcego z dróg oddechowych. Bezprzyrządowe i przyrządowe prowadzenie oddechu zastępczego wysokimi stężeniami tlenu. Zasady i parametry prowadzenia zewnętrznego masażu serca u dorosłego, dziecka, niemowlęcia, noworodka i kobiety ciężarnej. Resuscytacja krążeniowo-oddechowa dorosłego, dziecka, noworodka, niemowlęcia, kobiety ciężarnej. Procedury ratownicze i algorytmy postępowania.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- udrożnienia dróg oddechowych za pomocą rękoczynów udrażniających,
- udrożnienia z zastosowaniem rurki ustno-gardłowej oraz oceny skuteczności wykonanych czynności,
- usunięcia ciała obcego – płynnego z dróg oddechowych, użycia metod bezprzyrządowych lub urządzenia ssącego,
- usunięcia ciała obcego – stałego z dróg oddechowych, ucisk nadbrzusza lub masaż zewnętrzny serca,

- prowadzenia oddechu zastępczego bezprzyrządowo i przyrządowo, w tym 100% tlenem,
- prowadzenia postępowania w ramach resuscytacji krążeniowo-oddechowej u dorosłych, w tym u kobiet ciężarnych, sztucznej wentylacji płuc metodą usta – usta, usta – nos, usta – usta lub nos, usta – maska,
- znajomości zasad i parametrów prowadzenia zewnętrznego masażu serca,
- oceny stanu poszkodowanego dziecka w zakresie podstawowych funkcji życiowych (przytomność, oddychanie, krążenie),
- wykonania resuscytacji krążeniowo-oddechowej dziecka zgodnie z poznanymi zasadami,
- wykonania badania wstępnego noworodka lub niemowlęcia,
- wykonania resuscytacji krążeniowo-oddechowej noworodka lub niemowlęcia z podawaniem tlenu pobieranego przez ratownika z worka samorozprężalnego z rezerwuarem tlenu,
- posługiwania się podstawowym sprzętem do prowadzenia sztucznej wentylacji (rurka ustno-gardłowa, urządzenie ssące, worek samorozprężalny, rezerwuuar tlenu, maski).

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- różnicy między śmiercią kliniczną a biologiczną, znaczenia postępowania resuscytacyjnego u osoby w stanie śmierci klinicznej,
- przyczyn nagłego zatrzymania oddychania i krążenia, objawów zatrzymania krążenia i oddychania,
- oceny oddychania – algorytm postępowania u osoby oddychającej i nie oddychającej,
- oceny krążenia – algorytm postępowania u osoby z wyczuwalnym tętnem i u osoby bez wyczuwalnego tętna,
- specyfiki resuscytacji krążeniowo-oddechowej u dzieci i niemowląt, noworodków i kobiet ciężarnych.

7. Zasady defibrylacji poszkodowanego metodą półautomatyczną i automatyczną:

Defibrylator zautomatyzowany – zasada działania, wskazania i przeciwwskazania do jego użycia. Obsługa defibrylatora zautomatyzowanego. Defibrylacja jako element resuscytacji krążeniowo-oddechowej. Uruchomienie urządzenia, zasady przykładania elektrod, postępowanie zgodne z komunikatami z urządzenia, bezpieczeństwo pracy.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności

- bezpiecznej obsługi defibrylatora zautomatyzowanego,
- wykonania, w przypadku zatrzymania krążenia, defibrylacji przy użyciu defibrylatora zautomatyzowanego.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- wskazań i przeciwwskazań do użycia defibrylatora zautomatyzowanego,
- roli defibrylacji w procesie ratowania życia,

- zagrożeń dla poszkodowanego i ratownika wynikających ze stosowania defibrylatora.

8. Wstrząs:

Zagrożenie wstrząsem. Przyczyny i objawy wstrząsu. Udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy poszkodowanym we wstrząsie. Pozycja przeciwwstrząsowa. Procedura ratownicza.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- oceny stanu poszkodowanego pod kątem zagrożenia wstrząsem,
- zabezpieczenia poszkodowanego we wstrząsie zgodnie z procedurą w tym: opatrzenia obrażeń, zapewnienia komfortu termicznego, zastosowania tlenoterapii, ułożenia poszkodowanego w pozycji przeciwwstrząsowej klasycznej (lub na noszach – pozycji Trendelenburga), zapewnienia komfortu psychicznego.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- podstawowych, charakterystycznych objawów wstrząsu,
- zasad postępowania z poszkodowanym we wstrząsie.

9. Inne stany nagłe – drgawki, cukrzyca, zawał mięśnia sercowego, udar mózgowy, zatrucia, podtopienie:

Ogólne informacje dotyczące objawów padaczki, cukrzycy zawału mięśnia sercowego, udaru mózgu, zatruc. Postępowanie z chorym na padaczkę w czasie i po ataku oraz w innych napadach drgawkowych. Postępowanie z chorym na cukrzycę: przytomnym i nieprzytomnym. Postępowanie ratownicze w przypadku podejrzenia zawału mięśnia sercowego. Postępowanie ratownicze w przypadku podejrzenia udaru mózgu. Postępowanie ratownicze w przypadku podejrzenia zatruc. Mechanizm tonięcia. Postępowanie ratownicze w przypadku podtopienia.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- przeprowadzenia stosownej procedury w przypadku wystąpienia drgawek,
- przeprowadzenia stosownej procedury w zaburzeniach krążeniowo-oddechowych w stanach nieurazowych,
- przeprowadzenia stosownej procedury przy zatruciach wziewnych lub pokarmowych,
- przeprowadzenia stosownej procedury ratowania po podtopieniu (czynności wykonywane w wodzie i po badaniu wstępnym).

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- objawów padaczki, cukrzycy, zawału mięśnia sercowego, udaru mózgu,
- dróg wnikania trucizn do organizmu,
- charakterystycznych objawów zatruc, na przykładzie chloru, amoniaku, tlenku węgla,
- zasad postępowania ratowniczego w przypadku zatruc substancjami,
- mechanizmu tonięcia.

10. Urazy mechaniczne i obrażenia – złamania, zwichnięcia, skręcenia, krwotoki, obrażenia klatki piersiowej, brzucha, kręgosłupa, głowy i kończyn:

Rodzaje ran. Podstawy aseptyki i antyseptyki. Rany miksty. Rodzaje krwotoków. Zasady tamowania krwotoków i krwawień zewnętrznych. Zasady opatrywania ran. Opatrywanie poszczególnych obszarów ciała. Zagrożenia związane z krwotokami wewnętrznymi. Rodzaje złamań, objawy i konsekwencje. Urazy stawów. Stabilizacja i unieruchamianie środkami standardowymi i doraźnymi w pozycji zbliżonej do fizjologicznej lub zastanej. Sposoby postępowania w przypadku złamań, zwichnięć, skręceń przy zastosowaniu procedur ratowniczych. Objawy oraz zasady postępowania w obrażeniach kręgosłupa. Podejrzenie urazu kręgosłupa. Udzielanie pomocy poszkodowanemu z podejrzeniem urazu kręgosłupa. Stabilizacja i unieruchamianie kręgosłupa w odcinku szyjnym. Podstawowe objawy oraz ogólne zasady postępowania w przypadku obrażeń głowy, klatki piersiowej, brzucha i miednicy. Procedury ratownicze.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- stosowania materiałów opatrunkowych do opatrywania ran (elastyczne siatki opatrunkowe, bandaż elastyczny, dziany lub inne), nakładania opatrunku osłaniającego lub chłonnego,
- nakładania opatrunku uciskowego,
- zakładanie opatrunku zastawkowego na rany klatki piersiowej, opatrywania kikuta i zabezpieczenia amputowanej części ciała,
- stosowania procedury postępowania w sytuacji krwotoku zewnętrznego,
- wykonania doraźnego zatamowanie krwotoku z kończyny,
- unieruchamiania kończyn za pomocą standardowych szyn Kramera i innego sprzętu pomocniczego (np. chusta trójkątna, deska, kij, szyny) w oparciu o przyjęte procedury ratownicze,
- zdejmowania kasku u poszkodowanego motocyklisty,
- stabilizacji odcinka szyjnego kręgosłupa za pomocą kołnierza (jeden lub dwóch ratowników),
- unieruchamiania poszkodowanego z urazem kręgosłupa z wykorzystaniem dostępnego sprzętu unieruchamiającego (np. kamizelka Kendricka, nosze typu deska z pasami mocującymi lub inne),
- udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy w przypadku obrażeń: głowy, klatki piersiowej, brzucha i miednicy zgodnie z przyjętymi procedurami postępowania,
- sprawowania opieki nad poszkodowanym (obserwacja podstawowych czynności życiowych i reagowanie).

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- niebezpieczeństw związanych z ranami (krwotok, zakażenie) oraz ich lokalizacja (np. okolica głowy, klatki piersiowej, brzucha),
- zasad postępowania z amputowanymi częściami ciała, rodzajów i przyczyn krwotoków,

- przebiegu głównych naczyń krwionośnych (pod kątem ucisku ręcznego pośredniego),
- sposobów opatrywania krwotoków oraz okoliczności zastosowania opatrunku uciskowego/opaski zaciskowej,
- niebezpieczeństw związanych z krwotokami zewnętrznymi i wewnętrznymi,
- pojęć: złamanie, zwichnięcie i skręcenie, pozycja zbliżona do fizjologicznej, pozycja zastana,
- podstawowych niebezpieczeństw związanych z obrażeniami narządu ruchu oraz wynikających z nieprawidłowego postępowania w sytuacji złamania i zwichnięcia,
- zasad postępowania w przypadku złamania otwartego i zamkniętego,
- podstawowych objawów występujących w sytuacji urazu kręgosłupa,
- konsekwencji nieprawidłowego postępowania z osobą z urazem kręgosłupa oraz powikłań wynikających z faktu urazu (w podstawowym zakresie np.: długotrwałe unieruchomienie poszkodowanego wskutek urazu rdzenia kręgowego),
- podstawowych objawów wynikających z urazów głowy, klatki piersiowej, brzucha i miednicy,
- niebezpieczeństw związanych z powyższymi urazami (utrata podstawowych funkcji życiowych, krwotok wewnętrzny).

11. Urazy chemiczne, termiczne, elektryczne i obrażenia, zagrożenia środowiskowe, akty terroru:

Objawy i zagrożenia w przypadku urazów i obrażeń termicznych, chemicznych i elektrycznych. Drogi wnikania i działanie na organizm ludzki niektórych substancji chemicznych. Procedury postępowania w przypadku urazów termicznych, chemicznych i elektrycznych. Dekontaminacja. Procedury ratownicze.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- stosowania procedur postępowania w przypadku: oparzeń termicznych, odmrożeń, oparzeń chemicznych,
- przeprowadzenia dekontaminacji wstępnej oparzonego substancją chemiczną,
- oceny w oparciu o wiedzę z taktyki działań ratowniczych możliwości zastosowania tlenoterapii w danej sytuacji.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące: charakterystycznych cech oparzenia I, II i III stopnia,

- ogólnych zasad postępowania w przypadku odmrożeń,
- zasad postępowania w przypadku wychłodzenia organizmu (hipotermii) z uwzględnieniem tlenoterapii, zasad wentylacji poszkodowanych oraz badania tętna i masażu zewnętrznego serca),
- zasad prowadzenia kwalifikowanej pierwszej pomocy w przypadku wystą-

- pienia aktów terrorystycznych,
- postępowania ratowniczego w przypadku oparzeń chemicznych,
- zasad przeprowadzania dekontaminacji wstępnej oparzonego substancją chemiczną,
- podstawowego postępowania ratowniczego w przypadku porażenia prądem elektrycznym.

12. Taktyka działań ratowniczych – zdarzenie masowe, mnogie, pojedyncze, segregacja, karta udzielonej pomocy, logistyka:

Założenia taktyczne w ratownictwie – procedura i znaczenie. Pojęcie zdarzenia masowego, mnogiego, pojedynczego. Segregacja wstępna jako proces określenia priorytetów leczniczo-transportowych. Cel i zasady szybkiej oceny stanu poszkodowanego w podstawowym zakresie. Zasady podziału poszkodowanych na grupy segregacyjne. Karta segregacyjna. Karta udzielonej pomocy. Zasady współpracy z Lotniczym Pogotowiem Ratunkowym.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- określenia założeń taktycznych realizowanych w poszczególnych fazach akcji ratowniczej,
- przeprowadzenia oceny stanu poszkodowanego w oparciu o algorytmy,
- oceny podstawowych funkcji życiowych (przytomność, oddychanie, krążenie),
- ogólnego badania całego ciała w zakresie podstawowym (badanie wzrokowe, manualne) w celu ustalenia obrażeń (rany, krwotoki, urazy kostno-stawowe, urazy kręgosłupa, urazy termiczne, chemiczne),
- „wykonania oceny stanu poszkodowanego: rana głowy, uraz kręgosłupa, złamanie w obrębie kończyny dolnej i górnej, krwotok zewnętrzny w obrębie kończyny górnej lub dolnej, uraz klatki piersiowej, uraz brzucha,
- przeprowadzenia segregacji poszkodowanych w sytuacji zdarzenia mnogiego lub masowego, z zakwalifikowaniem do poszczególnych grup segregacji (osoby wymagające natychmiastowej pomocy, a w drugiej kolejności osoby wymagające pilnej pomocy, a następnie osoby wymagające pomocy odroczonej), wypełniania karty udzielonej pomocy,
- stosowania kolorów segregacyjnych.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- zakresu wymaganej pomocy w zdarzeniach pojedynczych, mnogich i masowych,
- nazw poszczególnych obszarów ciała, narządów człowieka, kolorów segregacyjnych.

13. Ewakuacja ze strefy zagrożenia:

Zasady identyfikacji zagrożeń dla poszkodowanych i ratowników oraz wyznaczenia strefy zagrożenia. Sposoby ewakuacji poszkodowanych w różnych warunkach taktycznych. Sposoby układania poszkodowanych po urazach. Układanie na noszach. Zasady ewakuacji poszkodowanych na noszach. Pokonywanie przeszkód terenowych

w czasie ewakuacji. Organizacja działań ratowniczych w nocy oraz warunkach niskich temperatur, a także w innych niekorzystnych warunkach atmosferycznych. Organizacja i przeprowadzenie bezpiecznej ewakuacji osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowia lub życia.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności dotyczące:

- rozpoznawania zagrożeń dla poszkodowanych (wewnętrznych i zewnętrznych), w tym: wyznaczania strefy zagrożenia, z której obowiązuje ewakuacja, stosowania procedur ratowniczych podczas ewakuacji poszkodowanych,
- wyboru właściwego sposobu układania na noszach,
- ułożenia poszkodowanych w pozycjach: bocznej ustalonej (i modyfikacje), resuscytacyjnej, przeciwwstrząsowej, półsiedzącej, półsiedzącej z opuszczonymi nogami,
- przemieszczania jednoosobowego (chwyt Rauteka lub modyfikacje metody),
- przemieszczania sposobami zespołowymi ze szczególnym uwzględnieniem poszkodowanego z urazem kręgosłupa,
- układania poszkodowanego w sytuacji urazu głowy, klatki piersiowej, brzucha i miednicy, podejrzenia wstrząsu, kobiety w ciąży,
- przeprowadzenia kwalifikowanego i bezpiecznego transportu osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowia lub życia.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące:

- zasad ewakuacji poszkodowanego z urazami lub obrażeniami kręgosłupa,
- zasad ewakuacji poszkodowanych z urazami lub obrażeniami innych okolic ciała (głowy, klatki piersiowej, brzucha i miednicy),
- zasad ewakuacji poszkodowanych z innymi urazami lub obrażeniami (np. złamania, krwotoki, rany różnych okolic ciała),
- charakterystycznych cech ułożeń poszkodowanych stosowanych w kwalifikowanej pierwszej pomocy oraz sytuacji, w których są wykonywane:
- zaleceń w odniesieniu do prowadzenia działań i sprawowania opieki nad poszkodowanym w nocy oraz w niekorzystnych dla poszkodowanego warunkach atmosferycznych, organizacji ewakuacji z miejsca zagrożenia.

14. Udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy w sytuacjach symulowanych:

Ocena zastanej sytuacji ratowniczej i prognoza jej rozwoju – rozpoznanie wstępne. Ocena aktualnego zagrożenia poszkodowanych w miejscu zdarzenia i ryzyka ratowniczego. Konstruowanie i przyjęcie planu medycznych działań ratowniczych. Zastosowanie podziału na podstawowe zadania taktyczne z zakresu ratownictwa medycznego – przybycie, zabezpieczenie miejsca zdarzenia, dotarcie do poszkodowanego, udzielenie pomocy lub ewakuacja, wykonanie dostępu do poszkodowanego – w zdarzeniach komunikacyjnych, chemicznych, pożarowo-wybuchowych, budowlanych, górskich, górniczych, wysokościowych, wodnych (morskich) i wyko-

nywanie innych czynności ratowniczych, np.: przewidzianych dla specjalistycznych grup ratowniczych. Postępowanie kierującego działaniem ratowniczym w sytuacji zdarzenia uznanego za masowe. Organizacja dekontaminacji w czasie działań ratowniczych oraz w czasie katastrofy. Organizacja zabezpieczenia logistycznego zdarzeń masowych i w czasie katastrof. Aspekty zabezpieczenia medycznego działań ratowniczych. Rola i zadania centrum powiadamiania ratunkowego lub zintegrowanych stanowisk kierowania Państwowej Straży Pożarnej i itp.

15. Psychologiczne aspekty wsparcia poszkodowanych:

Wpływ sytuacji trudnych na sprawność funkcjonowania ratownika i poszkodowanych. Stres, jego objawy oraz sposoby radzenia sobie ze stresem. Rola wsparcia psychicznego dla poszkodowanego i ratownika. Zasady organizacji wsparcia psychicznego dla ofiar zdarzenia, w szczególności dla dzieci. Nawiązywanie kontaktu, udzielanie wsparcia.

W wyniku realizacji słuchacz posiada wiadomości dotyczące: wpływu sytuacji trudnych na sprawność funkcjonowania ratownika i poszkodowanego,

- stresu (rodzaje, źródła, objawy, skutki) w działaniach ratowniczych,
- konieczności wsparcia psychicznego poszkodowanych oraz ratowników,
- zasad organizacji wsparcia psychicznego dla ofiar zdarzenia.

W wyniku realizacji słuchacz posiada umiejętności:

- nawiązywania kontaktu z poszkodowanym i udzielania wsparcia psychicznego, radzenia sobie z sytuacjami trudnymi w kontakcie z poszkodowanymi,
- radzenia sobie ze stresem i trudnymi emocjami.

16. Zajęcia do dyspozycji prowadzących:

W zależności od uczestników kursu, kierownik merytoryczny kursu może zwiększyć maksymalnie o 50% liczbę godzin tego modułu, który jest najbardziej przydatny przy wykonywaniu zadań ratowniczych właściwych dla danej jednostki współpracującej z systemem.

Zalecana jest również wizyta słuchaczy w szpitalnym oddziale ratunkowym lub szpitalu posiadającym specjalistyczny oddział np. toksykologiczny, oparzeniowy, hiperbaryczny, zakaźny oraz w zintegrowanym stanowisku kierowania Państwowej Straży Pożarnej lub w centrum powiadamiania ratunkowego.

IV. Wskazówki metodyczne i metodologiczne

1. Zajęcia prowadzone są w formie wykładów, seminariów i ćwiczeń praktycznych z użyciem nowoczesnych środków dydaktycznych.
2. Uczestnik kursu powinien umieć poprawnie wykonać każdą czynność (zaliczenie na ocenę), określoną w wykazie umiejętności zdobytych podczas kursu.

W odniesieniu do przedstawionego powyżej rozporządzenia dotknęliśmy części organizacyjno-merytorycznej i prawnej w znaczeniu ogólnym.

nym, regulującej czynności ratownika wynikające z ustawy o PRM, a także szczegółowe zapisy rozporządzenia o kwalifikowanej pierwszej pomocy oraz ramowego programu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy.

WZÓR

.....
(pieczęć podmiotu prowadzącego kurs)

Nr...../.....r.
(numer zaświadczenia)

.....
(miejsowość, data)

ZAŚWIADCZENIE

o ukończeniu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy i uzyskaniu tytułu ratownika

Zaświadcza się, że:

Pan/Pani.....
(imię i nazwisko, numer PESEL)

uczestniczył(a) w organizowanym przez

.....
(nazwa i siedziba podmiotu prowadzącego kurs)

w dniach: od..... do

(dzień/miesiąc/rok)

(dzień/miesiąc/rok)

kursie w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy

i złożył(a) egzamin przed Komisją Egzaminacyjną z wynikiem pozytywnym
uzyskując tytuł ratownika

.....
(pieczęć i podpis kierownika
podmiotu prowadzącego kurs)

.....
(podpisy członków komisji
egzaminacyjnej)

ml. chor. Agnieszka Wójcicka

Nadwiślański Oddział SG

ORGANIZACJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

Współczesny system prawa międzynarodowego oparty jest przede wszystkim na normach i zasadach, które zostały ustanowione przez międzynarodową społeczność w ramach systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Integralną częścią mandatu Organizacji Narodów Zjednoczonych, utworzonej w końcowej fazie II wojny światowej z inicjatywy prezydenta USA Franklina D. Roosevelta, jest walka z międzynarodowym terroryzmem. Zgodnie z artykułem 1 Karty Narodów Zjednoczonych, celem ONZ jest – „utrzymać międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo, stosując w tym celu skuteczne środki zbiorowe dla zapobiegania zagrożeniom pokoju i ich usuwania, tłumienia wszelkich aktów agresji i innych naruszeń pokoju, łagodzić lub załatwiać pokojowymi sposobami, zgodnie z zasadami sprawiedliwości i prawa międzynarodowego, spory albo sytuacje międzynarodowe, które mogą prowadzić do naruszenia pokoju”¹.

Przez ONZ zostało przygotowanych 12 konwencji antyterrorystycznych. Przy czym do lat 90. dwudziestego wieku w ramach ONZ przyjęto 9 konwencji i protokołów międzynarodowych do zwalczania terroryzmu:

1. Konwencja o przestępstwach i niektórych innych czynach popełnionych na pokładach statków powietrznych (Tokio, 14 wrzesień 1963 r.).
2. Konwencja o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi (Haga, 16 grudnia 1970 r.).
3. Konwencję o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego – (Montreal, 23 września 1971 r.).
4. Konwencja o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom (Nowy Jork, 14 grudnia 1973 r.).
5. Konwencja przeciwko braniu zakładników (Nowy Jork, 17 grudnia 1979 r.).

¹ Karta Narodów Zjednoczonych, art. 1, Dz. U. 1947 nr 23, poz. 90.

6. Konwencja o ochronie fizycznej materiałów jądrowych (Wiedeń, 3 marca 1980 r.).
7. Protokół w sprawie zwalczania bezprawnych aktów przemocy w portach lotniczych służących międzynarodowemu lotnictwu cywilnemu (protokół dodatkowy do konwencji montrealskiej z 1971 r., Montreal, 24 lutego 1988 r.).
8. Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej (Rzym, 10 marca 1988 r.).
9. Protokół o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych w szelfie kontynentalnym (Rzym, 10 marca 1988 r.).

Natomiast w ostatniej dekadzie XX w. opracowano kolejne 3 układy, jednak żaden z nich, podobnie jak wcześniejsze umowy, nie obejmuje swym zakresem całości zjawiska terroryzmu.

10. Konwencja o znakowaniu plastikowych substancji wybuchowych w celach ich detekcji (1991 r.).
11. Konwencja o zwalczaniu terrorystycznych zamachów bombowych (1997 r.).
12. Konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu (1999 r.).

Po tragicznych wydarzeniach w Nowym Jorku z 11 września 2001 roku ważną rolę odegrały poszczególne organizacje wchodzące w skład ONZ. Podjęły one inicjatywy, które miały na celu wypracowanie nowych zasad zapobiegania aktom terroru:

1. Międzynarodowa Organizacja Energii Atomowej (International Atomic Agency – IAEA) zwiększyła nadzór nad bezpieczeństwem instalacji atomowych w państwach członkowskich.
2. Międzynarodowa Organizacja Lotnictwa Cywilnego (International Civil Aviation Organization – ICAO) pracuje nad podwyższaniem standardów bezpieczeństwa w powietrzu.
3. Międzynarodowa Organizacja Pracy (International Labour Organization – ILO) podjęła działania w celu złagodzenia skutków kryzysu na branżę turystyczną.
4. Międzynarodowa Organizacja Morska (International Maritime Organization – IMO) zajęła się normami sprzyjającymi zwalczaniu terroryzmu na wodach międzynarodowych.
5. Biuro Kontroli Narkotyków i Zapobiegania Przestępczości Organizacji Narodów Zjednoczonych (Office for Drug Control and Crime

Prevention – ODCCP) utworzyło i prowadzi bazę danych stanowiącą ważne narzędzie do walki z terroryzmem.

6. Organizacja do spraw Zakazu Broni Chemicznej (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons – OPCW) prowadzi badania i sprawdza informacje na temat potencjalnego użycia broni chemicznej, łącznie z atakami terrorystycznymi.
7. Powszechny Związek Pocztowy (Universal Postal Union – UPU) czuwa nad bezpieczeństwem przesyłek pocztowych, tak aby nie dochodziło do rozprzestrzeniania się przez pocztę materiałów niebezpiecznych (np. węglika).
8. Światowa Organizacja Zdrowia (World Health Organization – WHO) wystąpiła z apelem o utworzenie systemu natychmiastowej reakcji na podejrzenia o celowej infekcji.

Poza wymienionymi wyżej konwencjami i protokołami odnoszącymi się do zjawiska terroryzmu, najważniejszym dokumentem przyjętym na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych jest Rezolucja 1373 (2001 r.) Rady Bezpieczeństwa ONZ uchwalona 28 września 2001 roku. Dokument ten zobowiązuje państwa do pociągania do odpowiedzialności karnej zarówno osób, jak i organizacji, które finansują terroryzm, również do zamrożenia rachunków bankowych tych osób, co do których istnieją uzasadnione podejrzenia, iż są „uwikłane” w działalność terrorystyczną, a także zobowiązuje do dzielenia się informacjami dotyczącymi działalności terrorystycznej z innymi państwami.

Między innymi na mocy Rezolucji 1373 powstał Komitet Antyterrorystyczny (Counter Terrorism Committee), którego zadaniem jest doradzanie krajom członkowskim, w jaki sposób dostosować obowiązujące w tych państwach prawo tak, aby jak najskuteczniej wypełniać postanowienia tej rezolucji Rady Bezpieczeństwa.

Unia Europejska

Prawo antyterrorystyczne stanowione jest także w Unii Europejskiej oraz w 27 państwach wchodzących w jej skład.

20 września 2001 roku, czyli tuż po ataku na World Trade Centre, odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Rady Europejskiej. Działania, które zostały wówczas nakreślone do chwili obecnej odgrywają znaczącą rolę

inspirując instytucje Unii, przedstawiają ogólny zarys obszarów, które Unia uznaje za priorytetowe w zwalczaniu terroryzmu.

W latach 2001-2006 stworzono europejskie ramy prawne zwalczania międzynarodowej przestępczości, z terroryzmem włącznie. Dziś zaliczamy do nich następujące inicjatywy: Europejski Nakaz Aresztowania, europejską listę organizacji terrorystycznych, europejską definicję terroryzmu, wspólne zespoły śledcze, Eurojust, Europol, powołanie Europejskiej Agencji ds. Współpracy Operacyjnej na Granicach Zewnętrznych – Frontex, włączenie służb specjalnych do dotychczasowej współpracy sił policyjnych, walkę z praniem brudnych pieniędzy.

Jednym z najważniejszych dokumentów, kształtujących obecne działania Unii Europejskiej, jest Ramowa Decyzja Rady w sprawie zwalczaniu terroryzmu z dnia 13 czerwca 2002 roku (2002/475/JHA). Dokument ten złożony jest z 13 artykułów, a najważniejszym jego osiągnięciem jest wprowadzenie definicji: aktów terrorystycznych (art. 1), grup terrorystycznych (art. 2), przestępstw związanych z aktami terrorystycznymi (art. 3). Dokument ten stanowi wszechstronny akt prawny. Można w nim odnaleźć wiele rozwiązań traktujących o zwalczaniu terroryzmu międzynarodowego².

Z kolei przyjęcie Decyzji Ramowej UE nr 2002/584/WSiSW z 13 czerwca 2002 roku w sprawie europejskiego nakazu aresztowania³ i procedur dostarczania między państwami członkowskimi, uznaje się za najważniejszy nowy instrument prawny w zakresie zwalczania terroryzmu. ENA (European Arrest Warrant), jako narzędzie zastępujące dotychczasowe porozumienia o ekstradycji między państwami UE, ma stać się efektywnym środkiem w zwalczaniu terroryzmu, poprzez procedurę automatycznego wydawania terrorystów:

„Zasadniczą różnicą między obowiązującym dotychczas ustawodawstwem ekstradycyjnym a europejskim nakazem aresztowania jest odstąpienie od dwóch reguł:

² Council Framework Decision 2002/475/JHA of 13 June 2002 on combating terrorism, Dz. U. WE nr L 164 z 22.06.2002.

³ Council Framework Decision 2002/584/JHA of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States, Dz. U. WE nr L 190 z 18.07.2002.

- zasady podwójnej odpowiedzialności karnej – mówiącej o tym, iż dany akt musi stanowić przestępstwo w systemach prawnych państwa wydającego i państwa występującego o wydanie;
- zasady specjalności – głoszącej, że osoba wydana może być sądzona i karana wyłącznie za przestępstwa stanowiące powód wydania⁴.

Kolejną ważną rzeczą jest, właśnie ze względu na terroryzm, wyłączenie organów pozasądowych z procesu decyzyjnego o wydaniu terrorysty. Nastąpiło obniżenie znaczenia czynników politycznych – wszystkie decyzje, zarówno o nakazie wydania oraz o samym wydaniu podejmuje teraz organy władzy sądowej. Ułatwienie w kwestii wydawania osób podejrzanych o terroryzm, ujednoczenie kategorii tego zjawiska, wpływa pozytywnie na kolejne działania operacyjne policji czy Straży Granicznej. Nie wolno nam jednak zapominać, iż ENA to jedynie środek pomocniczy, będący w istocie reakcją na czyn terrorystyczny.

27 maja 2005 roku w miejscowości Prüm został podpisany przez ministrów 7 krajów członkowskich układ zwiększający transgraniczną współpracę w celu zwalczania terroryzmu, zorganizowanej przestępczości i nielegalnej imigracji. Porozumienie to zwane też „Schengen III” stanowi pozaunijną ramę współpracy. Według tego dokumentu kraje, które go podpisały, mają korzystać z wymiany informacji dostępnych w krajowych bazach danych zawierających kody DNA, odciski palców, dane personalne osób podejrzanych o terroryzm.

W ramach współpracy organizowane są również wspólne loty deportacyjne, jak również udział uzbrojonych funkcjonariuszy na pokładach cywilnych statków powietrznych. Głównym zadaniem wyżej wspomnianego układu jest „przezwyciężyć słabości i niedostatki skomplikowanej współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, wyznaczając przy tym nową drogę w integracji europejskiej”⁵. Kraje, które zainicjowały tę formę współpracy mają podjąć starania o włączenie „Schengen III” w ramy prawne UE. Ma to nastąpić po trzech latach od wejścia w życie opisanego porozumienia. Obecnie układ ten przechodzi proces ratyfikacyjny.

⁴ D. Szlachter, *Walka z terroryzmem Unii Europejskiej – nowy impuls*, Wydaw. Adam Marszałek. Toruń 2006, s. 129.

⁵ Cyt. za: A. Gruszczyk, F. Jasiński, *Układ z Prüm: czy nowe porozumienie o współpracy w zwalczaniu zagrożeń dla porządku i bezpieczeństwa publicznego to właściwy kierunek współpracy w Europie?*, <http://www.wsisw/wsissw.nsf/view-DOC/ARK6EUCJW>, 25.11.05.

W dniach 1-2 grudnia 2005 roku odbyło spotkanie Rady UE, na którym przyjęto istotny dla unijnej walki z terroryzmem dokument zatytułowany: Strategia UE w zakresie zwalczania terroryzmu (The European Union Counter-Terrorism Strategy). Opiera się ona na 4 filarach:

1. Zapobieganie (prevent) zwracaniu się ludzi ku terroryzmowi poprzez śledzenie czynników i korzeni terroryzmu, które prowadzą do radykalizacji i rekrutacji, zarówno w Europie jak i poza nią.
2. Ochrona (protect) dotyczy zabezpieczenia mieszkańców i infrastruktury przed skutkami ataku terrorystycznego, poprzez m.in. zwiększenie skuteczności działań straży granicznych, służb transportowych oraz infrastruktury krytycznej.
3. Ściganie (pursue) to tropienie i śledzenie terrorystów, utrudnianie im planowania, podróżowania i komunikowania, odcinanie od źródeł finansowania i dostępu do broni oraz doprowadzenie ich przed wymiar sprawiedliwości.
4. Przygotowanie (prepare) zmierzanie w duchu jedności do podołania i zminimalizowania konsekwencji ataku terrorystycznego. Także ma nieść pomoc ofiarom terroryzmu⁶.

Uzupełnieniem wspomnianej wyżej strategii jest z kolei Strategia UE w sprawie zwalczania radykalizacji postaw i rekrutacji do ugrupowań terrorystycznych (The European Union Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism) zaaprobowana w czasie ostatniego szczytu Rady Europejskiej w Brukseli 15-16 grudnia 2005 roku. Celem jej jest walka z korzeniami terroryzmu, rozerwanie istniejących sieci terrorystycznych, komórek i organizacji oraz odcięcie dostępu do nich nowych członków. Nie od dziś wiadomo, że duże zagrożenie płynie z nielicznych radykalnych środowisk muzułmańskich sympatyzujących bądź inspirowanych przez Al-Kaidę. Ponieważ problem ten jest dosyć zróżnicowany, UE postanowiła włączyć się w polityczny dialog i zaprosić do niego kraje najbardziej doświadczonymi wspomnianym przeze mnie zjawiskiem, ekspertów akademickich oraz społeczność muzułmańską z Europy, jak również spoza niej.

⁶ Więcej na temat tej strategii zob. M. Narojek, *Tak UE walczy z terroryzmem*, „Gazeta Wyborcza” 07.02.2006, s. 11; F. Jasiński, M. Narojek, P. Rakowski, *Strategia Antyterrorystyczna Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” 2006, nr 1, s. 48.

Mówiąc o Unii Europejskiej należy pamiętać, że nie jest to organizacja międzynarodowa, a forma współpracy, która zmierza do realizacji kolejnych etapów integracji europejskiej. Celem Unii jest więc nie tylko stanowienie norm prawa i przepisów dotyczących walki z terroryzmem międzynarodowym, ale również ocena ich realizacji w praktyce przez państwa do niej należące. Dlatego też 28 listopada 2002 roku przyjęta została Decyzja Rady ustanawiająca mechanizm ewaluacji systemów prawnych i ich implementacji na poziomie krajowym w walce z terroryzmem międzynarodowym (2002/996/JHA).

Pisząc o regulacjach prawnych UE na polu walki z terroryzmem nie można pominąć dorobku prawnego przyjętego przez Unię w Schengen⁷, które zostały włączone do systemu prawa Unii Europejskiej na mocy tzw. Protokołu schengńskiego dołączonego do Traktatu Amsterdamskiego⁸.

W samej konwencji Schengen nie ma przepisów bezpośrednio mówiących o zwalczaniu terroryzmu, ale Tytuł III *Policja i bezpieczeństwo* zawiera przepisy dotyczące obserwacji transgranicznej i pościgu transgranicznego. Stanowią one podstawę prawną w przestępstwach o charakterze terrorystycznym, bowiem i pościg, i obserwacja mogą być prowadzone w takich przypadkach jak: morderstwo, zabójstwo, porwanie, wzięcie zakładnika. Również na mocy art. 2 ust. 2 konwencji kraje Schengen mogą wprowadzić czasowo kontrole graniczne. Na przykład w sytuacji, gdy wymaga tego porządek publiczny czy bezpieczeństwo państwa. Odnosi się to również do zagrożeń wynikających z terroryzmu endogenego lub międzynarodowego.

Nie wiemy jak będzie dalej wyglądała aktywność Unii Europejskiej na polu walki z terroryzmem, ale na pewno będą miały na nią wpływ takie czynniki jak:

⁷ 14.06. 1985 r. podpisano Układ z Schegen znoszący stopniowo kontrole graniczne pomiędzy pięcioma krajami członkowskimi (Francja, Niemcy, Belgia, Holandia, Luksemburg). 19.06.1990 r. zawarto porozumienie wykonawcze do ww. układu. 26.03.1995 r. konwencja weszła w życie. Obecnie jej stronami są wszystkie państwa członkowskie „starej Unii” z wyjątkiem Wlk. Brytanii i Irlandii. Natomiast kraje „nowej Unii” będą przystępowały do niej stopniowo.

⁸ 01.05.1999 r. wszedł w życie Traktat Amsterdamski (podpisany 02.10.1997 r.), który zreformował TUE w części dotyczącej wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych.

- postępy przy wdrażaniu Programu Haskiego (*Hague Programme*)⁹,
- wejście w życie Traktatu Konstytucyjnego Unii¹⁰,
- zaangażowanie nowych członków Komisji Europejskiej w problematykę zwalczania terroryzmu.

Ważne znaczenie w zapobieganiu i zwalczaniu międzynarodowego terroryzmu odgrywają normy współpracy między państwami Unii Europejskiej a USA, a zwłaszcza procedury wymiany informacji w ruchu granicznym. Temat ten podejmę w jednym z kolejnych artykułów.

⁹ Został przyjęty na spotkaniu Rady Europejskiej w dn. 4-5.10.2004 w Brukseli. Jest to kompleksowy, polityczny plan działania na rzecz dalszej budowy i wzmocnienia obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w UE na lata 2005-2009.

¹⁰ Oficjalne podpisanie nowego Traktatu przez reprezentantów krajów poszerzonej UE nastąpiło 29.10.2004 w Rzymie. Jeżeli TK wejdzie w życie w niezmienionej postaci, połączy wszystkie obowiązujące Traktaty, zniesie wewnętrzny podział UE na filary i nada jej osobowość prawną.

kpt. Tomasz Podres

CS SG w Kętrzynie

ANALIZA SYTUACJI ORAZ PODSTAWOWE ZASADY PRZESZUKIWANIA POMIESZCZEŃ

Funkcjonariusze SG w trakcie realizacji zadań służbowych mają prawo przeszukiwania pomieszczeń oraz zatrzymywania osób. Interwencje w pomieszczeniach dzielą się na planowe oraz doraźne.

Prawdopodobieństwo powodzenia interwencji przemyślanych jest zasadniczo większe, niż prawdopodobieństwo powodzenia interwencji opartych o decyzje uwzględniające tylko jeden aspekt lub podjęte pod wpływem emocji. Analiza sytuacji rozpoczyna planowanie interwencji oraz przygotowuje do wyboru konkretnej koncepcji działania. W tym względzie wybiega ona w przyszłość i przewiduje przebieg zdarzeń.

W wyniku analizy sytuacji zostaje wypracowana decyzja. Podstawę analizy sytuacji stanowią posiadane informacje. Im większy zasób posiadanych informacji, tym szybciej i konkretniej funkcjonariusz dokonujący oceny sytuacji może podjąć prawidłową decyzję uwzględniając aspekt prawny, taktyczny i psychologiczny. Na jakość analizy sytuacji mają wpływ:

- zebrane informacje,
- wiedza fachowa,
- doświadczenie,
- umiejętność logicznego, twórczego i praktycznego myślenia,

Działania w budynkach poprzedzone są rozpoznaniem obiektu, figuranta oraz mieszkańców.

Rozpoznając obiekt należy szczególną uwagę wrócić na:

- położenie obiektu (dzielnica miasta/środowisko/udział cudzoziemców) rozpoznanie ukrytej drogi dojścia (samochodem/pieszko),
- rozpoznanie pomieszczeń (dokładne położenie/układ/wyposażenie) przez pozyskanie informacji w urzędach, u dozorców, właścicieli domów, sąsiadów, ewentualnie świadków itd.),
- rozpoznanie możliwości ucieczki przez osobę,
- możliwość dorobienia kluczy,

- możliwości tworzenia legendy (czego potrzebuję do tego?),
- materiał i grubość drzwi (metal/drewno),
- rodzaj przylgi drzwiowej (po prawej/po lewej),
- kierunek otwierania drzwi (kafar lub nóżka krowia),
- liczba i umiejscowienie zamków,
- osobliwości takie, jak sygnalizator ruchu, kamery itd.,
- okna (rodzaj oszklenia, wysokość, balkony itd.),
- firanki, żaluzje, zasłony,
- jakie osoby, oprócz figuranta, przebywają jeszcze w pomieszczeniach (dzieci, małżonka itd.),
- jaki ruch panuje w czasie działania,
- jakie warunki świetlne panują w czasie działania,
- sporządzenie materiału obrazowego (zdjęcia/video),
- możliwość współdziałania z innymi służbami (policja, straż pożarna, pogotowie ratunkowe itp.).

Rozpoznanie figuranta/mieszkańców dotyczy:

- należy odtworzyć obraz działania figuranta (godziny pracy, przyzwyczajenia itp.),
- informacje odnotowane w kartotekach policyjnych (uzbrojony, agresywny, stawiał opór),
- informacje o osobach, które przebywają w mieszkaniu,
- czy figurant posiada zwierzęta (psy ras agresywnych!),
- wygląd figuranta (video, zdjęcie),
- cechy rozpoznawcze figuranta (widoczna szrama, tatuaże itp.),
- obserwacja figuranta do momentu zatrzymania (obserwacja interwencyjna),
- rola figuranta w postępowaniu (co może być dowodem, czy należy liczyć się z tym, że dowody zostaną zniszczone).

Podstawową zasadą bezpieczeństwa podczas interwencji, dotyczy to również przeszukiwania pomieszczeń, jest co najmniej dwóch funkcjonariuszy wzajemnie ubezpieczających się.

Przygotowując się do interwencji w pomieszczeniach, przewidując przebieg wydarzeń funkcjonariusze pobierają broń palną, środki przymusu bezpośredniego oraz wyposażenie adekwatnie do zaistniałej sytuacji. Broń, wyposażenie jest tak przymocowane, aby nie stwarzać niepotrzeb-

nego hałasu. Skrzypiące buty, pas, źle przymocowane kajdanki, broń czy błyszczące elementy zdradzą pozycję. Należy też wspomnieć o przygotowaniu się funkcjonariusza do użycia broni palnej. Przewidując możliwość wystąpienia sytuacji, w której użycie broni palnej stanie się realne, trzeba zawczasu przygotować się tzn.:

- otworzyć kaburę i trzymać dłoń na chwycie,
- przeładować broń, przeładowaną trzymać w kaburze,
- wyjąć broń z kabury i przeładować.

Pamiętać należy, że wydobywanie broni oraz oddanie strzałów ostrzegawczych nie jest użyciem broni. Wylot lufy jest skierowany w sektor obserwacji (nigdy w partnera!). Palec wskazujący znajduje się na zamku broni.

Nieodłącznym elementem interwencji jest komunikacja. Należy utrzymywać kontakt wzrokowy z partnerem. W przypadku przeszukiwania pomieszczeń zasadne jest używanie umówionych sygnałów ruchem ręki, głowy (komunikacja niewerbalna), zestawów słuchawkowych przy radiotelefonach. Sygnały muszą być czytelne i zrozumiałe. Łączność z kierownikiem zmiany, lub kierującym działaniami jest jedną z zasad, które mają wpływ na bezpieczeństwo interwencji.

Pomieszczenia należy przeszukiwać systematycznie poruszając się cicho, należy zwrócić uwagę na przedmioty, które leżą na podłożu, progi itp. Poruszając się do przodu stopy należy stawiać z pięt na palce. Szafy, łóżka są miejscami, gdzie mogą ukrywać się osoby – funkcjonariusze otwierają je ostrożnie, stojąc z boku przygotowani do użycia broni. Gruba ściana, mur stanowią zasłonę przed rażeniem z broni palnej, natomiast drzwi mieszkań i wszelkiego typu otwory okienne można śmiało określić jako „strefę śmierci”. Przebywanie w tej strefie wiąże się z narażeniem życia. Przemieszczanie się w „strefach śmierci” powinno odbywać się w pozycji niskiej. Mur, grubą ścianę, należy w maksymalnym stopniu wykorzystać jako zasłonę. Funkcjonariusz wyglądając zza rogu trzyma broń w ręce dalszej od ściany, nie powoduje to konieczności większego odsłonięcia się przypadku strzelania do przestępcy. Przemieszczanie się blisko ściany, bez opierania się o nią jest warunkiem bezpieczeństwa, co zapewni skrytość działań. Zajęcie pozycji niskiej przed wejściem do pomieszczenia zmniejsza pole rażenia. Drzwi należy otwierać zawsze ręką nie uzbrojoną.

Drzwi otwiera funkcjonariusz stojący bliżej zamka. Wejście do pomieszczenia poprzedzone jest zebraniem informacji. Przez uchylone drzwi można częściowo zobaczyć, co lub kto jest w środku oraz posłuchać odgłosów, co pozwoli zlokalizować osoby. Uchylone drzwi należy otwierać przy pomocy pałki służbowej typu tonfa lub innego przedmiotu. Nie wolno wkładać głowy, rąk do już otwartego pomieszczenia. Nie należy wchodzić drzwiami, którymi wchodził przestępca. Wejście przez okno, balkon lub inny otwór (jeśli jest to możliwe) gwarantuje, że nikogo nie będzie za plecami. Należy przewidzieć, gdzie mógłby schować się przestępca. Dwóch funkcjonariuszy na zewnątrz, ustawionych po przeciwległych rogach budynku pozwoli na zatrzymanie przestępcy przy próbie ucieczki.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wykorzystanie sztucznego i naturalnego oświetlenia jako elementu taktyczno-technicznego interwencji w pomieszczeniach. Umiejętne używanie światła latarki oraz wykorzystanie naturalnego oświetlenia pozwoli na rozpoznanie terenu, a także zapewni bezpieczeństwo interweniującym funkcjonariuszom. Właściwe użycie latarki pomaga zlokalizować przestępcę. Nieumiejętne, może zdradzić pozycję funkcjonariusza.

Zasady użycia latarki:

- przed wyjściem do służby należy sprawdzić działanie latarki,
- latarka trzymana jest w ręce słabszej, ręka silniejsza trzyma broń (z dala od ciała pod kątem 45 stopni),
- istnieje możliwość przymocowania latarki do pistoletu maszynowego,
- można położyć włączoną latarkę na podłożu, w progu pomieszczenia, z dala od siebie,
- należy często zmieniać pozycję, jednocześnie włączając i wyłączając latarkę (funkcjonariusz stojący z włączoną latarką przed ciemnym pomieszczeniem jest dobrym celem do trafienia),
- latarka z mocnym strumieniem światła oślepi przestępcę.

Można wykorzystać światła pojazdów służbowych do oświetlenia budynku, jeżeli jest to element taktyki interwencji. Należy pamiętać, o podejściu do budynku z właściwej strony, w nocy, przy świetle księżyca. Rzucanie cienia ujawni obecność funkcjonariuszy.

Reasumując analiza sytuacji powinna uwzględniać aspekt prawny, taktyczny, psychologiczny. Jest ona podstawą dalszych działań. Powyżej

zostały omówione tylko niektóre zasady interwencji w pomieszczeniach. Złożoność sytuacji oraz zmiana metod działania przestępców powodują ciągle dostosowanie technik i taktyki interwencji do zmieniającej się sytuacji. Chciałbym na koniec podkreślić, iż przestrzeganie powyższych zasad jest warunkiem bezpieczeństwa fizycznego funkcjonariuszy.

Funkcjonariusze SG w czasie przeszukania

Funkcjonariusze SG w czasie przeszukania pomieszczenia

mjr Sławomir Bilski

CS SG w Kętrzynie

ASPEKTY PRAWNE ODPOWIEDZIALNOŚCI PRZEWOŹNIKA LOTNICZEGO W ŚWIETLE USTAWY O CUDZOZIEMCACH

Kwestie odpowiedzialności przewoźników, w tym przewoźnika lotniczego oraz wynikające z tego tytułu obowiązki i sankcje, zostały określone w rozdziale 12 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 roku o cudzoziemcach¹. Podmiotem tej regulacji jest przewoźnik świadczący usługi w międzynarodowym przewozie lotniczym. W rozumieniu ustawy o cudzoziemcach przewoźnikiem jest osoba fizyczna lub prawna, która zajmuje się w sposób zarobkowy przewozem osób drogą powietrzną². Oczywiście jest to duże uproszczenie pod względem pojęciowym i określone przez ustawodawcę dla potrzeb realizacji zapisów zawartych w ustawie o cudzoziemcach. Szczegółowe regulacje odnośnie przewoźników, przewozu lotniczego, podejmowania tego rodzaju działalności, wymogi które muszą być spełnione oraz inne regulacje związane z tą działalnością określone są w ustawie z dnia 3 lipca 2002 roku Prawo lotnicze³. Zgodnie ze wspomnianą ustawą przewoźnikiem lotniczym jest podmiot uprawniony do wykonywania przewozów lotniczych na podstawie koncesji – w przypadku polskiego przewoźnika lotniczego lub na podstawie odpowiedniego aktu właściwego organu obcego państwa – w przypadku obcego przewoźnika lotniczego⁴.

Zakres przedmiotowy odpowiedzialności przewoźnika lotniczego obejmuje przywóz cudzoziemca do granicy państwa, który nie spełnia warunków wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W warunkach przewozu lotniczego przywóz do granicy będzie oznaczał prze-

¹ Dz. U. nr 128, poz. 1175 z późn. zm. – dalej zwana: „ustawa o cudzoziemcach”.

² Art. 4 pkt 3 ustawy o cudzoziemcach, niniejszy przepis odnosi się również do przewoźników świadczących usługi drogą morską lub lądową.

³ Dz. U. nr 130, poz. 1112 z późn. zm.

⁴ Ibidem, art. 2 pkt 16.

transportowanie drogą powietrzną cudzoziemca do stałego⁵ lub dodatkowego⁶ lotniczego przejścia granicznego.

Zgodnie z art. 135 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach przewoźnik lotniczy powinien podejmować odpowiednie działania, które pozwolą na stwierdzenie czy cudzoziemiec posiada ważny dokument podróży i wizę wymagane do przekroczenia granicy. W praktyce oznacza to, iż przedstawiciele przewoźnika lotniczego (zatrudnieni przez niego pracownicy) lub inne podmioty (spółki prawa handlowego lub osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą) świadczące na jego rzecz usługi w zakresie obsługi i odprawy ruchu pasażerskiego (tzw. odprawa biletowo-bagażowa) – jeszcze przed rozpoczęciem podróży przez pasażera sprawdzają (upewniają się), czy posiada on właściwy dokument podróży i wizę (jeżeli jest wymagana). Posiadanie tych dokumentów to warunek, który stawia przewoźnik lotniczy pasażerom. Żądanie przez przewoźnika lotniczego od podróżnych dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy i wizy jest wynikiem nie tylko dobrych praktyk wypracowanych w cywilnym międzynarodowym ruchu lotniczym oraz obowiązków nałożonych na niego przez ustawę o cudzoziemcach, ale również ze względu na grożące sankcje finansowe, jakie można nałożyć za niewykonanie lub niedopełnienie tych obowiązków, o czym będzie mowa dalej.

W przypadku przywiezienia cudzoziemca, który nie spełnia warunków wjazdowych, których skutkiem prawnym jest niemożność przekroczenia granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej lub tranzytu przez strefę tranzytową lotniska międzynarodowego⁷, przewoźnik lotniczy ma obowiązek niezwłocznie zabrać takiego cudzoziemca z powrotem. Ustawa o cudzoziemcach przewiduje w art. 136 ust. 1 miejsce powrotu cudzoziemca, do którego przewoźnik lotniczy ma obowiązek go przetransportować, tj.: co do zasady jest to kraj, z którego został przywieziony,

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 18.06.2001 w sprawie ustalenia morskich i stałych lotniczych przejść granicznych oraz rodzaju ruchu dozwolonego przez te przejścia (Dz. U. nr 62, poz. 632 z późn zm.).

⁶ Rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji z dn. 21.12.2005 w sprawie ustalenia dodatkowych lotniczych przejść granicznych (Dz. U. nr 266, poz. 2244).

⁷ Zgodnie z art. 4 pkt 4 ustawy o cudzoziemcach jest to: teren lotniska międzynarodowego położonego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, rozciągający się między pokładem statku powietrznego a stanowiskiem kontroli granicznej, który obejmuje płytę oraz pomieszczenia lotniska.

natomiast, gdy nie jest to możliwe (np.: państwo, z którego przybył wymaga wizy a cudzoziemiec jej nie posiada lub państwo, z którego przybył odmawia jego przyjęcia) właściwym miejscem powrotu będzie państwo, które wystawiło dokument podróży (na podstawie którego podróżował) albo każde inne państwo, które wyrazi zgodę na jego przyjęcie.

Obowiązek zabrania i przewiezienie cudzoziemca powstaje z chwilą odmowy wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁸. Organem właściwym do podjęcia takiej decyzji jest wyłącznie komendant placówki Straży Granicznej⁹. Odmowy wjazdu nie należy jednak utożsamiać tylko ze sformalizowanym wydaniem decyzji administracyjnej spełniającej wymogi pod względem procesowym kodeksowi postępowania administracyjnego¹⁰. Niniejszy akt administracyjny należy rozumieć szerzej, albowiem w praktyce nie zawsze będzie można ustalić w sposób jednoznaczny adresata decyzji (strony). Są to przypadki szczególne, kiedy to cudzoziemiec w czasie lotu lub bezpośrednio po wylądowaniu pozbywa się swoich dokumentów (np.: niszczy wyrzucając do toalety), czego konsekwencją będzie niemożność ustalenia tożsamości czy obywatelstwa. Wtedy niewątpliwie będzie wykorzystana instytucja odmowy wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jednakże ze względu na przeszkodę niemożliwą do usunięcia w ustaleniu strony i jej oznaczeniu dla potrzeb wydania decyzji administracyjnej według polskiego prawa krajowego¹¹ oraz prawa wspólnotowego¹² – decyzja nie zostanie wydana na piśmie. W tym przypadku odmowa wjazdu będzie miała walor czynności faktycznej¹³, która polegać będzie na niedopuszczeniu na obszar Polski cudzoziemca, który nie spełnia podstawowych wymogów wjazdowych (paszport, wiza).

⁸ Art. 136 ust. 1 pkt 1 ustawy o cudzoziemcach.

⁹ Art. 23 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

¹⁰ Ustawa z dn. 14.06.1960 Kodeks postępowania administracyjnego (t. jedn. Dz. U. z 2000 nr 98, poz. 1071 z późn. zm.) – por. w szczególności art. 107.

¹¹ Przede wszystkim: ustawa o cudzoziemcach i ww. Kodeks postępowania administracyjnego.

¹² Standardowy formularz odmowy wjazdu na granicy – zał. V część A, B Rozporządzenia (WE) nr 652/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 15.02.2006 ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen), (Dz.U. L 105 z 13.04.2006).

¹³ Por. J. Jagielski, *Status prawny cudzoziemca w Polsce (problematyka administracyjno-prawna)*, Warszawa 1997, s. 34.

Drugą sytuacją prawną wiążącą przewoźnika lotniczego obowiązkiem zabrania cudzoziemca z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest odmowa przyjęcia cudzoziemca przez państwo docelowe, do którego zmierzał drogą lotniczą, a terytorium Polski służyło wyłącznie w celach tranzytowych (w praktyce będzie to strefa tranzytowa lotniska) lub gdy przewoźnik, który miał go dowieźć do państwa docelowego, odmówił takiego przewozu¹⁴. Zwykle z odmową przewozu do państwa docelowego będziemy mieli do czynienia ze strony przewoźnika innego niż ten, który przywiózł pasażera do międzynarodowego portu lotniczego. Wyjątkiem będzie sytuacja, gdy ten sam przewoźnik lotniczy nagle się rozmyśli i odstąpi od kontynuacji umowy przewozu. W oparciu o regulacje ustawy o cudzoziemcach można wyprowadzić dwie formy odpowiedzialności przewoźnika lotniczego, który zawarł umowę przewozu z cudzoziemcem¹⁵:

- 1) na zasadzie winy;
- 2) na zasadzie ryzyka¹⁶.

Reżim odpowiedzialności w tym przypadku, jako że umowa przewozu ma charakter stosunku zobowiązaniowego (którego materialnym przejawem jej zawarcia jest bilet lotniczy), będzie opierał się na odpowiedzialności *ex contractu*, czyli powstania szkody jako następstwa niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania¹⁷ wynikającego z umowy przewozu. Odpowiedzialność przewoźnika lotniczego na zasadzie winy będzie opierać się na dwóch elementach składowych: obiektywnym i subiektywnym. Pierwszy z nich będzie odnosił się do naruszenia reguł postępowania (nakazów, zakazów), natomiast drugi dotyczył będzie zarzucalności (niewłaściwość zachowania związana z momentem przewidywania i momentem woli), iż przewoźnik lotniczy nie podjął właściwego działania albo nie uczynił tego co należało, choć mógł i powinien¹⁸.

¹⁴ Art. 136 ust. 1 pkt 2 ustawy o cudzoziemcach.

¹⁵ A. Bernatowicz, J. Borkowski, J. Chlebny, P. Stachańczyk, W. Trojan, *Prawo o cudzoziemcach – komentarz*, Wydaw. C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 332.

¹⁶ J. Białoćerkiewicz, *Cudzoziemcy w Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń 1998, s. 274.

¹⁷ W. Czachórski, *Zobowiązania – zarys wykładu*, Warszawa 1995, s. 144.

¹⁸ *Ibidem*, s. 147-148.

W praktyce z odpowiedzialnością na zasadzie winy będziemy mieli do czynienia wtedy, gdy przewoźnik lotniczy nie podejmie odpowiednich działań weryfikujących możliwość wjazdu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Te odpowiednie działania to przede wszystkim sprawdzenie czy cudzoziemiec posiada dokument podróży i wizę.

Odpowiedzialność na zasadzie ryzyka wystąpi w sytuacji, gdy cudzoziemiec spełnia zasadnicze wymogi wjazdowe (paszport, wiza), ale mimo wszystko następuje odmowa wjazdu¹⁹. Nie bez znaczenia są tu powody czy też motywy legislacyjne²⁰. W praktyce będą to w szczególności sytuacje, kiedy cudzoziemiec nie posiada wystarczających środków finansowych, budzi wątpliwość jego cel wjazdu w stosunku do deklarowanego, czy też dane cudzoziemca będą figurować w wykazie osób niepożądanych²¹. W tych przypadkach przewoźnik lotniczy nie ma wpływu na spełnienie przez cudzoziemca wspomnianych wymogów, wynikiem których będzie odmowa wjazdu, jednakże będzie on obowiązany do jego zabrania i przewozu z powrotem.

Zgodnie z art. 137 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach wobec cudzoziemca, któremu odmówiono wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mogą być podjęte władcze rozstrzygnięcia w postaci decyzji administracyjnych. Niniejszy artykuł przewiduje fakultatywną możliwość wydania następujących decyzji:

- 1) nakaz przebywania w określonym miejscu do czasu opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) zakaz opuszczania statku powietrznego;
- 3) nakaz opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na pokładzie innego statku powietrznego niż ten, na którym przybył.

Decyzje te są wydawane na lotnisku przez komendanta placówki Straży Granicznej²² w sytuacjach, gdy czas poprzedzający odlot cudzoziemca lotniczym środkiem transportu to umożliwia i okoliczności temu towarzyszące tego wymagają. Albowiem możliwość rozstrzygnięcia w postaci określonego nakazu czy zakazu przybierają prawną formę działania organu administracji publicznej, jakim jest komendant placówki

¹⁹ J. Białocerkiewicz, op. cit., s. 274.

²⁰ W. Czachórski, op. cit., s. 145.

²¹ Art. 21 ustawy o cudzoziemcach.

²² Art. 139 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

Straży Granicznej. Nałożenie na cudzoziemca określonego obowiązku co do przebywania i wyjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z powrotem jest wykonalne od razu, gdyż tym decyzjom nadaje się rygor natychmiastowej wykonalności²³. A zatem można dla ich wykonania podjąć stosowne środki umożliwiające ich realizację, w szczególności w stosunku do cudzoziemca, któremu odmówiono prawa wjazdu, a jego zachowanie uzasadnia przypuszczenie, że może on spowodować zagrożenie bezpieczeństwa w międzynarodowej komunikacji lotniczej²⁴. W tej sytuacji na wniosek przewoźnika lotniczego (na jego koszt) komendant placówki Straży Granicznej ma obowiązek zapewnić konwój takiego cudzoziemca.

Na przewoźnika lotniczego, który przywiózł cudzoziemca nie posiadającego dokumentu podróży lub zezwolenia na wjazd do innego państwa lub na powrót do kraju pochodzenia (jeżeli takie zezwolenie jest wymagane) nakładana jest kara administracyjna²⁵. Ustawodawca przewidział trzy sytuacje, kiedy na przewoźnika można nałożyć karę administracyjną (mającą postać finansową), za niewystarczające działania, których wynikiem jest fakt, iż cudzoziemiec nie posiada:

- 1) dokumentu podróży;
- 2) nieposiada zezwolenia na wjazd do innego państwa (jeżeli jest wymagane);
- 3) nieposiada zezwolenia na powrót do kraju pochodzenia (jeżeli jest wymagane).

W pierwszym przypadku jednoznacznie chodzi o brak dokumentu podróży w rozumieniu ustawy o cudzoziemcach²⁶. Brak zezwolenia w postaci wizy²⁷ nie jest podstawą do ukarania przewoźnika lotniczego.

²³ Art. 139 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

²⁴ Art. 140 ustawy o cudzoziemcach.

²⁵ Art. 138 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

²⁶ „Dokument podróży – dokument uznany przez właściwy organ Rzeczypospolitej Polskiej, uprawniający do przekroczenia granicy, wydany cudzoziemcowi przez organ państwa obcego, organ polski lub organizację międzynarodową albo podmiot upoważniony przez organ państwa obcego lub obcą władzę o charakterze państwowym”, art. 4 pkt 1 ustawy o cudzoziemcach.

²⁷ „Wiza – zezwolenie wydane cudzoziemcowi przez organ polski lub organ, którego właściwość w tej sprawie wynika z postanowień umów międzynarodowych obowiązujących Rzeczpospolitą Polską, uprawniające go do wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przejazdu przez to terytorium, pobytu na nim i wyjazdu z terytorium Rze-

Choć trzeba powiedzieć, że w poprzednich regulacjach odpowiedzialność za brak wizy była przewidziana²⁸. Nieposiadanie dokumentu podróży oznacza, iż cudzoziemiec nie ma żadnych dokumentów albo ma inne dokumenty za wyjątkiem dokumentu, który uprawnia do przekroczenia granicy lub posiada taki dokument, jednakże utracił on ważność czasową.

Z sytuacją nieposiadania przez cudzoziemca zezwolenia do innego państwa będziemy mieli do czynienia w warunkach tranzytowego przemieszczania się przez lotniskową strefę tranzytową²⁹ do innego państwa lotniczym środkiem transportu lub po wylądowaniu, kiedy to cudzoziemiec będzie chciał opuścić lotniskową strefę tranzytową lotniska i dalej będzie miał zamiar kontynuować swoją podróż do państwa docelowego innym środkiem transportu np.: autobusem, pociągiem itp. Natomiast posiadanie zezwolenia do kraju pochodzenia ma ścisły związek z podróżą powrotną.

Wysokość kary administracyjnej wynosi od 3000 do 5000 euro za każdą przywiezioną osobę. Jednakże suma kar za jednorazowy przywóz cudzoziemców nie może przekroczyć 500 000 euro³⁰. Oznacza to, iż w przypadku przywozu samolotem 200 pasażerów, którzy nie posiadają dokumentów podróży, zakładając że organ orzekający zastosował minimalną stawkę za każdą osobę tj.: równowartość 3000 euro, kara wyniosłaby 600 000 euro. Jednakże zgodnie z regulacją ustawową będzie można nałożyć karę, której równowartość będzie wynosiła maksymalnie 500 000 euro.

Postępowanie administracyjne w sprawie nałożenia kary administracyjnej jest wszczynane przez wojewodę na wniosek komendanta placówki Straży Granicznej³¹. Wniesienie wniosku przez komendanta placówki Straży Granicznej jest obligatoryjne, natomiast wysokość orzeczonej kary (oczywiście w granicach ustawowych tj. od 3000 do 5000 euro za każdego cudzoziemca) podlega uznaniu administracyjnemu wojewody, który winien brać pod rozwagę takie okoliczności jak: liczbę przywiezionych

czypospolitej Polskiej w czasie, w celu i na warunkach w nim określonych” – art. 4 pkt 5 ustawy o cudzoziemcach.

²⁸ Zob. ustawę z dn. 25.06.1997 o cudzoziemcach (Dz. U. nr 114, poz. 739), art. 68 ust. 5 w zw. art. 5.

²⁹ Art. 4 pkt 4 ustawy o cudzoziemcach.

³⁰ Art. 138 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach.

³¹ Art. 139 ust. 3 ustawy o cudzoziemcach.

cudzoziemców, ogólną liczbę dotychczas przywiezionych cudzoziemców, postępowanie i działanie przewoźnika lotniczego związanego z przywozem i odtransportowaniem z powrotem cudzoziemca, współdziałanie i współpraca w tym zakresie z organami Straży Granicznej, stopień zawinienia itp.³².

Orzeczenie kary administracyjnej następuje w drodze decyzji administracyjnej³³. Ponadto inne koszty, do których ponoszenia obowiązany jest przewoźnik lotniczy, są następujące:

- 1) koszty pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do czasu opuszczenia przez niego tego terytorium tylko wówczas, gdy cudzoziemiec nie posiada dokumentu podróży i wizy lub nie posiada zezwolenia na wjazd do innego państwa lub na powrót do kraju pochodzenia, jeżeli zezwolenie takie jest wymagane³⁴;
- 2) koszty związane z konwojem cudzoziemca przez Straż Graniczną, o który wnioskował przewoźnik lotniczy³⁵.

Zwykle współpraca organów Straży Granicznej z przewoźnikami lotniczymi układa się na dobrym poziomie. Aczkolwiek pewne trudności występują z tzw. „*tanimi liniami lotniczymi*”, a w szczególności kiedy w danym porcie lotniczym brak jest oficjalnych przedstawicielstw (względy kosztowe). Wtedy komunikacja organów Straży Granicznej z przewoźnikami odbywa się w sposób pośredni, za pośrednictwem firm świadczących usługi lotnicze w zakresie obsługi biletowo-bagażowej i ładunków. Z przyczyn oczywistych przekaz informacji w taki sposób prowadzi niejednokrotnie do nieporozumień. Jednakże w ważnych sprawach zwykle wymiana informacji odbywa się w sposób bezpośredni.

³² P. Stachańczyk, *Cudzoziemcy*, Warszawa 1998, s. 95.

³³ Art. 139 ust. 3 ustawy o cudzoziemcach.

³⁴ Art. 137 ust. 2 ustawy o cudzoziemcach.

³⁵ Art. 140 ustawy o cudzoziemcach.

kpt. Robert Leonowicz,
ppłk Mikołaj Kisły

CS SG w Kętrzynie

ZORGANIZOWANA GRUPA PRZESTĘPCZA I ZWIĄZEK MAJĄCY NA CELU POPEŁNIANIE PRZESTĘPSTW W OCENIE SĄDÓW POLSKICH

Pomimo upływu dziesięcioleci od powstania pierwszych organizacji kryminalnych (*organized crime*) datowanych na połowę lat pięćdziesiątych minionego wieku¹ nie ma jak dotąd (niestety) jednolitej, uniwersalnej, wyczerpującej, jednakowo interpretowanej definicji zarówno „przestępczości zorganizowanej” jak i „organizacji przestępczej”, a ściślej „zorganizowanej grupy przestępczej lub związku mającego na celu popełnianie przestępstw”.

Istnieje natomiast szereg cząstkowych definicji powstałych zapewne na roboczy użytek właściwych rzeczowo podmiotów – jednakże żadna z nich nie została oficjalnie, jednoznacznie przyjęta².

Dlaczego tak się dzieje? Różnych, racjonalnych powodów i przyczyn upatrywano wiele³. Panuje również przekonanie, że termin „przestępczość zorganizowana” jest odpowiedni, właściwy „organizacji przestępczej”⁴.

W polskich realiach ustawa karna kryminalizuje udział w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw, w tym także przestępstw skarbowych (art. 258 § 1 k.k.).

Brać udział to przede wszystkim przejawiać aktywność w działaniu – uczestniczyć we wspólnie przygotowywanych i następnie przeprowadzonych akcjach, partycypować przy podziale łupów, uczestniczyć przy

¹ W. Filipkowski, *Przestępczość zorganizowana – ujęcie prawne i kryminalistyczne*, „Prokuratura i Prawo” nr 12 z 2006, s. 57 i nast.

² W. Kurowski, *Pojęcie organizacji przestępczej i przestępczości zorganizowanej*, „Prokuratura i Prawo” nr 1 z 2006, s. 26 i nast.

³ Podstawową, negatywną przesłanką uniemożliwiającą ujęcie w jednolite ramy „przestępczości zorganizowanej” jest chociażby jej ewoluowanie, wielokierunkowy, wielopłaszczyznowy i zróżnicowany w formach permanentny rozwój.

⁴ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002, s. 384.

podejmowaniu wszelkich czynności zapobiegających ustaleniu sprawców zdarzenia, podejmować działania mające na celu zapewnienie grupie osiągnięcia zakładanych celów (zabezpieczenie sprzętu, materiałów, kryjówek, przekupienie osób, podejmowanie czynności maskujących etc.).

Z uwagi na fakt, iż przestępstwo z art. 258 § 1 k.k. jest przestępstwem formalnym, dla jego bytu wystarczy już sama przynależność do grupy lub związku mającego na celu popełnianie przestępstw⁵.

„Udział w zorganizowanej grupie mającej na celu popełnienie przestępstwa jest występkiem formalnym. Oznacza to, że do wypełnienia znamion tego typu przestępstwa wystarcza sama bierna przynależność bez popełnienia jakichkolwiek innych czynów zabronionych. Nie jest konieczna wiedza o szczegółach organizacji grupy, znajomość wszystkich osób ją tworzących czy mechanizmów funkcjonowania.

Wystarczy gotowość sprawcy do spełniania zadań służących tej grupie, której świadomość istnienia ma sprawca”⁶.

Wypełnia znamiona przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej samo przystąpienie do niej i pozostawanie w jej strukturze, choćby bez pełnienia w niej funkcji, czy wykonywania zadań. Wystarczy, że osoba spełnia jakieś czynności pomocnicze lub nawet ich nie spełnia, ale (w razie potrzeby) zachowuje gotowość do ich spełnienia.

Nie jest uzasadnione oczekiwanie formalnego potwierdzenia udziału w grupie, wyboru kierownictwa itp. Strona podmiotowa obejmuje obie odmiany umyślności, zatem wystarczające jest, że sprawca ma świadomość istnienia grupy, akceptuje jej cele przestępcze i godzi się, by je realizowano. Wystarczające jest, gdy sprawca przystępuje do grupy nie będąc pewnym jej przestępczego charakteru, godząc się jednak z możliwością posiadania przez nią takich cech.⁷

⁵ Przestępstwo z art. 258 § 1 k.k. jest przestępstwem formalnym i sama przynależność do grupy mającej na celu popełnianie przestępstw wyczerpuje jej znamiona; Wyrok II AKa 45/99 z dn. 25.03.1999, Sąd Apelacyjny w Poznaniu; por. Wyrok AKa 119/04 z dn. 28.11.2004, Sąd Apelacyjny w Krakowie; Wyrok AKa 257/03 z dn. 19.12.2003, Sąd Apelacyjny w Krakowie.

⁶ Postanowienie II KK 67/04 z dn. 28.10.2004, Sąd Najwyższy; Wyrok II AKa 45/99 z dn. 25.03.1999, Sąd Apelacyjny w Poznaniu; Wyrok AKa 243/04 z dn. 30.11.2004, Sąd Apelacyjny w Krakowie

⁷ Wyrok II AKa 194/05 z dn. 04.10.2005, Sąd Apelacyjny w Lublinie; Wyrok II AKa 148/01 z dn. 23.07.2002, Sąd Apelacyjny w Lublinie; Wyrok II AKa 150/01 z dn. 27.09.2001, Sąd Apelacyjny w Katowicach.

Przynależność do grupy cechuje również akceptowanie zasad, które nią rządzą oraz wykonywanie poleceń i zadań (wynikających choćby z podrzędnego, pomocniczego charakteru – roli osoby) wskazanych przez osoby o wyższym statusie w hierarchii grupy⁸.

Zorganizowany charakter odnosić się może zarówno do elementu strukturalnego, jak i funkcjonalnego grupy przestępczej lub związku. Ustawodawca nie określił jednak, jaki jest wymagany dla bytu przestępstwa stopień zorganizowania grupy, dlatego też przyjmuje się, iż może on być niski – niemniej zapewniający dokonywanie przestępstw (i posiadanie z tego tytułu stałego źródła dochodu)⁹. Skazanie za udział w zorganizowanej grupie przestępczej wymaga uprzedniego ustalenia, że taka grupa w ogóle istniała; jest to warunek tyleż konieczny, co i oczywisty. Uchybieniem materialnym jest zatem brak wyraźnego wskazania, kto miał taką grupę tworzyć, brak określenia jakichkolwiek jej cech organizacyjnych. Oprócz wskazania (niektórych nawet) członków grupy istotnym jest podanie cech mających świadczyć o formach organizacyjnych - nadających grupie trwałość¹⁰.

„Zorganizowaną grupę” przestępczą tworzą przynajmniej trzy osoby połączone wspólnym celem opartym na stałym lub przynajmniej okazjonalnym popełnianiu przestępstw (przede wszystkim w celu osiągnięcia korzyści majątkowych). Choć ustawa nie wymaga specjalnej wewnętrznej struktury grupy, to w większości przypadków można się spotkać z hierarchicznym pionowym, organizacyjnym podziałem zadań i obowiązków poszczególnych jej członków.

Grupa posiadająca swoją strukturę, więź organizacyjną, prowadzić może wspólne uzgodnienia co do popełniania poszczególnych przestępstw, ma w niej miejsce pełna akceptacja ustalonych celów przestępczych, istnieje wyraźny podział ról i skoordynowany sposób działania. W miarę stały skład członków grupy w pełni akceptuje obrane i przyjęte zasady, którymi ona się rządzi (np. wygląd zewnętrzny i zachowanie, używanie pseudonimów oraz zakamuflowany sposób komunikowania się, częsta wymiana samochodów, telefonów komórkowych, stosowanie

⁸ Postanowienie II KK 67/04 z dn. 28.10.2004, Sąd Najwyższy

⁹ Por. Z. Cwiakalski [w:] *Kodeks karny część szczególna, komentarz do art. 117-277 k.k.*, Zakamycze 1999, s. 929; Wyrok II AKa 123/02 z dn. 05.06.2002, Sąd Apelacyjny w Krakowie.

¹⁰ Wyrok II AKa 243/04 z dn. 30.11.2004, Sąd Apelacyjny w Krakowie.

gróźb i przemocy itd., itp.). Istnieć mogą także określone rygory nakazujące poszczególnym członkom podporządkowanie się autorytetowi innej osoby (a w przypadku kolegiального zarządu grupą – osób) i wypełnianie, wykonywanie zleconych czynności jedynie zgodnie z otrzymanymi poleceniami¹¹.

Z uwagi na fakt, iż solidarność, wewnętrzna spójność oraz hermetyczność grupy kształtowana jest między innymi przez karność, (ślepe) posłuszeństwo, a także strach – za odmowę wykonania polecenia (nie-subordynację) przewidywane mogą być kary¹².

Elementem pomocnym w ustaleniu zorganizowanego charakteru grupy przestępczej mogą być również oceny dokonywane z punktu widzenia socjologiczno-psychologicznego. Dotyczą one przede wszystkim więzów wytworzonych dzięki wspólnie wyznawanym (kreowanym) wartościom, zachowywania odrębności od społeczeństwa i jego struktur, kształtowania powiązań między poszczególnymi członkami grupy (w tym rodzinnych), udzielania sobie wzajemnej ochrony i pomocy, zjednoczenia w działaniu, którego celem jest zdobywanie środków finansowych (na chociażby stałe utrzymanie, alkohol i rozrywki, czy też dalszą działalność przestępczą).

„Cechami charakterystycznymi zorganizowanej grupy przestępczej jest pewna wewnętrzna struktura organizacyjna (choćby z niskim stopniem zorganizowania), jej trwałość, istnienie więzów organizacyjnych w ramach wspólnego porozumienia, planowanie przestępstw, akceptacja celów, trwałość zaspokojenia potrzeb grupy, gromadzenie narzędzi do popełniania przestępstw, wyszukiwanie miejsc do przechowywania łupu, rozprowadzania go, podział ról, skoordynowany sposób działania, powiązania socjologiczno-psychologiczne między członkami grupy”¹³.

W jednym z wyroków Sądu Apelacyjnego czytamy: „Podzielając argumentację przyjętą przez Sąd Okręgowy, która miała przemawiać za uznanie »grupy z P.« za zorganizowaną grupę przestępczą, należy nadto

¹¹ Por. orzeczenie II Aka 282/97 z dn. 07.12.2000, Sąd Apelacyjny w Katowicach – sygn. akt UAKa 184/00.

¹² Od kar finansowych (np. pomijanie w dzieleniu łupów), po eliminację – zależnie od charakteru grupy przestępczej; por. Wyrok Sądu Najwyższego z dn. 23.03.1992, sygn. akt 433/91.

¹³ Wyrok AKa II 123/02 z dn. 05.06.2002, Sąd Apelacyjny w Krakowie; por. Postanowienie Sądu Najwyższego II KK 67/04 z dn. 28.10.2004.

wskazać, że grupa ta, nazywana przez personel barów »bandą« względnie »mafią«, charakteryzowała się tym, że jej członkowie nosili czarne skórzane kurtki, mieli bardzo krótko przycięte włosy i obowiązywała wśród nich zasada: jeden za wszystkich, wszyscy za jednego. Członkowie grupy czerpali dochody głównie z dystrybucji narkotyków, a także z innych przestępstw jak rozboje i wymuszenia rozbójnicze. Warto w tym miejscu podkreślić, o czym mówiły osoby nabywające narkotyki od członków tej grupy w celu dalszej ich odsprzedaży, że bez zgody tej grupy nie można było na terenie P. »handlować« narkotykami a nadto, kto chciał tam handlować musiał nabywać narkotyki od nich. Grupa była zorganizowana, aczkolwiek jej struktura była mało skomplikowana, a jej członkowie mieli określone zadania. Na przykład przy dokonywaniu sprzedaży środków odurzających czy substancji psychotropowych w większej ilości, zazwyczaj sprzedającego asekurowali inni członkowie grupy. Metody działania członków polegały na stosowaniu przemocy, zastraszaniu, arogancji, zuchwalstwie, całkowitym lekceważeniu porządku prawnego i zasad współżycia społecznego. Zachowaniem swoim terroryzowali personel barów, a jednocześnie ich przyście powodowało, że klienci wręcz w popłochu opuszczali lokal, pozostawiając nie skonsumowane posiłki. Dochodziło do tego, że demolowali wyposażenie barów, nie płacili za zamówione posiłki, jeździli taksówkami na koszt właścicieli barów, gdyż na osiedlu, na terenie którego »działali« czuli się bezkarni, wiedzieli, że w obawie przed zemstą nikt nie złoży oficjalnego zawiadomienia »na policję«. Zdecydowana większość przestępstw przypisanych oskarżonym była popełniona przez nich wspólnie i w zorganizowany sposób, aczkolwiek w różnych konfiguracjach osobowych. W końcu dochody, jakie »grupa« osiągała z przestępstw, były na tyle wysokie, że mimo iż żaden z oskarżonych nie był na stałe zatrudniony, a większość pozostawała na utrzymaniu rodziców, mogli żyć na określonym poziomie, a co więcej kpili z bufetowej w barze. »Zaproponowali«, że jeśli się zatrudni u nich, to za samo odbieranie telefonów będzie otrzymywała więcej niż 500 zł miesięcznie”¹⁴.

Zorganizowaną grupą jest także ta, która „skrzyknęła się” nie dla popełnienia przestępstw w sposób ciągły, ale do dokonania kilku prze-

¹⁴ Wyrok AKa 570/01 z dn. 28.01.2002, Sąd Apelacyjny w Poznaniu; Wyrok AKa 148/01 z dn. 23.07.2002, Sąd Apelacyjny w Lublinie.

stępstw – by ich owocem było źródło dochodu trwające przez dłuższy czas.

Grupa zorganizowana to coś znacznie więcej niż **współsprawstwo**, czyli „luźna” grupa osób zamierzająca popełnić przestępstwo. W pojęciu „zorganizowana” tkwią warunki podstawowej (choćby o niskim stopniu zorganizowania) wewnętrznej struktury organizacyjnej¹⁵.

„Do bytu zorganizowanej grupy przestępczej potrzebne jest coś więcej niż samo porozumienie. Grupa przestępcza jest również czymś więcej od współsprawstwa, a stanowi zaś luźniejszą formę organizacyjną niż związek przestępczy. Grupa przestępcza składać się musi z co najmniej trzech osób i cechować się powinna pewnym zorganizowaniem, a także powinna posiadać założony cel polegający na wielokrotnym popełnianiu przestępstw”¹⁶.

Zorganizowaną grupę różnicuje również (jak nie – przede wszystkim) większy stopień określenia ról poszczególnych jej członków niż przy współsprawstwie¹⁷, a także (zgodnie z lansowanym kierunkiem wykładni nauki prawa) występowanie jednocześnie trzech aspektów tj. funkcjonalnego, strukturalnego i dynamicznego. Pogląd ten jednoznacznie odzwierciedlają przedstawione poniżej treści.

*(...) słuszny i zarazem przesądzający o tym, czy, mamy do czynienia ze współsprawstwem osób, powiązanych porozumieniem (art. 18 § 1 k.k.), czy też z przestępstwem(-ami) popełnionym(-mi) w ramach zorganizowanej grupy przestępczej (art. 285 § 1 k.k.), jest ten kierunek wykładni nauki prawa, który uwzględnia łączne aspekty: **funkcjonalny** – chodzi tu o cel i sposób popełniania określonych przestępstw; **strukturalny** – chodzi tu o taki poziom zorganizowania grupy, który już przez samo kierowanie nią zapewnia warunki dla dokonywania takich przestępstw, których dokona-*

¹⁵ Por. Wyrok II AKa 184/00 z dn. 07.12.2000, Sąd Apelacyjny w Krakowie; Wyrok II AKa 235/05 z dn. 29.09.2005, Sąd Apelacyjny w Katowicach – w przedmiocie odpowiedzialności za współsprawstwo.

¹⁶ Wyrok II AKa 240/01 z dn. 24.01.2001, Sąd Apelacyjny w Łodzi; Wyrok II AKa 45/99 z dn. 25.03.1999, Sąd Apelacyjny w Poznaniu; por. Wyrok Sądu Najwyższego II KK 188/04 z dn. 02.02.2005.

¹⁷ Wykazanie istnienia ról, pełnienia określonych ról w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw jest podstawową przesłanką przemawiającą za możliwością pociągnięcia do odpowiedzialności karnej; por. Wyrok Sądu Najwyższego II KK 188/04 z dn. 02.02.2005.

nie przekraczałoby możliwości jednego sprawcy i **dynamiczny** – chodzi tu o różne, mogące występować formy sprawowania funkcji kierowniczej (jednoosobowo, kolegialnie) i sposoby jej sprawowania (przywództwo całej grupie lub kierowanie konkretnymi, poszczególnymi działaniami grupy) oraz charakter tego kierownictwa (stały lub przejściowy), a także różnorodność i zmienność mogących występować czynności sprawczych określonych, jako »branie udziału« (przynależność, wykonywanie określonych poleceń i zadań, udział w planowaniu przestępstw, obmyślanie sposobu działania, bezpośredni udział w ich po spełnieniu, zabezpieczenie i kamuflaż działalności grupy, finansowanie jej na zdobycie niezbędnych środków służących do realizowania zadań i celów przestępczych grupy, jak i czynnościach organizacyjnych i dyscyplinujących członków grupy oraz udział w zyskach i podziale łupów itd., itp.)¹⁸.

Nie jest również zorganizowaną grupą grono znajomych przestępców – **szajka**, którzy odnawiają kontakty między sobą tylko dla dokonania doraźnej np. transakcji handlowej.

Nie jest również taką grupą środowisko osób trudniących się tą samą działalnością przestępczą na określonym terenie – bez utrzymywania ze sobą (choćby w stopniu minimalnym) kontaktów organizacyjnych (kiedy nie łączy ich żadna struktura organizacyjna)¹⁹.

Od zorganizowanej grupy przestępczej należy bez wątpienia odróżnić „**związek** mający na celu popełnianie przestępstw”.

Można o nim powiedzieć, że jest wyższą formą organizacyjną niż grupa. Wymagana jest wewnętrzna struktura o znacznym stopniu zhierarchizowania – przede wszystkim o rzadko zamienialnym składzie, wysokim stopniu zorganizowania działania, szczegółowym określeniu zasad przynależności (nie wyłączając dotkliwych sankcji) itp.

Ustawa karna wskazując cel istnienia takiego związku (popełnianie przestępstw) daje podstawy do przypuszczenia, że związek może się zawiązać, „ukonstytuować” również dla popełnienia jednego przestępstwa – za to o poważnym ciężarze gatunkowym.

„Przepis art. 258 § 1 k.k. stanowi, że odpowiedzialności karnej podlega ten, kto bierze udział w zorganizowanej grupie lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw. Nie ulega wątpliwości, że rozszyfrowa-

¹⁸ Wyrok II AKa 148/01 z dn. 23.07.2002, Sąd Apelacyjny w Lublinie.

¹⁹ Por. Wyrok II AKa 28/01 z dn. 21.03.2001, Sąd Apelacyjny w Krakowie.

*nie znamion ustawowych przestępstwa z art. 258 § 1 k.k. może nasuwać pewne trudności. Nie ułatwia tego przecież charakterystyczna dla nieformalnych struktur dynamika sytuacji nakierowana na realizację stałych lub doraźnych celów przestępczych i kamuflaż, rola oraz wzajemne relacje członków grupy, jak też brak określenia w analizowanym przepisie poziomu organizacji grupy. Wszak przepis ten różnicuje tylko grupę i związek przestępczy, co świadczy, iż grupa przestępcza stanowi luźniejszą formę organizacyjną niż związek przestępczy. Stąd też rozstrzygnięcie o tym, czy mamy do czynienia ze zorganizowaną grupą czy związkiem przestępczym powinno opierać się na rozpatrywaniu tej kwestii w aspektach funkcjonalnym oraz strukturalnym*²⁰.

W jednym z wyroków Sądu Najwyższego czytamy, iż dla przyjęcia, że dana grupa ludzi stanowi „związek” nie jest w gruncie rzeczy istotne, czy zachodziła w niej potrzeba stosowania określonych rygorów organizacyjnych, lecz to – czy były one w ogóle przewidziane. Powyższe argumentowane jest tym, że nie można utożsamiać dobrowolnego podporządkowania się autorytetowi innej osoby, a wynikającym z porozumienia obowiązkiem (zobowiązaniem) wykonywania poleceń²¹.

W ocenie Sądu Najwyższego wykształcił się również pogląd, iż udział w związku przestępczym (*udział ze świadomością przestępczego celu działania takiego związku*) niezależnie od pełnionej w nim roli prowadzi ostatecznie do ponoszenia odpowiedzialności także za przestępstwo, którego znamiona ustawowe zrealizowane zostały w efekcie osiągnięcia celu założonego przez związek np. wprowadzenia narkotyków do obrotu²².

„**Zbrojny charakter** grupy lub związku”, o którym czytamy w treści § 2 art. 258 k.k. będąc jednocześnie elementem kwalifikującym, jest wyznacznikiem – określeniem sposobu przestępczego działania²³. W myśl tego zapisu przestępczy związek lub grupa już używa broni palnej bądź

²⁰ Wyrok II AKa 146/02 z dn. 15.05.2003, Sąd Apelacyjny w Lublinie; Wyrok II AKa 125/99 z dn. 04.08.1999, Sąd Apelacyjny w Krakowie.

²¹ Wyrok Sądu Najwyższego, OSNKW 1992, z. 7-8, poz. 48, [w:] Z. Cwiakalski, op. cit., s. 930. Na temat związku zbrojnego, a właściwie jego zasadniczych cech, wyczerpująco wyraził się Sąd Apelacyjny w Krakowie w Wyroku z dn. 24.04.1997 II AKa 57/97.

²² Wyrok Sądu Najwyższego V KK 331/97 z dn. 03.09.1998.

²³ Wyrok Sądu Najwyższego V KK 193/02 z dn. 06.05.2003; por. II AKa 148/01 Wyrok z dn. 23.07.2002, Sąd Apelacyjny w Lublinie.

też w przyszłości zakłada posiłkowanie się nią (i w tym celu posiada broń palną lub ją gromadzi).

„Zorganizowana grupa ma charakter zbrojny wówczas, gdy taka „organizacja” na stałe jest wyposażona w broń palną lub też zakłada ona używanie broni palnej w czasie dokonywania przestępstw”²⁴.

Ze zbrojnym charakterem mamy do czynienia również wtedy, gdy grupa lub związek popełniły przestępstwo nie używając broni palnej, choć nią do tego celu dysponowały (ponieważ np. użycie jej do osiągnięcia celu przestępczego nie było konieczne).

Przestępstwo z art. 258 § 2 k.k. ma miejsce również wtedy, kiedy grupa lub związek nie jest przez cały czas w posiadaniu broni palnej, lecz ma pełną możliwość dysponowania nią w czasie popełniania czynów przestępnych.

Należy zdecydowanie podkreślić fakt, iż dla przyjęcia, że sprawca bierze udział w grupie przestępczej lub związku o charakterze zbrojnym, nie jest wymagane, by posiadał on broń osobiście lub stykał się z nią w jakikolwiek sposób. Wystarczy, że inni uczestnicy grupy lub związku działają z użyciem broni, a nasz sprawca ma tego świadomość i w pełni akceptuje taki stan rzeczy²⁵.

Tym samym (konsekwentnie) stwierdzić wypada, że brak jest zbrojnego charakteru w sytuacji, gdy jeden bądź kilku członków grupy lub związku posiada indywidualnie broń, którą posługuje się bez wiedzy innych uczestników – na potrzeby wspólnej działalności przestępczej. Istotnym jest w tym przypadku wykazanie braku świadomości i akceptacji.

„Specyfika przestępstwa polegającego na braniu udziału w grupie przestępczej o charakterze zbrojnym nie wymaga, by sprawca osobiście przedsięwziął czynności zmierzające do popełnienia zamierzonego przestępstwa. Wystarczy bowiem, że pozostaje on w strukturze organizacyjnej grupy lub związku, że spełnia w nim jakieś chociażby pomocnicze czynności lub nawet ich nie spełnia, a zachowuje gotowość do ich spełnienia w razie potrzeby. Dla przyjęcia, że sprawca bierze udział w grupie prze-

²⁴ Wyrok II AKa 570/01 z dn. 28.01.2002, Sąd Apelacyjny w Poznaniu.

²⁵ Por. Wyrok II AKa 150/01 z dn. 27.09.2001, Sąd Apelacyjny w Katowicach; Wyrok II AKa 257/03 z dn. 19.12.2003, Sąd Apelacyjny w Krakowie oraz Wyrok II AKa 119/04 z dn. 02.11.2004.

*stepczej o charakterze zbrojnym, nie jest wymagane, by posiadał broń osobiście lub stykał się z nią w jakikolwiek sposób. Wystarczy bowiem, że inni uczestnicy związku lub grupy działają z bronią, a sprawca ma tego świadomość*²⁶.

Przed przystąpieniem do omówienia treści dotyczących zakładania lub kierowania zorganizowaną grupą przestępczą lub związkiem mającym na celu popełnianie przestępstw wydaje się koniecznym (w konkluzji „charakteru zbrojnego”) przytoczyć jeszcze jeden wyrok Sądu Najwyższego w powyższym przedmiocie.

„»Zbrojny charakter« zorganizowanej grupy jest nie tylko znamieniem kwalifikującym w § 2 przestępstwa przewidzianego w art. 258 § 1 kk, lecz także elementem, który określa sposób działania grupy. Oznacza to, że w działalności przestępczej owa grupa używa broni lub zakłada jej użycie w przyszłości i w tym celu broń posiada bądź ją gromadzi. Natomiast sytuacje stanowiące eksces ze strony kogoś z członków grupy, gdy bez wiedzy pozostałych uczestników posiada broń, a nawet ją indywidualnie wykorzystuje, nie powinny być kwalifikowane jako przestępstwa określone w art. 258 § 2 k.k.»²⁷.

Przepis art. 258 § 3 k.k. penalizuje udział, **zakładanie lub kierowanie** tak zorganizowanych struktur, jakimi są grupa lub związek mające na celu popełnianie przestępstw. Przy czym zaznaczyć trzeba, że dla bytu tegoż przestępstwa nie jest wymagane, aby kierujący zorganizowaną strukturą przestępczą występował w niej, jako osoba najważniejsza²⁸.

Założyć grupę lub związek może zarówno jedna osoba (pozostałe w następstwie jedynie do niego przystępują) bądź też kilka osób (wykonują kolegialnie całość zadań wspólnie bądź istnieje podział – odpowiedzialność za konkretne elementy organizacyjne).

Generalnie przyjmuje się, że „założyć” oznacza zorganizować osoby, przedłożyć propozycje i warunki uczestnictwa, zorganizować strukturę oraz cel i zakres działania, zorganizować szeroko pojęte zaplecze logistyczne itd., itp. Jest to proces rozciągnięty w czasie, którego efektem finalnym jest rozpoczęcie działalności struktury przestępczej.

²⁶ Wyrok II AKa 233/04 z dn. 16.12.2004, Sąd Apelacyjny w Katowicach.

²⁷ Wyrok Sądu Najwyższego V KK 193/02 z dn. 06.05.2003.

²⁸ Por. Wyrok II AKa 68/05 z dn. 08.12.2005, Sąd Apelacyjny w Katowicach, a także Wyrok II AKa 221/99 z dn. 14.10.1999, Sąd Apelacyjny w Katowicach.

Koniecznością jest stwierdzenie, że sprawca odpowiada karnie już w momencie, kiedy uczestniczy w zakładaniu nie zaś jedynie wtedy, gdy jest ona już fizycznie założona²⁹.

„Kierowanie” polega przede wszystkim na faktycznym sprawowaniu władztwa nad działalnością danej grupy lub związku przestępczego³⁰, wydawania kluczowych, wiążących decyzji (co do kierunków strategii działania). Kierowanie może być jednoosobowe, stałe, przejściowe bądź też kolegialne.

W przypadku złożonej wewnętrznej struktury organizacyjnej kierowanie odnosi się już do odpowiedzialności za prawidłowe funkcjonowanie jednego z ogniw – fragmentu tejże struktury. Zatem dla bytu przestępstwa z tytułu kierowania nie jest konieczne sprawowanie władztwa nad zorganizowaną grupą lub związkiem – jako całością. Wystarczy jedynie przewodzenie jej ogniwem – częścią struktury, podgrupą itp.

„Kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą polega na wydawaniu poleceń innym członkom grupy, których wykonanie wynika bądź z dobrowolnego podporządkowania się autorytetowi kierującego, ale także jest poparte sankcjami ustalonymi czy to wyraźnie, czy w sposób dorozumiany w ramach zasad działania grupy. Funkcję kierowniczą sprawuje nie tylko kierujący grupą jednoosobowo, ale i osoby kierujące doniosłymi odcinkami działalności grupy choćby krótkotrwale, a nawet jednorazowo przy realizacji zadania”³¹.

Kierujący nie tylko stoi na czele zorganizowanej grupy lub związku, ale prowadzi konkretnym działaniom. Istotą kierowania związkiem przestępczym jest przede wszystkim przewodzenie (intelektualna i faktyczna supremacja), podejmowanie kluczowych – wiążących decyzji dotyczących jego istnienia i kierunków oraz metod działania.

Nie jest natomiast kierowaniem (choćby fragmentem struktury) przekazywanie do realizacji dyrektyw innej osoby – kierującej nią rzeczywiście. Taki stan rzeczy rozpatrywać można jedynie przez pryzmat pomocnictwa.

Na zakończenie należy zaznaczyć, że penalizacja udziału w grupie lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw odnosi się również

²⁹ Por. Wyrok II AKz 34/98 z dn. 27.01.1998, Sąd Apelacyjny w Lublinie.

³⁰ Ibidem.

³¹ Wyrok II AKa 119/04 z dn. 02.11.2004, Sąd Apelacyjny w Krakowie.

do popełniania przestępstw skarbowych³². Funkcjonują dwa podejścia do kwestii przestępstw skarbowych. Jedni – jak pisano – uważają, że „przestępstwa skarbowe nie są niczym innym jak zwykłymi przestępstwami, dokonanymi w celu wzbogacenia się (...) w szczególności oszustwem, a więc nie ma potrzeby tworzenia dla tych przestępstw odrębnych norm”, inni zaś „nie dopatrują się w przestępstwach skarbowych zwykłego oszustwa, lecz uważają je za przestępstwa osobnego rodzaju”³³.

Za nietrafny uznać należy przy tym pogląd, że kwestię udziału w grupie lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw skarbowych reguluje jedynie sama ustawa karna skarbowa przez przyjęcie, że popełnienie w takich warunkach przestępstwa skarbowego objęte jest tzw. nadzwyczajnym obostrzeniem kary.

³² Por. uchwała I KZP 7/05 z dn. 04.04.2005, Sąd Najwyższy – pojęcie „przestępstwa”, występujące w art. 258 § 1 k.k., w brzmieniu obowiązującym przed dn. 17.10.1999, obejmowało także przestępstwa skarbowe – OSNKW 2005/5/44.

³³ Por. op. cit.

mjr Andrzej Wawrzusiszyn

CS SG w Kętrzynie

NAUCZYCIEL – REFLEKSYJNY PRAKTYK

XXI wiek – to wiek ludzi z wyobraźnią i to zwielokrotnioną, taką która pozwoli na rozwój myśli technicznej, społecznej i kulturowej. W tym kontekście zrozumiałe są kłopoty systemów kształcenia, które ciągle pozostają uwikłane w „produkcję potokową”, standaryzację celów, metod i zasad dydaktycznych, unifikację modeli absolwentów¹.

Mija pierwsza dekada szczególnych doświadczeń w życiu naszego społeczeństwa. Doświadczenia te są implikacją procesu globalnej zmiany społecznej i ustrojowej, dzięki któremu uległy likwidacji stare struktury, systemy, wartości i normy postępowania, reformują się różne dziedziny życia. Czasy przemian to – jak pisze J. Żebrowski – okres niepewności i niedookreślenia, wolności i patologii wolności, nadziei i zagrożeń, postępu i przemocy w życiu społecznym².

Postępujący rozwój społeczeństwa wiedzy nakłada na wszystkich ludzi obowiązek edukowania się przez całe życie. Jest to swoista odpowiedź na wyzwania szybko zmieniającego się świata i może stanowić klucz do bram XXI wieku. Edukacja ustawiczna (permanentna, nieustająca) umożliwia człowiekowi czynne i racjonalne dostosowanie się do przeobrażeń życia zawodowego, a jednocześnie konstytuuje jego wiedzę, umiejętności, system wartości i zdolność formułowania ocen oraz podejmowania działań. Przekonanie o transformacji pracy i konieczności stosowania nowego podejścia do czynności zawodowych ulegających wyraźnej intelektualizacji prowadzi do istotnej konstatacji, iż w przygotowaniu kadr kierowniczych i nauczycielskich szczególnego znaczenia

¹ Zob. R. Łukasiewicz, Alternatywy w kształceniu: szanse i ograniczenia, [w:] *Wprowadzenie do pedagogiki*, red. T. Jaworska, R. Leppert, Kraków 1988.

² J. Żebrowski, Nauczyciel wobec wyzwań współczesnej cywilizacji i świata wartości, [w:] *Przemiany i przyszłość pedagogiki wczesnoszkolnej*, red. E. Stucki, Bydgoszcz 1998.

nabierają takie czynniki, jak siła intelektu człowieka i oryginalność oraz twórczość jego myśli³.

Edukacją nazywamy ogół działań skierowanych na wywołanie celowych zmian w uczniu. „Uczniem” jest w tym przypadku każdy człowiek uczący się nowych czynności a ten, który działaniami kieruje (w szkole, w rodzinie, w innej grupie społecznej, przez środki masowego przekazu, w stosunku do samego siebie) jest „nauczycielem”. Ważne jest, aby nauczyciel miał wyobrażenie stanu, jaki ma być osiągnięty w wyniku tych działań. W tym sensie edukacja jest działalnością celową, świadomą, nieprzypadkową, niezależną od okoliczności. Ponadto zmiany, jakie wywołuje, powinny być wartościowe, uzasadnione psychologicznie i społecznie, choć młodzież niekoniecznie od razu ich pragnie. Zmiany wywoływane edukacją dokonują się „w uczniu”, co znaczy, że są względnie trwałe i głębokie, nie zaś powierzchowne i przelotne. Im trwalsze i głębsze są zmiany korzystne, tym większą wartość ma jego edukacja⁴.

Myślenie o edukacji jest nierozzerwalnie związane z myśleniem o przyszłości technicznej, społecznej i kulturowej, czyli o życiu ludzi. A przyszło nam żyć w ciekawych, zaskakujących i szokujących czasach. Świat nie idzie, ale pędzi do przodu. Żyjąc w epoce globalizacji należy zastanowić się, jak ma przebiegać przygotowanie do życia w tak rozpedzonym świecie młodego człowieka, aby nie tylko z niego „nie wypadł”, ale żeby umiał sobie w nim poradzić i aby miał wpływ na jego losy i dzieje.

Okres ostatnich lat to – według J. Żebrowskiego – „czas przywracania w edukacji wizji wartości podstawowych. Jest to katalog wartości uniwersalnych, ukształtowany w dziejach ludzkości i akceptowany powszechnie. W tym katalogu szczególnie ważne to: wolność, sprawiedliwość, demokracja, pokój, prawo do życia, nieskrępowany rozwój osobowości, własna tożsamość, pluralizm, tolerancja, podmiotowość, kultura dialogu i negocjacji, etos pracy i godności”. Zadaniem nauczyciela każdego szczebla edukacji jest „wspieranie i pomoc w otwarciu się uczniów na wartości, zatem na czyjeś dobro, pożądane dążenia i pragnienia uczniów, na wyzwianie określonych emocji wobec ludzi i zjawisk czy

³ *Edukacja pedagogiczna w wyższej uczelni wojskowej*, red. J. Bieńkowski, R. Stepień, AON, Warszawa 2003.

⁴ Por. K. Kruszewski, *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, PWN, Warszawa 2005.

sposoby zachowania w różnych sytuacjach życiowych. Rezultatem tego otwarcia i zarazem sukcesem pedagogicznym będzie upodmiotowienie tych wartości, czyli zaakceptowanie i uznanie przez uczniów jako integralnego składnika własnej osoby”⁵.

Powszechnym staje się pogląd o nie przygotowaniu naszego społeczeństwa do twórczego wykorzystywania daru wolności, bowiem kryzys systemu wartości wynika zarówno z sytuacji społeczno-ekonomicznej, jak i z wieloletniej tradycji narodowej i stanu współczesnej kultury humanistycznej. Rzeczywistość społeczna i moralna wywiera ogromny wpływ na polską szkołę, proces kształcenia i wychowania, a przede wszystkim na nauczyciela.

H. Grabowski definiuje nauczyciela jako specjalistę w dziedzinie ludzkiego zachowania, którego praca polega na intencjonalnym motywowaniu do jego zmiany w kierunku społecznie pożądanym⁶. Nauczyciel według Z. Żukowskiej to zawód i powołanie, to zdolności wrodzone i wyuczone, to odpowiedni zbiór cech osobowości i temperamentu, to umiejętność poświęcania się dla dobra innych osób, to miłość do dzieci⁷. Praca w zawodzie musi przynosić nauczycielowi przyjemność i satysfakcję, bez względu na różne okoliczności i sytuacje (np. stan materialny). K. Konarzewski stwierdził bardzo jednoznacznie, że nauczyciel to szlachetny zawód; szkoda, że nauczyciele w swej większości do niego nie dorastają. Nauczyciela idealizuje się i poniża zarazem. Społeczeństwo – ustami uczonych i nieuczonych – oddaje cześć abstrakcyjnej wizji nauczycielstwa, by zaraz z tym samym zapałem krytykować, napominać, ośmieszać rzeczywistych nosicieli tej roli zawodowej⁸. Nauczyciel według A. Radziwiłł powinien być porządnym człowiekiem lub człowiekiem, który próbuje zostać świętym⁹. Już w tak ogólnym stwierdzeniu kryje się pewna prawda, zobowiązuje ona jednak do pogłębionej, poważnej refleksji nad specyfiką działań nauczycielskich, nad pełnym zrozumieniem istoty, celów, trudności tej pracy – czyli nad tym, jak nauczyciel

⁵ J. Żebrowski, op. cit., s. 276.

⁶ H. Grabowski, *Co koniecznie trzeba wiedzieć o wychowaniu fizycznym*, Ofic. Wydaw. IMPULS, Kraków 2000.

⁷ Z. Żukowska, *Nauczyciel: człowiek – pedagog – specjalista*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” nr 4/1993.

⁸ *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, red. K. Konarzewski, PWN, Warszawa 1998.

⁹ A. Radziwiłł, *O szkole, wychowaniu i polityce*, WSiP, Warszawa 1992.

wypełniający swój zawód ma być uczciwym człowiekiem i jakie są drogi nauczycielskiej świętości. Dla nauczyciela wymogiem jest już samo dostrzeżenie czy uświadomienie sobie antynomii czy paradoksów¹⁰.

Dobrym nauczycielem nie może być każdy, a mistrzostwo w pracy dydaktyczno-wychowawczej osiągają ludzie o określonych cechach osobowości. Problem ten dotyczy nie tylko zawodu nauczycielskiego. Nie każdy człowiek wykonujący jakikolwiek rodzaj pracy, wykonujący jakikolwiek zawód może być odpowiednio wykształcony i przygotowany do tej pracy. Nie zawsze jest dobrym fachowcem. Jak długo jednak szkoła była elitarna i kształceniem objęty był niewielki tylko procent społeczeństwa, dobór nauczycieli odbywał się na zasadzie selekcji naturalnej, a jedyną troską ówczesnych organizatorów i reformatorów oświaty było stworzenie bodźców, które motywowałyby najwybitniejsze umysły i talenty pedagogiczne do podjęcia pracy nauczycielskiej¹¹.

Dwadzieścia lat temu nauczanie postrzegane było jako produkt dostarczany przez nauczycieli. Na treści patrzyliśmy z perspektywy wiedzy. Jednakże zmiany w procesie uczenia się i nauczania wymusiły ponowne zdefiniowanie roli nauczyciela. Obecnie to nie nauczyciel, ale uczniowie znajdują się w centrum uwagi. Dla nauczycieli taka zmiana wiąże się z podjęciem nowych ról i spełnianiem nowych oczekiwań. Żeby właściwie spełniać pokładane w nich oczekiwania, nauczyciele muszą stać się jeszcze bardziej świadomi zmian zachodzących zarówno wokół nich, jak i w nich samych. Jednym ze sposobów mających ułatwić postrzeganie tych zmian jest rozwijanie własnej refleksyjności. Rozwój nauczycieli nie powinien ograniczać się tylko do doskonalenia swojego warsztatu zawodowego. Dzięki rozwijaniu własnej refleksyjności nauczyciele będą mogli zmieniać i modyfikować swoje zachowanie, co pozwoli na pełniejsze i bardziej efektywne wykonywanie zawodu. Bardziej refleksyjny nauczyciel to doskonały „partner” dla ucznia, który sam także stanie się bardziej niezależny i świadomy swoich zachowań w klasie, sali wykładowej

¹⁰ Por. ibidem; K. Paćławska. Przemiany modelu edukacji nauczyciela, [w:] *Edukacja jutra*, red. W. Kojs, E. Piotrowski, T. Zimny, Agencja Promocji Nauki i Kultury MENOS, Częstochowa 2002.

¹¹ M. Dindorf, Nauczyciel, [w:] *Elementy dydaktyki ogólnej*, red. B. Czabański, Wydaw. AWF, Wrocław 1996.

i poza nimi¹². W obecnym czasie niezwykle ważne wydaje się znalezienie idealnego modelu nauczyciela nowej epoki, nauczyciela przyszłości, takiego, który powinien sprostać nowym edukacyjnym wyzwaniom.

W ostatnich latach dość mocno akcentowana jest koncepcja nauczyciela innego niż dotychczas, o badawczej postawie wobec samego siebie, głębokiej i poważnej refleksji nad swoimi działaniami. Koncepcja refleksyjnej praktyki prezentowana jest przez Donalda Schöna jako przeciwieństwo określenia „techniczna racjonalność”. Jego zdaniem techniczna racjonalność dominuje w podejściu do edukacji i przygotowywaniu pracowników oświatowych. Oznacza to, że skoro istnieje zgoda co do celów, wówczas pytanie o to Jak należy działać?, może być zredukowane do kwestii instrumentalnej: jakie środki najlepiej służą do osiągnięcia celów. Schön doszedł do wniosku, że model technicznej racjonalności nie ukazuje w sposób adekwatny tego, jaki rodzaj wiedzy zawarty jest w praktyce profesjonalnej. Pragnie on stworzyć alternatywną epistemologię o nazwie „refleksyjna praktyka”, która lepiej opisywałaby wiedzę praktyczną i wyjaśniała problemy, jakie jego zdaniem istnieją w obrębie relacji między praktyką a jej klientami, instytucjami i społeczeństwem.

Jako pierwszy krok w tworzeniu swojej alternatywnej epistemologii Schön omawia coś, co nazwał „wiedzą w trakcie działania” (*knowing-in-action*), a co bywa przez innych nazywane „wiedzą jak” (*knowing how*) lub „wiedzą cichą” (*tacit knowledge*). Jest to wiedza nieodłączna od inteligentnego działania. Gdy ludzie posiadają wiedzę o tym, jak coś robić, wówczas umieją działać spontanicznie. Jednak działania człowieka nie zawsze są spontaniczne lub automatyczne. Gdy czyjeś działanie powoduje coś, co jest zdumiewające dla osoby działającej, może ona zatrzymać się i pomyśleć, co robić dalej. Schön nazwał to „refleksją w czasie akcji”. Następnie koncentruje się na wiedzy i refleksji przejawianej przez profesjonalistę praktyka – nazywa je „wiedzą zawartą w praktyce” (*knowing-in-practice*) i „refleksją podejmowaną w trakcie praktyki” (*reflecting in practice*). Refleksja podejmowana w trakcie praktyki ma miejsce wówczas, gdy zjawisko, z którym praktyk ma do czynienia, wykracza poza normalne kategorie wiedzy, zwykle koniecznej do praktycznego działania. Według Schöna praktyk podchodzi do poszczególnego przypadku

¹² M. Derenowski, *Ewolucja i innowacja w edukacji. Materiały z seminarium*, PWSZ. Konin 16-17.05.2006.

jako do czegoś jednostkowego, a nie jako do egzemplifikacji typu zjawisk, wobec których można działać standardowymi technikami. Podchodząc do jednostkowego przypadku praktyk musi najpierw określić, na czym polega problem. Czyniąc to, definiuje cele i związane z nimi środki. Gdy problem jest określony, praktyk prowadzi eksperymenty, które potwierdzają proponowane rozwiązania albo nie. Jeśli skuteczny sposób działania zostaje znaleziony, wówczas problem traktuje się jako rozwiązany.

Ogólnie rzecz biorąc, refleksyjny nauczyciel musi móc działać zgodnie ze swoimi intencjami i zmieniać sytuacje. Będzie on miał możliwość dokonania sądu i określenia, czy wynik stanowi potwierdzenie, czy obalenie hipotezy. Nauczyciel musi być w stanie stwierdzić, czy problem został rozwiązany. Aby to uczynić, musi określić, czy wynik jest rzeczywiście rezultatem jego działania, czy wynik jest właśnie tym, jakiego się pragnęło i czy inne, niezamierzone rezultaty działania są same w sobie pożądane. Jest to dość złożony osąd, angażujący zdolności obserwowania, zauważania implikacji zastosowanego układu pojęć i umiejętności myślenia wartościującego¹³.

Donald Schön wprowadza pojęcie refleksji w trakcie działania. Według niego to wiedza, jaką praktyk przejawia w praktyce w sposób spontaniczny; w istocie typowe jest tu, że nie może ona być ujęta w słowach. Nauczyciel, który zmienia strategię w środku lekcji – ponieważ pierwotna strategia zdaje się nie działać – przejawia właśnie refleksję w trakcie działania. Nauczyciel nie zatrzymuje działań, aby przemyśleć, co czynić; nagle widzieć, że coś powinno być zrobione. Zapytany później, dlaczego dokonał zmiany, byłby w stanie podać przyczyny, ale według Schöna umiejętność sformułowania tych uzasadnień nie jest konieczna. Jeśli nauczyciel wykonuje prawidłowe posunięcie, nawet nie umiając uzasadnić, dlaczego tak czyni, to i tak okazuje on refleksję w trakcie działań. Refleksja w trakcie działań powinna być traktowana jako przypadek wiedzy opartej na doświadczeniu, w tym sensie, że spontaniczna wiedza nie zawsze możliwa do wyrażenia słowami, musi być rezultatem uczenia się w praktyce. Gdyby została ona nabyta niezależnie od praktyki, można by łatwo wyrazić ją słowami. Gdy ktoś uczy się czegoś przygotowując się

¹³ A.T. Pearson. *Nauczyciel. Teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli*, WSiP, Warszawa 1994.

do praktyki lub tuż przed praktyką, to jest to wiedza, którą łatwo sformułować, określić lub opisać, chyba że kogoś zawiedzie pamięć. Wydaje się, że tylko w trakcie robienia czegoś nabywamy wiedzę, której możemy użyć, ale której nie możemy zwerbalizować. Tak więc refleksja w trakcie działania jest rodzajem wiedzy opartej na doświadczeniu¹⁴.

Powyższa teoria przełożona została na grunt edukacji. Nauczyciela nazwał refleksyjnym praktykiem podejmującym namysł nad własną wiedzą objawiającą się w pewnym dystansie czasowym. Donald Schön zaznaczył swą obecność w przeprojektowaniu w latach 80. modelu kształcenia nauczycieli w Wielkiej Brytanii, Holandii, Danii; w Polsce pierwsze prace pojawiły się w połowie lat 90.

Refleksyjny nauczyciel to taki, który postawiony wobec problemowej sytuacji, umie się z nią uporać przez uruchomienie swej wiedzy i doświadczenia na rzecz rozwiązania problemu. W rezultacie poglądy i działania nauczyciela stają się podatne na modyfikację¹⁵.

Refleksja w tak rozumianym obrazie nauczyciela dotyczy nieustającego działania i dostosowania rozwiązań różnych problemów do istniejącej sytuacji. Jest ona podstawą działania nauczyciela. Bez refleksji czuje się on jak maszyna, która nie myśli i automatycznie powiela raz wyuczone „ruchy edukacyjne”. Refleksyjny nauczyciel nie traktuje ucznia jak „naczynia do napełniania”, ale jak równego partnera, służąc mu, na miarę swoich możliwości, radą i pomocą. Uczeń wie, że taki nauczyciel to przyjaciel, że stosunki między nim będą się układać według jasnych zasad, z poszanowaniem godności obu stron.

Osoba nie poddająca się refleksji traci jedno ze źródeł poznania – samego siebie. W przypadku osób zajmujących kierownicze stanowiska, refleksja nad praktyką jest szczególnie pożądana. Refleksja w działaniu jest krytycznym kwestionowaniem własnej wiedzy w działaniu i jej założeń. Refleksja przed podjęciem wykonania określonej czynności to ów słynny „namysł przed działaniem”. „Trzy razy pomyśl potem zrób...” tak mówi stare chińskie przysłowie. Jest to namowa do dobrego przygotowania działania, jego gruntownego przemyślenia przed przystąpieniem do realizacji, a to właśnie wiedzie do efektywności.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

Refleksja łączy partnerów dialogu, służy wzajemnemu wspieraniu i wznoszeniu się na wyższy poziom rozwoju intelektualnego, tworzy atmosferę bezpieczeństwa dla nauczyciela i ucznia. W tej sytuacji podejmowanie decyzji nie jest działaniem ani prostym, ani łatwym, ale nauczyciel – refleksyjny praktyk – potrafi znaleźć wyjście z każdej problemowej sytuacji, wie, co należy zrobić. Charakterystycznym zjawiskiem dla refleksyjnie rozumianej praktyki nauczycielskiej jest posiadanie przez nauczyciela własnego sposobu interpretowania rzeczywistości edukacyjnej, a co za tym idzie – uprawianie w tylko sobie znany sposób profesji nauczycielskiej. Taki nauczyciel nie obawia się błędu czy omyłki, ponieważ są one wcześniej przewidywane i stanowią powód do refleksji nad dotychczasowym działaniem.

Należy podkreślić, że nauczyciel – refleksyjny praktyk – nie boi się ryzyka, śmiało podejmuje różne zadania, ponieważ jego wiedza nie jest ograniczona planem czy schematem. Refleksyjny praktyk to artysta w swoim fachu, ale nie może to być artysta perfekcyjny, gdyż wówczas nie ma już miejsca na refleksję. Jego mistrzostwo podparte jest z jednej strony gruntowną wiedzą teoretyczną, a z drugiej – twórczą interpretacją różnych, często niepowtarzalnych sytuacji i przypadków. Nauczyciel refleksyjny pomaga w uczeniu się i wspiera w wychowaniu. Nie narzuca własnych pomysłów, ale stara się negocjować najkorzystniejsze rozwiązania w ramach nakreślonych stale współtworzonym wraz z uczniem programem kształcenia wspólnego działania. Taki styl pracy nakłada na nauczyciela wymagania zrozumienia swojej roli i miejsca w rzeczywistości społecznej, podejmowania sensownych decyzji i krytycznej oceny swoich osiągnięć dydaktycznych i wychowawczych¹⁶.

Wiedza okazuje się niezbędna, ale nie jest wystarczająca do całościowego ujmowania i rozumienia sytuacji społecznych, także szkolnych. Refleksyjny nauczyciel stopniowo staje się ekspertem. W miarę gromadzenia i przetwarzania osobistego doświadczenia (ogólnego i profesjonalnego) korzysta z wiedzy w elastyczny sposób. Nie eliminuje danych pochodzących z innych źródeł; odwołuje się na przykład do wiedzy pozazawodowej, intuicji, zdarza się, że improwizuje. Nauczając i wychowując prowadzi strategiczne dialogi, które czynią z niego eksperta. W ich ramach fachowa wiedza jest relatywizowana do konkretnej osoby

¹⁶ D. Sipińska, *Refleksyjny nauczyciel*, „Edukacja i Dialog” nr 1 (74), 1996.

i niepowtarzalnego „tu i teraz”. Mogą one przebiegać automatycznie i trwać bardzo krótko. Wskaźnikiem rozwoju zawodowego pedagoga jest więc coraz lepsze rozumienie ucznia, łączące wiedzę ogólną ze znajomością konkretnej osoby. W tym sensie nauczyciel bywa jednocześnie uczonym i artystą, tworzącym niepowtarzalne dzieło¹⁷.

Refleksyjny nauczyciel stale dokonuje samooceny, zarówno przez obserwację zachowań uczniów, jak i przez wgląd we własne postępowanie. Jest wnikliwym obserwatorem swoich uczniów, regularnie stawia sobie cele. Miarą osiągnięcia tych celów jest stopień zaangażowania uczniów w proces uczenia się. Ciągłe korzysta z fachowych czasopism, konsultacji i szkoleń, by doskonalić się w zawodzie. Refleksyjny nauczyciel stawia sobie wysokie standardy, czuje się odpowiedzialny za sukcesy swoich uczniów i uważa swoje zachowanie za klucz do ich sukcesu. Chociaż niełatwo go usatysfakcjonować, na ogół jest zadowolony ze swych postępów pedagogicznych i oczekuje, że w miarę upływu lat będzie rozumiał coraz więcej. Celem nauczyciela refleksyjnego jest wyodelowanie u siebie zachowań człowieka uczącego się przez całe życie i staranie się o to, by uczniowie przyjęli podobną postawę. Spostrzeżenia nieustannie nam przypominają, że wszyscy uczymy się przez całe życie i że rozumienie samych siebie oraz tego wszystkiego, co sprzyja naszemu własnemu zdobywaniu wiedzy, dostarcza cennych wskazówek, jak pomagać uczniom we wzbudzaniu w sobie podobnych motywacji¹⁸.

Samoocena pracy nauczyciela pozwala na zadanie sobie wielu pytań: Co udało mi się zrealizować w zeszłym roku szkolnym czy w czasie trwania kursu, szkolenia?, Co chcę zrobić lepiej w roku przyszłym, na następnym kursie czy szkoleniu?, Czy wciąż się rozwijam i uczę w tej dziedzinie, z którą zdecydowałem się wiązać swoją pracę? To są tylko nieliczne pytania, które powinien zadawać sobie refleksyjny nauczyciel.

Samoocena nie jest łatwa, zawiera bowiem elementy samokrytyki – a kto ją lubi? Jest to jednak konieczność, której musimy stawić czoła. Jeśli samoocenę definiujemy jako celowe i systematyczne zbieranie informacji o przebiegu i wynikach własnej pracy w celu planowania wła-

¹⁷ M. Ledzińska, *Dialog w nauczaniu a perspektywie rozwoju*, „Konspekt” nr 3, Akademia Pedagogiczna, Kraków 2000.

¹⁸ S. G. Paris, L. R. Ayres, *Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem*, WSiP, Warszawa 1997.

snego rozwoju, to musi istnieć wysoka motywacja wewnętrzna do badania procesów i efektów swojego nauczania. Nauczyciele dokonujący samooceny eliminują z własnej dydaktyki nieefektywne metody nauczania, ciągle doskonalą proces kształcenia, podejmują skuteczne działania zapobiegające niepowodzeniom uczniów, ustawicznie się doskonalą¹⁹.

W trosce o bycie dobrym nauczycielem towarzyszy nam refleksja związana z pracą. Jest to jakby nieodzowny element tego zawodu ze względu na jego specyficzny charakter, opierający się na ciągłym kontakcie z drugim człowiekiem (ucznem). Zaplanowanie i przeprowadzenie indywidualnej samooceny przez nauczyciela, analizowanie efektów własnych działań, sukcesów, porażek, w konsekwencji prowadzi do autorefleksji, planowania dalszego rozwoju zawodowego i doskonalenia warsztatu swojej pracy. Przystępując do projektowania samooceny nauczyciel powinien określić, z jakich źródeł może uzyskać informacje o swojej pracy i w jaki sposób je pozyska. Każdy nauczyciel posiada zapewne doświadczenia z już dokonywanej samooceny, chociażby z rozmowy przed- i pohospitacyjnej. Ciekawą formą zdobywania informacji mogą być ankiety skierowane do uczniów po przeprowadzonych zajęciach bądź po prostu informacja zwrotna. Jeszcze innym sposobem może być dokonanie autorefleksji nauczyciela po zajęciach. Można również ankietować uczniów po określonym terminie nauki, na koniec roku szkolnego, kursu czy szkolenia badając efektywność procesu nauczania, uczenia się i działań wychowawczych²⁰.

Jeśli odczuwamy potrzebę mówienia o postępie pedagogicznym i twórczej postawie nauczyciela, to prawdopodobnie dlatego, że muszą występować w naszej pracy szczególne niebezpieczeństwa, a mianowicie rutyna i schematyzm. Ofiarą tego zjawiska jest przede wszystkim uczeń, ale również sam nauczyciel. Jego praca staje się coraz bardziej męcząca, nieatrakcyjna, a nade wszystko coraz mniej skuteczna. To może tu rozpocząć się rozważanie o twórczym i nietwórczym nauczycielu. Nauczyciel

¹⁹ Ciekawą ofertą dotyczącą samooceny nauczyciela jest „Pakiet narzędzi ewaluacyjnych” oprac. przez wykładowców i pracowników Zespołu Metodyki Kształcenia i Analiz CS SG w Kętrzynie. Godne zainteresowania są także prace M. Taraszkiewicz, „*Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*”, Warszawa 1998 oraz „*Jak uczyć jeszcze lepiej! Szkoła pełna ludzi*”, Poznań 2001.

²⁰ K. Gawel-Brudkiewicz, *Samoocena nauczyciela akademickiego*, „Gazeta IT” nr 9 (39), 2005.

nietwórczy lub mało twórczy, to przede wszystkim ten, który godzi się na gorsze wyniki swojej pracy dydaktycznej, a z czasem w ogóle przestaje się nimi przejmować. Popada w ten rodzaj rutyny, która jest najbardziej groźna, bo wyzwolonej spod mechanizmów samokontroli. To wtedy dostrzega się, że uczniowie nie uważają na lekcji – bo są „bezmyślni”, nie uczą się – bo są leniwi. Nauczyciel nietwórczy obiektywizuje przyczyny własnych niepowodzeń dydaktycznych i wychowawczych, natomiast nauczyciel twórczy szuka ich w samym sobie, w sposobie własnego działania. Cechą twórczego nauczyciela jest stawianie sobie wysokich, stale podnoszonych wymagań. Nauczyciel twórczy ciągle modyfikuje formy i metody swojej pracy dostosowując je do konkretnych wymagań i warunków, jest człowiekiem wciąż niespokojnym²¹.

Refleksyjny nauczyciel jest zaprzeczeniem rutyny, wzorów i schematów. Jest to ktoś, kto działa w przekonaniu, że to co robi, ma sens i służy dobru ucznia.

Okres transformacji ustrojowej w Polsce rodzi nadzieje na nowe podejście do kształcenia nauczycieli – refleksyjnych praktyków: autonomicznych w wyborach, samodzielnie myślących, odważnych, twórczych, z inicjatywą i chęcią działania, zdobywania oraz zmieniania rzeczywistości edukacyjnej. Jest to wyzwanie dla ludzi mądrych, ambitnych, podejmujących się tego, co innym wydaje się niemożliwe, ludzi otwartych, którzy potrafią współpracować z uczniami, rodzicami i z innymi nauczycielami. Refleksyjny praktyk – to nie kompendium wiedzy, to autonomiczny poszukiwacz wiedzy – i w dodatku odnajdujący w tym radość²².

Aby nadażyć za życiem i odpowiedzieć na potrzeby wychowanków, nie można być nauczycielem obojętnym na zmiany w metodach i technikach pracy pedagogicznej. Skostnienie i rutyna, brak orientacji w postępie nauki i praktyki pedagogicznej – to zapowiedź nieuniknionej klęski w pracy nauczyciela i to nie tylko wyrażonej formalną oceną jego pracy, lecz przede wszystkim brakiem satysfakcji i radości zawodowej.

Nauczyciele muszą systematycznie i z otwartym umysłem poddawać nieustającej analizie swoje zachowanie. Powinni zrozumieć, że ciągła zmiana wpisana jest na stałe w zawód nauczyciela. Dobry nauczyciel nigdy nie powinien dojść do wniosku, że już wszystko potrafi, wszystko

²¹ J. Grudzińska-Kosiorek, *Być refleksyjnym i twórczym nauczycielem*, www.se3szk.elk.edu.pl

²² D. Sipińska, op. cit.

wie i nie musi nic już zmieniać. Przed laty Georgie Bernard Shaw, przeczuwając, jaka rola powinna przyspaść nauczycielowi w procesie edukacji napisał: „Nie jestem nauczycielem, jedynie towarzyszem podróży, którego zapytałeś o drogę”²³.

W konkluzji rozważań na temat postaw nauczyciela (refleksyjnego praktyka) śmiem stwierdzić, że niejeden z nas dopatrzyłby się w swojej pracy pedagogicznej braku refleksyjności lub zachowań rutynowych. Z pewnością sytuacja taka spowodowana jest: brakiem czasu, słabym wyposażeniem szkół czy ośrodków szkolenia, brakiem bodźców materialnych, brakiem ambicji zawodowych, przepracowaniem. Musimy jednak uświadomić sobie, że współczesny nauczyciel nie może poddać się sile schematów społecznych, bezrefleksyjnemu naciskowi zdarzeń. Z myślą o przyszłych pokoleniach, mamy obowiązek być twórczymi, czynnymi w motywacji, uczuciach i działaniu, bo tylko taka postawa gwarantuje osiągnięcie sukcesów w pracy pedagogicznej.

²³ M. Derenowski, op. cit., s. 75.

ml. chor. dr Lucyna Sikorska

CS SG w Kętrzynie

**FUNKCJONARIUSZ SG – WZORZEC
OSOBOWOŚCIOWO-MORALNY.
POSTAWY I WARTOŚCI ISTOTNE W SŁUŻBIE**

Od końca lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku w Polsce zaczęły następować zmiany, powszechnie nazywane transformacją ustrojową. Proces ten nie tylko odnosił się do zmian ustrojowych, ale także ekonomiczno-gospodarczych i społecznych. W znacznej większości społeczeństwa wzbudził wiele wątpliwości i pytań w sferze obyczajowości, norm współżycia i preferowanego systemu wartości. Współcześni obserwatorzy i badacze problemu moralności społecznej zaobserwowali zjawisko dewaluacji zasad współżycia związanych z przestrzeganiem i poszanowaniem podstawowych norm moralnych, a także zmianą i ubożeniem świata wartości.

Niezbyt pozytywne przeobrażenia, które dokonały się w wielu sferach życia społecznego, nie ominęły także obszaru pracy i środowisk zawodowych. Zmianie na gorsze uległy obowiązujące normy współżycia, zasady kreowania stosunków interpersonalnych na różnych szczeblach, promowania pracowników oraz sposobów planowania rozwoju kariery zawodowej.

Zaistniała sytuacja pozwala na wysunięcie wniosku, iż zasadnym jest podjęcie próby wypracowania modelowego wzorca osobowościowo-moralnego odnoszącego się do osób wykonujących zawód funkcjonariusza SG. Taki wzorzec to propozycja, która stałaby się punktem odniesienia w codziennej praktyce zawodowej. Klarowne określenie postulowanego wzorca pozwoli wielu funkcjonariuszom na wytyczenie celu progresywnego rozwoju zawodowego w dziedzinie doskonalenia osobowości i kształtowania moralności zawodowej.

Ponadto dodatkowym czynnikiem przemawiającym za koniecznością wypracowania wzorca jest szczególnie rola, jaką ma do spełnienia funkcjonariusz pełniący służbę w specyficznej formacji zwanej Strażą Graniczną. Jest to rola dość szczególna, gdyż przedstawiciele tej formacji

postrzegani są jako ci, którzy reprezentują kraj i społeczeństwo, stąd, też Straż Graniczna zasługuje na miano instytucji zaufania publicznego. Instytucja zaufania publicznego powinna spełniać określone warunki:

- to instytucja powołana przez rząd;
- działająca w interesie państwa i społeczeństwa;
- działająca zgodnie z prawem i w oparciu o przepisy prawa;
- dająca osobom w niej pracującym specjalne uprawnienia;
- zwiększona jest odpowiedzialność (prawno-służbowa);
- zwiększone wymagania wobec osób w niej pracujących;
- specjalny dobór kadr i szkolenie.

Zwiększone wymagania, odpowiedzialność oraz specjalny dobór kadr i szkolenie sprawiają, iż osobom pełniącym służbę w tej formacji stawia się wysokie wymagania. Dlatego też funkcjonariusze pełniący służbę w instytucjach zaufania publicznego powinni odznaczać się dodatkowymi predyspozycjami osobowościowo-moralnymi, do których zaliczyć należy:

- dbanie o budowanie szczególnej więzi między petentem a osobą wykonującą dany zawód (postawa wobec petenta, obowiązki pracownika/funkcjonariusza oraz zakres uprawnień);
- dbałość o zachowanie tajemnicy zawodowej (służbowej i państwowej);
- wysoki poziom jakości wykonywania pracy (profesjonalne pełnienie obowiązków służbowych);
- sposób organizacji pracy instytucji (formacji) oraz osób w niej pracujących (hierarchizacja i podległość służbowa);
- nienaganna postawa zawodowa i moralna osób wykonujących zawód¹.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż wśród wielu wymogów stawiany jest również ten odnoszący się do sfery moralności funkcjonariusza. Osoby wykonujące zawód zaufania społecznego poddawane są przez społeczeństwo ocenie nie tylko ze względu na profesjonalne pełnienie służby, lecz także prezentowanej postawy moralnej w sposób całościowy zarówno w pracy zawodowej, jak i poza nią.

¹ www.batory.org.pl/korupcja (def. instytucji zaufania publicznego).

Mając na uwadze przytoczoną argumentację można stwierdzić, iż zawód funkcjonariusza w pełni zasługuje na miano zawodu zaufania publicznego. Jego wykonywanie wynika ze szczególnej roli społecznej pełnionej na rzecz kraju i obywateli przez przedstawicieli instytucji – profesjonalistów wykonujących dany zawód. To zawód, w którym nie powinny mieć miejsca sytuacje wykorzystywania uprawnień i pozycji zawodowej do osiągnięcia jakichkolwiek korzyści.

Przedstawiona w artykule wersja wzorca powinna być traktowana jako propozycja oraz pomoc w jednej z wielu metod zmierzających ku samodoskonaleniu i samorozwojowi.

Jako podstawę wyjścia przyjęto propozycję cech, których główną autorką była Maria Osowska. Jej koncepcja składa się z 10 cech, do których między innymi wliczyć należy: aspiracje, otwartość, dyscyplinę, odpowiedzialność, uczciwość i inne. Sama autorka zachęca do tworzenia i nowelizacji różnych projektów oraz prowadzenia nad nimi dyskusji sugerując, iż jest to znacznie lepsze niż przyjmowanie z zewnątrz gotowych wzorców osobowych, niekoniecznie odpowiadających sposobowi zarządzania/kierowania oraz specyfice pracy.

Poniższy wzorzec nie powinien być traktowany jako dodatkowy dokument, lecz jako pomoc i wskazówka.

Czynniki wpływające na kształtowanie wzorca osobowościowo-moralnego funkcjonariusza Straży Granicznej

1. Funkcjonariusz powinien podjąć działania w kierunku **rozwoju intelektualnego oraz zawodowego a szczególnie:**
 - a) rozwijania potrzeby podejmowania działań skierowanych na projektowanie własnego rozwoju zawodowego i pozazawodowego;
 - b) pobudzania systemu motywacji w kierunku dążenia do realizacji aspiracji zawodowych;
 - c) bycia otwartym na ciągle pojawiające się nowe koncepcje, teorie i wiedzę;
 - d) ćwiczenia umiejętności dostosowywania teorii do praktyki codziennej służby;
 - e) wyrabiania umiejętności wykorzystywania wiedzy z różnych dyscyplin naukowych dla dobra służby i współpracowników;
 - f) dbania o higienę umysłową.

2. W ramach **wykonywania obowiązków służbowych** funkcjonariusz powinien:
 - a) dążyć do doskonalenia metod pełnienia służby i wykonywania obowiązków na powierzonym stanowisku;
 - b) w miarę posiadanych kompetencji w zgodzie z obowiązującymi przepisami usprawniać własny styl pełnienia służby;
 - c) wykazywać dbałość w kierunku kształtowania wewnętrznej dyscypliny potrzebnej w pełnieniu służby;
 - d) zwracać uwagę na rozwijanie pozytywnych nawyków takich jak: punktualność, odpowiedzialność, sumienność, pracowitość, wytrwałość, współpraca i koleżeństwo;
 - e) wykazywać dbałość w zakresie udoskonalania posiadanych kompetencji zawodowych i społecznych.
3. Funkcjonariusz w **kontaktach z petentami** powinien:
 - a) dążyć do zwalczania chamstwa na rzecz prezentowania stanowczego stanowiska i profesjonalizmu w kontaktach z osobami przekraczającymi granicę państwa;
 - b) doskonalić umiejętność prezentowania postawy tolerancji;
 - c) prezentować postawę poszanowania godności osobistej;
 - d) nie ulegać osobistym uprzedzeniom i negatywnym stereotypom w stosunku do innych osób;
 - e) w sposób partnerski taktować petentów bez sztucznej hierarchizacji i podziałów (na lepszych i gorszych);
 - f) posiadać wiedzę oraz świadomość odmienności wpływających z różnic kulturowych, religijnych, etnicznych, rasowych;
 - g) wykazać się zrozumieniem wobec osób, które przybywają do Polski z powodu problemów i trudnej sytuacji we własnym kraju;
 - h) być w gotowości do niesienia pomocy innym.
4. Funkcjonariusz w **kontaktach na gruncie służbowym** (poziomym i pionowym) powinien:
 - a) wykazywać dbałość i zaangażowanie w budowaniu poprawnej atmosfery pracy;
 - b) baczyć, by nie uzewnętrznić swoich złych nastrojów a szczególnie nie odreagowywać własnych frustracji na innych;
 - c) dbać o kulturę wypowiedzi w kontaktach służbowych i z petentami;

- d) zwracać uwagę na budowanie wzajemnych relacji opartych na szacunku, życzliwości i pomocy;
 - e) rozwijać umiejętność współdziałania;
 - f) zawsze dążyć do rozwiązywania sytuacji konfliktowych;
 - g) wyrabiać w sobie umiejętność szanowania opinii i poglądów współpracowników;
 - h) wykazywać troskę związaną z rozwojem kreatywności poprzez analizowanie propozycji i inicjatywy wykazywanej przez współpracowników.
5. Funkcjonariusz powinien dbać o **zdrowie psychiczne i emocjonalne** poprzez:
- a) akceptację samego siebie;
 - b) wykazywanie dbałości o zdrowie psychiczne;
 - c) wyrabianie umiejętności radzenia sobie z trudnościami wynikającymi z pełnienia służby i związanym z nim stresem;
 - d) podjęcie działań w kierunku budowania poprawnej sfery motywacyjnej zarówno własnej, jak i współpracowników;
 - e) dążenie do rozwijania własnych zainteresowań pozasłużbowych.
6. W zakresie **moralności zawodowej** funkcjonariusz powinien:
- a) doskonalić umiejętność przyznawania się do popełnionych przez siebie błędów i otwartego wyrażania krytycznej ich oceny;
 - b) zawsze dotrzymywać złożone obietnice i uzgodnione umowy;
 - c) ponosić odpowiedzialność za wypowiedziane słowa i prezentowane postawy;
 - d) wykazać się dbałością w kreowaniu poprawnych postaw zawodowych wśród młodych kadr;
 - e) dążyć do zwalczania i przezwyciężania postawy obojętności na negatywne zachowania w służbie;
 - f) dokonywać właściwych wyborów moralnych w przypadku konfliktu dóbr;
 - g) stanowczo odrzucać wszelkie próby protekcji i nepotyzmu;
 - h) wykazać dbałość w kierunku działań mających na celu propagowanie poprawnego świata wartości;
 - i) dążyć do budowania oraz kreowania autorytetów moralnych;
 - j) wykazywać dbałość o podnoszenie wartości własnej godności.

7. W odniesieniu do **prezentowania poglądów** funkcjonariusz powinien:
 - a) nie ulegać opiniom szkodzącym dobremu imieniu kraju i formacji kreowanym przez grupy społeczne lub media;
 - b) nie angażować się w rozgrywki polityczne;
 - c) kompetentnie i właściwie prezentować poglądy związane z działalnością formacji i pełnieniem służby;
 - d) wykazywać zainteresowanie w kierunku przewycięzania narodowych antypatii wobec przedstawicieli grup narodowościowych, religijnych, kulturowych czy społecznych;
 - e) w sposób otwarty i krytyczny oceniać zmiany dokonujące się we współczesnym społeczeństwie.
8. Funkcjonariusz powinien **dbać o wizerunek własny jak i firmy**, poprzez:
 - a) budowanie prestiżu zawodowego zarówno własnego jak i formacji;
 - b) nabywanie wiedzy i rozwijanie umiejętności z dziedziny Public Relations;
 - c) reagowanie na próby naruszenia i bezpodstawnego szkalowania wizerunku firmy i funkcjonariusza;
 - d) podporządkowanie spraw mniejszej wagi pod nadrzędne cele formacji;
 - e) dbałość o prezentowanie kultury osobistej;
 - f) dbałość o schludny wygląd zewnętrzny.

Przedstawiona propozycja jest pewną formą refleksji nad doświadczeniami codziennego życia i służby funkcjonariuszy. Te rozważania nabiorą sensu jedynie wówczas, kiedy jednostka wykaże się aspiracjami i dążeniami w kierunku przewycięzania szarości, bylejakości i przeciętności realizując swoje ambicje w dziedzinie doskonalenia zawodowego oraz własnej osobowości.

Panuje pogląd, iż za wszelkie zachowania i czynności służbowe człowiek musi otrzymać jakiegokolwiek gratyfikacje, oczekujemy ich także kiedy stawiane są nam wymogi odnoszące się do dobrego zachowania, sumiennej pracy i życzliwości. Często zadajemy pytanie: A co ja z tego będę miał, czy to mi się opłaci?

Wysuwanie jakichkolwiek roszczeń i oczekiwań z powodu wypracowanego wzorca jest myśleniem błędnym. Kultura i dobre zachowanie winny stać się standardem codziennej praktyki służbowej, nie oczekujemy z tego tytułu nagrody, gdyż może doprowadzić to do niepoprawnych praktyk interpersonalnych w służbie.

Nagrodą za słuszną postawę i zachowanie zgodne z proponowanym wzorcem powinna być świadomość:

- a) wzrostu satysfakcji z własnej postawy;
- b) przyjemności wynikającej z pełnienia służby w atmosferze życzliwości;
- c) poczucia bezpieczeństwa i akceptacji płynącej ze strony współpracowników;
- d) wzrostu poczucia własnej wartości;
- e) iż inne osoby darzą nasz szacunkiem;
- f) że jest się postrzeganym jako autorytet;
- g) zadowolenia z wpływu na poprawną opinię i wizerunek instytucji.

Przedstawiony powyżej wzorzec konceptualny powinien służyć rozwijaniu. Nie stanowi on wersji niezmiennej i ostatecznej, wręcz przeciwnie. Każdy funkcjonariusz ma możliwość podjęcia próby wzbogacenia i udoskonalenia propozycji wzorca osobowego poprzez uzupełnienie go o sugestie wynikające z własnych doświadczeń i zapatrywań.

dr Roman Sławiński

Kętrzyn

SZKOLNICTWO ŚREDNIE OGÓLNOKSZTAŁCĄCE W OLSZTYŃSKIEM W LATACH 1945-1949¹

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Okręgu Mazurskim powstało równoległe ze szkolnictwem podstawowym, jednakże jego organizacja natrafiała początkowo na duże trudności. Zasadniczą trudność w organizacji tego typu szkolnictwa stanowił brak nauczycieli ze specjalistycznym wykształceniem wyższym.

Pierwsza średnia szkoła ogólnokształcąca w Okręgu Mazurskim powstała w Olsztynie. W dniu 4 czerwca 1945 roku otwarto gimnazjum męskie, którego organizatorami była siedmioosobowa grupa nauczycieli –przesiedleńców ze Świącian z terenu Wileńszczyzny. Zajęcia dydaktyczne trwały w szkole do końca lipca 1945 roku, a sierpień przeznaczony był na wakacje. W okresie od 1 września do 1 listopada 1945 roku otwarto kolejne osiem gimnazjów w Okręgu Mazurskim w:

- Szczytnie,
- Ostródzie,
- Olsztynie (gimnazjum żeńskie),
- Prabutach,
- Giżycku,
- Kętrzynie,
- Lidzbarku Warmińskim,
- Morągu.

Do istniejących szkół średnich ogólnokształcących uczęszczało według stanu na 1 grudnia 1945 roku 1104 uczniów, z którymi pracowało 73 nauczycieli².

¹ Cezurą końcową w omawianej problematyce jest rok szkolny 1948/49, w którym zaczęto realizować socjalistyczny model oświaty.

² T. Filipowski, *Oświata na Warmii i Mazurach w latach 1945-1960*, Warszawa 1978, s. 134, 136-137; P. Sowa, *Po obu stronach kordonu. Wspomnienia*, Olsztyn 1969, s. 165, *Statystyka szkolnictwa w latach szkolnych 1945/46 i 1946/47*, Warszawa 1948, s. 51.

Dalsze szkoły średnie ogólnokształcące organizowano w miarę napływu ludności osiedleńczej, wśród której znaleźli się nauczyciele chętni do podjęcia pracy w danej miejscowości. Do 1946 roku powstało sześć następnych szkół, a mianowicie w:

- Ornecie,
- Piszcu,
- Mrągowie,
- Nidzicy,
- Iławie,
- Bartoszczach.

W 1947 roku podjęły pracę gimnazja ogólnokształcące w Braniewie i Pasłęku. Na dzień 1 października 1947 roku istniało w Olsztyńskim 17 średnich szkół ogólnokształcących, do których uczęszczało 2688 uczniów. W szkołach tych pracowało 190 nauczycieli etatowych i kontraktowych. Szkół średnich ogólnokształcących nie miał tylko powiat biskupiński i węgorszewski³.

Od września 1948 roku, w wyniku reformy szkolnictwa wprowadzono jedenastoletnią szkołę ogólnokształcącą podzieloną na stopień podstawowy i licealny (kl. I-XI). Istniejące dotychczas gimnazja i licea połączono ze szkołami podstawowymi. Tam, gdzie istniały odpowiednie warunki lokalowe i kadrowe utworzono pełne jedenastolatki, natomiast w mniejszych miejscowościach powołano je jako szkoły rozwojowe. Na takiej zasadzie utworzono jedenastoletnie szkoły ogólnokształcące w Biskupcu Reszelskim, Węgorszewie i Górowie Iławeckim, a więc w tych miastach, które do 1948 roku nie posiadały gimnazjów ogólnokształcących.

W roku szkolnym 1948/49 funkcjonowało w Olsztyńskim 21 średnich szkół ogólnokształcących (w tym 8 szkół miały klasę XI), wśród których 13 było placówkami rozwojowymi. Mieściły się one w mniejszych miastach powiatowych, w których nie było możliwości naboru do

³ Archiwum Państwowe w Olsztynie, zespół: Kuratorium Okręgu Szkolnego w Olsztynie, sygn. 14. Wykaz szkół różnego typu w województwie olsztyńskim według stanu na 01.10.1947 r. s. 57; T. Filipowski, *Z dziejów szkolnictwa na Warmii i Mazurach w latach 1945-1948*; „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1971, nr 1, s.47; tenże, *Oświata...*, s. 137

klas wyższych. Prowadząc uczniów od klasy ósmej osiągnęły one z czasem pełny cykl nauczania.

Ogółem w roku szkolnym 1948/49 do średnich szkół ogólnokształcących uczęszczało 3100 uczniów, w których pracowało 226 nauczycieli, z których wielu nie miało pełnych kwalifikacji zawodowych. Natomiast we wspomnianym roku szkolnym średnie szkoły ogólnokształcące w Olsztyńskim opuściło 318 absolwentów⁴.

Przy szkołach organizowane były internaty dla młodzieży wiejskiej i z małych miasteczek, pragnącej zdobyć średnie wykształcenie. Rozbudowa internatów rozszerzyła również bazę rekrutacyjną uczniów dla szkół średnich.

Wśród młodzieży uczącej się w średnich szkołach ogólnokształcących w latach 1945-1949 przeważali osiedleńcy z różnych regionów Polski i z Kresów Wschodnich. Młodzież autochtoniczna w tym typie szkolnictwa stanowiła mały odsetek uczniów, co wynikało z trudnej sytuacji materialnej ludności rodzimej i jej słabej znajomości języka polskiego.

Proces dydaktyczny w średnich szkołach ogólnokształcących był trudny, ze względu na duże zróżnicowanie wieku i poziomu umysłowego uczniów oraz brak podręczników i pomocy naukowych. Trzeba było organizować, szczególnie w latach 1945-1947, dodatkowe zajęcia z języka polskiego i łacińskiego, a także wyrównywać poziom wiadomości z innych przedmiotów. Czas trwania zajęć wyrównawczych w poszczególnych szkołach wynosił od kilku miesięcy do roku.

Wiele uwagi w pracy dydaktycznej średnich szkół ogólnokształcących, szczególnie na lekcjach historii, a także języka polskiego i geografii, poświęcano problematyce regionalnej. Miało to bliżej zapoznać młodzież z przeszłością i teraźniejszością regionu warmińsko-mazurskiego oraz innych Ziem Zachodnich i Północnych.

Od roku szkolnego 1946/47 wyposażenie uczniów średnich szkół ogólnokształcących w podręczniki i lektury szkolne zaczęło stopniowo się poprawiać dzięki akcji patronackiej szkół z województw centralnych

⁴ APO, zespół Olsztyńska Wojewódzka Rada Narodowa, sygn 122; Sprawozdanie Kuratorium Okręgu Szkolnego w Olsztynie dotyczące średniego szkolnictwa ogólnokształcącego za rok szkolny 1948/49, s. 235; T. Filipkowski, *Oświata...*, s. 145.

i zwiększonej produkcji wydawniczej. Nadal odczuwalny był brak pomocy naukowych do fizyki i chemii.

W pracy wychowawczej wysiłek nauczycieli skierowany był na szybszy proces adaptacji młodzieży napływowej do swych nowych miejsc zamieszkania. Wynikiem tej pracy było to, że wielu absolwentów szkół pozostało lub po studiach powróciło do swoich miejscowości i w nich podjęło pracę zawodową⁵.

Oceniając zagadnienie średniego szkolnictwa ogólnokształcącego w województwie olsztyńskim w latach 1945-1949 należy wskazać, że w latach tych stworzona została sieć tego typu szkół na terenie omawianego obszaru. Umożliwiało to młodzieży zdobycie ogólnego, średniego wykształcenia i często podjęcie studiów wyższych.

⁵ APO, zespół: Urząd Wojewódzki w Olsztynie, sygn. 79; Sprawozdanie z marca 1946 r. Kuratorium Okręgu Szkolnego w Olsztynie dotyczące szkolnictwa i akcji oświatowej, s. 27; T. Filipowski, *Oświata...*, s. 142-144.

kpt. dr Piotr Kozłowski

BiO SG w Przemyślu

TECZOWY PROMYK – DZIECIOM

Po raz kolejny dzieci z warszawskich przedszkoli uczestniczyły w zbiórce żywności, środków czystości, zabawek i odzieży przeznaczonej dla swoich rówieśników z rejonów Polski o dużym stopniu bezrobocia. Pomoc ta w tym roku trafiła także do Bieszczad. Akcja ta jest także przejawem zwykłej ludzkiej solidarności, stanowi bardzo ważny element w procesie wychowania młodego pokolenia, ponieważ wyrabia u dzieci potrzebę niesienia pomocy bliskim oraz ich wrażliwość na ludzką biedę.

Zebrane przedmioty przez rodziców, dzieci i pracowników przedszkoli, zostały posegregowane i spakowane w imienne paczki przeznaczone dla dzieci z najbiedniejszych rodzin. W akcji tej uczestniczyły niżej wymienione przedszkola:

- nr 146 mającego siedzibę przy ul. Sandomierskiej 2, którego dyrektorem jest mgr Justyna Małecka,
- nr 188 mającego siedzibę przy ul. Kieleckiej 20, którego dyrektorem jest mgr Irmina Jakubczak,
- nr 191 mającego siedzibę przy ul. Zawrat 22, którego dyrektorem jest mgr Barbara Lipińska,
- nr 228, mającego siedzibę przy ul. Marzanny 8, którego dyrektorem jest mgr Jolanta Kopała,
- nr 244, mającego siedzibę przy ul. Niegocińskiej 9, którego dyrektorem jest mgr Danuta Skalska,
- nr 344 mającego siedzibę przy ul. Matlakiewicza 9a, którego dyrektorem jest mgr Mariola Futoma.

W działaniach tych, jak co roku uczestniczył również Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej w Przemyślu, który zapewnił transport z Warszawy paczek św. Mikołaja – dar serca warszawskich dzieci do miejscowości położonych w Bieszczadach, a także zajął się ich dystrybucją. W tym roku 100 paczek o łącznej wadze ok. 1000 kg trafiły do potrzebujących dzieci z gmin: Czarna i Lutowiska.

Przekazane w dniu 23.12.2006 roku przez funkcjonariuszy z Placówek Straży Granicznej w Czarnej-Górnej i Stuposianach paczki od św. Mikołaja były dla dzieci długo wyczekiwany prezentem i stanowiły promyk nadziei i radości w ich szarym życiu.

Akcja „Tęczowy promyk – dzieciom” jest częścią ogólnopolskiej akcji zainicjowanej przez mgr Barbarę Przygodzką Dyrektora Przedszkola nr 108 „Tęczowy Promyk”, mającego siedzibę przy ulicy Olszewskiej 7/9 w Warszawie.

Honorowy patronat nad przedsięwzięciem sprawuje komendant główny Straży Granicznej. W tym roku była to już szósta edycja akcji.

W 2005 roku organizatorzy akcji, w dowód uznania za okazane potrzebującym serce, otrzymali z rąk prezydenta Lecha Kaczyńskiego nagrodę prezydenta miasta stołecznego Warszawy.

dr Roman Sławiński

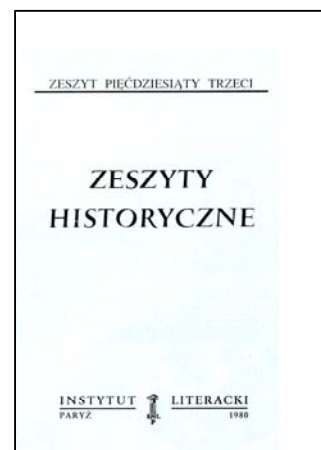
Kętrzyn

Słów kilka o artykule autorstwa Andrzeja Alberta pt *Wschodnie granice*¹

W trakcie zapoznawania się z tematyką zawartą w poszczególnych numerach „Zeszytów Historycznych” zwróciłem uwagę na artykuł Andrzeja Alberta pt *Wschodnie granice Polski*. Już sam tytuł może nam sugerować o ważności tej problematyki w dziejach naszego kraju.

Autor w części wstępnej artykułu wspomina o rozbiorach Polski, a następnie mówi o niszczeniu polskości przez rządy carskie w XIX wieku na wschodnich terenach dawnej Rzeczypospolitej.

W dalszej części artykułu autor omawia sprawę polską w okresie I wojny światowej, wspomina też o odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku oraz porusza sprawy wojny Polski z Rosją radziecką w latach 1919-1920 w obronie niepodległości. Autor stwierdza m.in. „Zakończenie wojny polsko-sowieckiej i decyzja swobodnie wybranego Sejmu Wileńskiego zakończyły proces tworzenia wschodniej granicy odrodzonej Polski. Podstawą tej granicy stało się dobrowolne porozumienie Polski oraz Rosji i Ukrainy Sowieckiej, a także wola większości społeczeństwa Wileńszczyzny. W 1923 roku tak ukształtowaną granicę uznały też państwa Ententy”².

¹ A. Albert, *Wschodnie granice Polski*, „Zeszyty Historyczne” 1980, z. 53, s. 24-75.

Należy wyjaśnić, iż A. Albert to pseudonim autora, a rodowe jego nazwisko brzmiało W. Roszkowski. Przy omawianiu niniejszego art. będę używał pseudonimu autora, także należy wspomnieć, że „Zeszyty Historyczne” poświęcone były najnowszej historii Polski i były wydawane przez Instytut Literacki w Paryżu.

² Ibidem, s. 43.

Mówiąc o decyzji sejmu Wileńskiego należy wspomnieć, iż pod koniec 1921 r. gen. Żeligowski przekazał władzę w Litwie Środkowej rządowi cywilnemu A. Meysztowicza. Rząd ten w dn. 08.01.1922 przeprowadził wybory do Sejmu Wileńskiego. Wybory te zostały zbojkotowane przez Litwinów, Białorusinów i Żydów, ale wzięło w nich udział 64% uprawnionych do głosowania, prawie wyłącznie Polaków. W dn. 24.02.1922 Sejm Wileński podjął większością głosów (96 za, przeciw 6 głosów) decyzję o włączeniu Wi-

Mówiąc o sytuacji narodowościowej na Kresach Wschodnich drugiej Rzeczypospolitej w okresie międzywojennym autor podkreśla, że „Odpowiedź na pytanie o narodowy charakter Kresów w okresie Polski niepodległej nie może być jednoznaczna. Były to ziemie wspólne Polaków, Litwinów, Białorusinów, Ukraińców i Żydów, mozaika narodowościowa, której ułożenie na nowo musiałyby się zawsze odbyć kosztem którejś z grup narodowych. Mimo błędów i braku długofalowego programu mniejszościowego, a także podnoszonych tu i ówdzie w społeczeństwie polskim nacjonalistycznych haseł asymilacji mniejszości narodowych rząd polski starał się zapewnić mieszkańcom kresów wszystkich narodowości minimum spokoju i bezpieczeństwa. Trzeba też podkreślić, iż w porównaniu z losem Białorusinów i Ukraińców w totalnym państwie sowieckim, szczególnie po roku 1929, gdy rozpoczęto przymusową kolektywizację, ich życie w Polsce było lepsze i łatwiejsze”³.

Następnie Andrzej Albert omawia sytuację międzynarodową Polski w okresie międzywojennym w kontekście stosunków polsko-radzieckich z jednoczesnym wyeksponowaniem układu o nieagresji między Niemcami a Związkiem Radzieckim podpisanego na Kremlu w dniu 23 sierpnia 1939 roku wraz z tajnym protokołem mówiącym o rozgraniczeniu stref wpływów między Niemcami i Związkiem Radzieckim na obszarze Rzeczypospolitej. Wspominając o stosunkach polsko-radzieckich w okresie międzywojennym należy podkreślić, że pomimo negatywnego stosunku radzieckiego do państwa polskiego udało się rządowi Rzeczypospolitej doprowadzić do poprawy wzajemnych stosunków, a nawet do zawarcia w 1932 roku układu o nieagresji.

W dalszej części swego artykułu autor wspomina o agresji niemieckiej na Polskę w dniu 1 września 1939 roku i radzieckiej w dniu 17 września tegoż samego roku. Mówi też o podpisaniu w Moskwie w dniu 28 września 1939 roku traktatu niemiecko-radzieckiego o granicach i przyjaźni. W traktacie ustalono, iż rzeki Pisa-Narew-Bug-San będą stanowiły linię demarkacyjną między radziecką a niemiecką strefą wpływów. Podpisany traktat uzupełniały tajne protokoły, m.in. o wspólnym zwalczaniu polskiego ruchu niepodległościowego. Mołotow przemawiając w Radzie

leńszczyzny do Polski, rezygnując z autonomii tego obszaru. Na nim utworzono dalsze powiaty województwa wileńskiego.

³ Ibidem, s. 47.

Najwyższej Związku Radzieckiego w dniu 31 października 1939 roku stwierdził m.in. „Wystarczyło szybkie uderzenie na Polskę naprzód ze strony niemieckiej armii, a następnie ze strony Armii Czerwonej, aby nie zostało z tego potworka traktatu wersalskiego”⁴.

Wiele miejsca w swoim artykule poświęca również autor omówieniu kwestii przyszłego kształtu polskiej granicy wschodniej, jak i zachodniej. Granicę wschodnią Polski określono w umowie moskiewskiej z dnia 16 sierpnia 1945 roku między rządem polskim a rządem radzieckim. W części końcowej swych rozważań autor stwierdza m.in. „granica wschodnia została Polsce narzucona siłą. Stało się to możliwe dzięki umowie Ribbentrop – Mołotow, agresji Hitlera na Polskę, traktatowi z 28 września 1939 roku i wreszcie zwycięstwu ZSRR w wojnie z Niemcami i przeforsowaniu przez Stalina jego własnej imperialnej koncepcji granic w Europie wschodniej (...).

Zmian terytorialnych na wschodzie nigdy nie przedstawiono do akceptacji narodowi polskiemu, gdyż w zdecydowanej większości był im przeciwny. W referendum ludowym z 1946 roku zapytano o uznanie granicy zachodniej, o wschodniej nie wspomniano”⁵.

Cennym załącznikiem do omawianego artykułu są fragmenty *Dzienników* Edwarda Osóbki-Morawskiego, w przeszłości przewodniczącego Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, a następnie premiera Rządu Tymczasowego i Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej.

Do artykułu załączono również reprodukcję dwóch map z radzieckiego atlasu szkolnego. Pierwsza mapa mówi nam, że według oficjalnej wersji radzieckiej Polska już 1 września 1939 roku obejmowała tylko obszary, które w październiku tegoż samego roku znalazły się pod okupacją niemiecką. Druga mapa świadczy o tym, że o przynależności do Polski okręgu białostockiego i przemyskiego postanowiono dopiero w sierpniu 1945 roku⁶. Podsumowując, należy stwierdzić, że omawiany artykuł stanowi ważne źródło informacji o kształtowaniu się granic Rzeczypospolitej w dłuższym okresie historycznym. Sądzę, że artykuł ten winien zainteresować czytelników – funkcjonariuszy Straży Granicznej interesujących się problematyką graniczną Rzeczypospolitej.

⁴ Cyt. za: ibidem, s. 54.

⁵ Ibidem, s. 67.

⁶ Ibidem, s.73-75.

ppłk Andrzej Skóra

CS SG w Kętrzynie

KALENDARIUM

CENTRUM SZKOLENIA STRAŻY GRANICZNEJ

13-17.11.2006

W Centrum Szkolenia SG w Kętrzynie odbyła się wizyta studyjna przedstawicieli Państwowej Służby Granicznej Ukrainy (PSGU) w ramach projektu Huremas.

Na wniosek IOM w Kijowie w ramach ww. wizyty zrealizowano szkolenie specjalistyczne nt. „Prawo Unii Europejskiej/Schengen w zakresie kontroli granicznej”. Głównym celem szkolenia było zapoznanie funkcjonariuszy PSGU z praktycznymi aspektami stosowania i wdrażania w życie przepisów UE/Schengen. W przedsięwzięciu uczestniczyli:

- ppłk Valery **SCHEGEL** – naczelnik Wydziału Zabezpieczenia Prawnego Działalności Operacyjno-Służbowej w Kijowie,
- ppłk Viktor **SEREDNIY** – naczelnik Wydziału Pracy Międzynarodowo-Prawnej w Kijowie,
- Irina **RYBAK** – główny specjalista Wydziału Pracy Międzynarodowo-Prawnej w Kijowie,
- mjr Andriy **MOTA** – zastępca naczelnika Katedry Prawa Konstytucyjnego, Administracyjnego oraz Finansowego Akademii w Chmielnickim,
- st. lejtenant Stanislav **FILIPPOV** – starszy wykładowca Katedry Prawa Karnego Akademii w Chmielnickim,
- Yury **BYSTRO** – asystent Projektu IOM w Kijowie.

Szkolenie realizowane było w oparciu o bazę dydaktyczną Centrum Szkolenia SG w Kętrzynie. Prowadzącymi zajęcia byli:

- por. Aleksandra **ŚWIĄTECKA** – BWM Warszawa,
- st. szer. Jarosław **WLAŻ** – BP Warszawa,
- por. Mariusz **KIELC** – CS SG Kętrzyn.

Na zakończenie komendant Centrum płk SG Wiesław **MRUGAŁA** dokonał podsumowania kursu oraz wręczył uczestnikom certyfikaty ukończenia szkolenia.

22.11.2006

W Centrum odbyła się druga edycja kursu doskonalącego: „Wypalenie zawodowe w służbie”. Jego uczestnikami byli funkcjonariusze z wieloletnim stażem służby w SG, w szczególności komendanci i zastępcy granicznych jednostek organizacyjnych Straży Granicznej.

Głównym celem programu jest wzmocnienie zasobów psychicznych niezbędnych do radzenia sobie z konsekwencjami syndromu wypalenia zawodowego. Program ma charakter terapeutyczny – główna praca odbywa się w sferze psychicznej każdego uczestnika.

Grupa wzajemnie wspiera się i mobilizuje do zmiany podejścia i nastawienia do wykonywanych zadań służbowych.

Różne metody pracy: ćwiczenia relaksacyjne, oddechowe, wizualizacje, afirmacje są dla uczestników nowym doświadczeniem, inspirują do zmiany schematów myślenia i nawykowych sposobów działania i odczuwania.

Zajęcia prowadzą psycholodzy z Zakładu Humanistycznego Centrum Szkolenia SG. Istnieje konieczność kontynuowania i propagowania tego przedsięwzięcia w ramach doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy SG.

27.11.2006

W dniu 88 rocznicy Odzyskania Niepodległości w obecności kadry szkoły komendant Centrum Szkolenia SG płk dypl. SG Wiesław **MRUGAŁA** wręczył długoletniej pracownicy Irenie **SIKORZE** nagrodę ministra spraw wewnętrznych i administracji za całokształt pracy zawodowej (ponad 32 lata pracy).

Pani Irena **SIKORA** została zatrudniona 12 listopada 1974 roku w Wojskach Ochrony Pogranicza a 16 maja 1991 roku kontynuowała pracę w Straży Granicznej.

04-06.12.2006

W dniach 04-06.12.2006 roku w Centrum Szkolenia SG gościła w ramach realizacji projektu Huremas grupa oficerów Państwowej Służby Granicznej Ukrainy w składzie:

- gen. mjr Serhiy **SAVIN** – kierownik Zakładu Szkolenia Zawodowego Administracji PSGU,
- płk Volodymyr **SOLYAR** – kierownik działu zakładów Szkolenia Zarządu Szkolenia Zawodowego Administracji PSGU,
- mjr Aleksandr **PANCHENKO** – zastępca kierownika Działu Współpracy Międzynarodowej i Eurointegracji Zarządu Międzynarodowo-Prawnego PSGU.

Wraz z delegacją PSGU gościli przedstawiciele organizacji IOM w osobach:

- James **DASNEY** – kierownik projektu Huremas (USA),
- ppłk SG Artur **WĄSOWSKI** – długoterminowy doradca PSGU.

Celem wizyty w Centrum Szkolenia SG było zapoznanie się członków ww. delegacji z bazą logistyczną ośrodków szkoleniowych polskiej Straży Granicznej oraz organizacją szkoleń.

04-07.12.2006

W Centrum odbyła się wizyta robocza przedstawicieli łotewskiej Szkoły SG w Rezekne. Celem spotkania była wymiana doświadczeń z zakresu prowadzenia zajęć specjalistycznych ze słuchaczami SG w nw. tematyce:

- kontrola tożsamości osób,
- zasady zatrzymywania osób naruszających prawo,
- efektywne poszukiwanie informacji w Internecie.

Zajęcia ze słuchaczami kursu chorążych prowadzili niżej wymienieni łotewscy wykładowcy:

- mjr Alens **IDRIKSONS** – wykładowca Zakładu

Granicznego i Migracji,

- ppor. Jans **PAVLOVIEĆŚ** – starszy inspektor Służby Przygotowania Zawodowego,
- ppor. Olegs **ANISIMOVŚ** – asystent Katedry Szkolenia Wojskowego.

Ze strony polskiej w powyższym przedsięwzięciu uczestniczyli m.in.:

por. Mariusz **KIELC** – kierownik Zespołu Kontroli Granicznej,

ppłk Janusz **CIEŚLEWICZ** – kierownik Zakładu Granicznego,

mjr Andrzej **RAK** – kierownik Zakładu Logistyki,

ppłk Grzegorz **ZYGNER** – kierownik Zespołu Prawa.

15.12.2006

W kursie języka niemieckiego II stopnia w systemie modułowym uczestniczyło 12 funkcjonariuszy SG. Realizowany w trakcie 10 zjazdów (od 16.01.2006) materiał słuchacze samodzielnie powtarzali oraz utrwalali podczas pobytu w jednostkach macierzystych. W tym czasie otrzymywali oni również zadania do realizacji drogą internetową.

19.12.2006

W dniu poprzedzającym promocję absolwentów Szkoły Chorążych w obecności kadry kierowniczej komendant Centrum Szkolenia SG płk SG dypl. Wiesław **MRUGAŁA** dokonał uroczystego wręczenia absolwentom CS SG świadectw oraz pamiątkowych odznak ukończenia kursu.

20.12.2006

20.12.2006 r. o godz. 11⁰⁰ w CS SG odbyła się uroczysta promocja 87 absolwentów Szkoły Chorążych. Wręczenie świadectw oraz odznak ukończenia szkolenia nastąpiło dzień wcześniej.

Promowani absolwenci Szkoły Chorążych pobyt w Centrum Szkolenia rozpoczęli 11.09.2006 r.

Uroczystość promocji o godz. 9³⁰ poprzedziła msza św. w intencji absolwentów. Prymusem Szkoły Chorążych został plut. SG Rafał **KUDLIK** z Karpackiego Oddziału SG, który uzyskał średnią ocen 4,50. Z drugą lokatą szkolenie ukończyła plut. SG Agnieszka **CHMIELEWSKA** z Nadbużańskiego Oddziału SG ze średnią ocen 4,50, z trzecią lokatą szkolenie ukończył sierż. SG Rafał **POLAK** z Lubuskiego Oddziału SG ze średnią ocen 4,50.

Wymienieni absolwenci zostali wyróżnieni przez komendanta głównego nagrodami pieniężnymi.

Aktu mianowania na stopień młodszego chorążego dokonał z upoważnienia komendanta głównego Straży Granicznej ppłk SG Przemysław **KUŹMIŃSKI** dyrektor Zarządu Operacyjno-Śledczego Komendy Głównej SG.

W uroczystości uczestniczyli wraz z funkcjonariuszami i pracownikami cywilnymi kętrzyńskich jednostek SG zaproszeni goście – przedstawiciele władz państwowych i samorządowych oraz organizacji społecznych współpracujących z Centrum.

19-20.12.2006

W dniach 19-20.12.2006 r. gościliśmy po raz pierwszy w naszej szkole przedstawicieli Komen-
dy Głównej Policji Granicznej Gruzji.

Wizyta miała na celu ustalenie obszarów współ-
pracy pomiędzy naszymi służbami w zakresie
przygotowania funkcjonariuszy gruzińskiej Policji
Granicznej do wykonywania zadań w ochronie
granicy państwowej.

21.12.2006

W dniu 21.12.06 r. odbyło się spotkanie oplatkowe
kadry i pracowników cywilnych Centrum Szkole-
nia SG i Warmińsko-Mazurskiego Oddziału SG.

12.01.2007

12.01. br. odbyło się uroczyste ślubowanie 5 funkcjonariuszy Centrum Szkolenia SG. Akt ślubowania przyjął komendant Centrum płk dypl. SG Wiesław **MRUGAŁA** w obecności kadry kierowniczej szkoły.

18.01.2007

W Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie odbyło się uroczyste wręczenie dyplomów absolwentom szkolenia specjalistycznego wymaganego do mianowania na pierwszy stopień oficerski Straży Granicznej.

Dyplomy absolwentom Kursu Oficerskiego wręczył komendant Centrum płk dypl. SG Wiesław **MRUGAŁA**.

19.01.2007

W Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie odbyło się podsumowanie współpracy za 2006 rok oraz podpisanie planu współpracy na 2007 rok między Centrum Szkolenia Straży Granicznej, które reprezentował komendant Szkoły płk SG Wiesław **MRUGAŁA** a Państwową Szkołą Straży Granicznej Republiki Łotwy w Rezekne reprezentowaną przez dyrektora Szkoły gen. Ivarsa **ZALITISA** oraz Szkołą Służby Ochrony Grani-

cy Państwowej Republiki Litewskiej w Visaginas, którą reprezentował komendant płk Vytautas STROLIA.

Plan współpracy między szkołami głównie dotyczy:

- wspólnych konferencji, seminariów i uroczystości,
- wymiany doświadczeń między wykładowcami szkół,
- zawodów sportowych,
- spotkań kierownictwa szkół.

19.01.2007

W CS SG w Kętrzynie odbyła się uroczysta promocja 16 absolwentów Kursu Oficerskiego CS SG. Promowani absolwenci trybu zaocznego pobyt w Centrum Szkolenia rozpoczęli w maju 2006 r., a szkolenie ukończyli we wrześniu 2006 r.

Uroczystość promocji o godz. 10¹⁵ poprzedziła msza św. w kaplicy SG w intencji promowanych, którą celebrował metropolita warmiński ks. abp Wojciech **ZIEMBA**. We mszy uczestniczyli absolwenci oraz zaproszeni goście, m.in.:

- wicepremier – minister spraw wewnętrznych i administracji Ludwik **DORN**,
- sekretarz stanu w MSWiA Marek **SURMACZ**.

Prymusem Kursu Oficerskiego w CS SG został st. chor. sztab. SG Wojciech **KRYNICZ** z Nadbużańskiego OSG, który uzyskał średnią ocen 4,25. Z II lokatą szkolenie ukończył chor. sztab. SG Marek **PALEWICZ** z Nadwiślańskiego OSG ze średnią ocen 4,25, z III lokatą szkolenie ukończył chor. SG Andrzej **SZCZURKO** z W-M OSG ze średnią ocen 4,23.

Wymienieni absolwenci zostali wyróżnieni przez komendanta głównego nagrodami pieniężnymi. Aktu promocji absolwentów na pierwszy stopień oficerski dokonał komendant główny Straży Granicznej gen. bryg. SG Mirosław **KUŚMIERCZAK**.

31.01.2007

W dniu 31.01.2007 r. w Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie odbyło się uroczyste zakończenie szkolenia z zakresu Szkoły Podoficerskiej. Uroczystość promocji poprzedziła msza św. w intencji absolwentów w kaplicy SG.

Uroczystego wręczenia świadectw ukończenia Szkoły Podoficerskiej dokonał komendant CS SG płk SG dypl. Wiesław **MRUGAŁA**.

Szkolenie w miesiącu październiku 2006 rozpoczęło 101 słuchaczy, z pozytywnym wynikiem ukończyło je 97 absolwentów.

08.02.2007

W dniu poprzedzającym promocję absolwentów Szkoły Chorążych w obecności kadry kierowniczej komendant Centrum płk SG dypl. Wiesław **MRUGAŁA** wręczył absolwentom świadectwa oraz pamiątkowe odznaki ukończenia szkolenia.

09.02.2007

W Centrum Szkolenia SG odbyła się uroczysta promocja 124 absolwentów Szkoły Chorążych. W dniu poprzedzającym promocję tj. 08.02.2006 r. nastąpiło uroczyste wręczenie absolwentom świadectw oraz odznak ukończenia szkolenia. Promowani absolwenci Szkoły Chorążych w trybie sta-

cjonarnym pobyt w Centrum rozpoczęli 17.05. br. od kursu podstawowego. Po zakończonym szkoleniu od 18.10.2006 r. 107 słuchaczy kontynuowało naukę w zakresie Szkoły Chorążych. Pozytywnie egzamin końcowy zdało 105 słuchaczy. Uroczystość promocji poprzedziła msza św. w intencji absolwentów w kaplicy SG.

Prymusem Szkoły Chorążych została szer. SG Aneta **SUCHOCKA** z Nadwiślańskiego OSG, która uzyskała średnią ocen 4,50. Z II lokatą szkolenie ukończył sierż. sztab. SG Cezary **SZLASKI** z Pomorskiego OSG ze średnią ocen 4,48, z III lokatą szkolenie ukończyła szer. SG Karolina **KRAWCZYK** z Nadbużańskiego OSG ze średnią ocen 4,42. Wymienieni absolwenci zostali wyróżnieni przez komendanta głównego nagrodami pieniężnymi.

Aktu mianowania na stopień młodszego chorążego dokonał z upoważnienia komendanta głównego Straży Granicznej ppłk SG Przemysław **KUŹMIŃSKI** dyrektor Zarządu Operacyjno-Śledczego Komendy Głównej Straży Granicznej.

W uroczystości uczestniczyli obok funkcjonariuszy i pracowników cywilnych kętrzyńskich jedno-

stek Straży Granicznej przedstawiciele władz państwowych i samorządowych oraz organizacji społecznych współpracujących z Centrum Szkolenia SG. Uroczystości promocyjne uświetnił występ Orkiestry Morskiego Oddziału SG.

01-04.03.2007

Reprezentacja Centrum Szkolenia Straży Granicznej wzięła udział w XXXI „Biegu Piastów”, w ramach którego odbyły się I Mistrzostwa Straży Granicznej w biegach narciarskich na dystansie 10 i 30 km w kategorii kobiet i mężczyzn.

W Mistrzostwach Straży Granicznej uczestniczyły również reprezentacje Policji Niemieckiej oraz Czeskiej Policji Granicznej. Ogółem w biegu tym wystartowało około 4000 osób, w tym ponad 100 funkcjonariuszy SG.

Nasi reprezentanci zajęli miejsca:

- (w biegu na 10 km)
- mł. chor. SG Monika **NOWAK** – 5 miejsce,
- mjr SG Edward **SZUDZICH** – 60 miejsce,
- (w biegu na 30 km)
- mjr SG Marek **ZYGOWSKI** – 2 miejsce.

06-08.03.2007

W dniach 06-08.03.2007 r. w Centrum Szkolenia Straży Granicznej odbyły się warsztaty metodyczne dla kierowników sekcji szkolenia jednostek organizacyjnych Straży Granicznej.

W warsztatach udział wzięli przedstawiciele wszystkich oddziałów SG oraz ośrodków szkolenia w Koszalinie i Kętrzynie.

Celem warsztatów było dokonanie analizy i oceny funkcjonowania elektronicznego systemu zarządzania doskonaleniem zawodowym w SG oraz zapoznanie uczestników z wynikami ewaluacji kursów doskonalących i szkoleń specjalistycznych

realizowanych w ośrodkach szkolenia w 2006 r. Spotkanie poświęcone było również sprecyzowaniu zadań w zakresie organizacji szkoleń w ramach doskonalenia zawodowego na 2007 r.

12-16.03.2007

W CS SG w Kętrzynie ramach współpracy trójstronnej polsko-niemiecko-ukraińskiej odbyło się szkolenie grupy ukraińskich funkcjonariuszy Straży Granicznej nt. „Polityka migracyjna państw UE”.

Prowadzącymi zajęcia ze strony polskiej byli:

- por. SG Mariusz **KIELC** – kierownik Zespołu Kontroli Granicznej CSSG,
- ppor. SG Iwona **MĄCZKA** – z-ca naczelnika Zarządu ds. Cudzoziemców KG SG,
- kpt. SG Zbigniew **GRUSZKA** – wykładowca Zespołu Kontroli Granicznej CS SG.

Współorganizatorami kursu ze strony niemieckiej z Biura Koordynacji Powrotów Urzędu Policji w Koblencji byli:

- Barbara **HITZ**,
- Andreas **STEIN**.

Tematyka szkolenia obejmowała m.in. zagadnienia dotyczące problematyki:

- wjazdu i pobytu cudzoziemców z państw trzecich na terytorium UE/Schengen – wydawania wiz,
- umów readmisyjnych zawartych przez RP z państwami ościennymi,
- praktycznych aspektów realizacji umów readmisyjnych,
- zwalczania nielegalnej migracji.

17-19.03.2007

W kaplicy SG słuchacze oraz kadra i pracownicy CS SG mieli okazję obejrzyć wystawę fotograficzną poświęconą 67 rocznicy mordu katyńskiego „Na Nieludzkiej Ziemi – Charków, Katyń, Miednoje”. Ekspozycja składa się z 80 fotografii umieszczonych na siedemnastu planszach. Jest to fotograficzna dokumentacja ekshumacji przeprowadzonych w latach 1991 i 1995 na terenie zbiorowych mogił polskich oficerów w Charkowie, Katyniu i Miednoje. Autorem zdjęć z prowadzonych ekshumacji jest Aleksander **ZAŁĘSKI**.

16-25.03.2007

W Adelaide (Australia) odbyły się Światowe Igrzyska Policjantów i Strażaków (World Police & Fire Games). Reprezentacja SG uczestniczyła

w tych zawodach już po raz piąty. Straż Graniczną reprezentowali:

- ppłk SG Miroslaw **SZYKOWSKI** – CS SG (czterokrotnie reprezentował SG: w 1999, 2001, 2003, 2005 zdobywając 2 złote medale, 1 srebrny i 1 brązowy oraz 1 medal brązowy drużynowo),
- mjr SG Jacek **GUŻNICZAK** – CS SG (czterokrotnie reprezentował SG: w 1999, 2001, 2003, 2005 zdobywając 2 brązowe medale oraz 1 medal brązowy drużynowo),
- mł. chor. SG Marek **KRAWCZYK** – Morski OSG w Gdańsku (były olimpijczyk – reprezentant kraju, reprezentował SG w 2005 zdobywając 3 złote medale oraz 1 srebrny),
- chor. SG Józef **PODBERESKI** – Lubuski OSG w Krośnie Odrzańskim (trzykrotnie reprezentował SG w: 2001, 2003, 2005 zdobywając 3 złote medale, 1 srebrny oraz 1 medal brązowy drużynowo).

27-29.03.2007

W ramach współpracy międzynarodowej odbyło się w CS SG spotkanie wykładowców szkolenia strzeleckiego i szkoły służb granicznych w Visaginas z Litwy.

Koledzy z Litwy zapoznani zostali z metodyką szkolenia strzeleckiego, bronią i sprzętem uzbrojenia będącym na wyposażeniu funkcjonariuszy polskiej Straży Granicznej, technikami strzelania z broni palnej oraz bazą dydaktyczną.

W godzinach popołudniowych nie zabrakło czasu na pokazanie miasta Kętrzyna i okolic. Obustronna wymiana doświadczeń przyniosła korzyści wszystkim uczestnikom spotkania, które będą owocować w dalszej pracy dydaktycznej obu ośrodków szkolenia służb granicznych.